

EDUCATION

DEVELOPMENT

OEC

วารสารการศึกษาไทย

Journal

ISSN : 1686-5073

ปีที่ 18 ฉบับที่ 3 กรกฎาคม – กันยายน 2564

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา
Office of the Education Council
www.onec.go.th

สารบัญ

วารสารการศึกษาไทย
OEC JOURNAL

ปีที่ 18 ฉบับที่ 3 กรกฎาคม – กันยายน 2564

2 รายงานการวิจัย..... สิริรินทร์ อัสววัฒน์กี และ ฉันทวิชช์ วรณสอน
การใช้กิจกรรมสะเต็มศึกษา เรื่อง แป้งกล้วย เพื่อพัฒนาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นบูรณาการสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

7 รายงานการวิจัย..... ดร.วิชราภรณ์ เฟ็งสุข
การพัฒนานบทเรียนออนไลน์ เรื่อง โครงการตามพระราชดำริ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4/6 โรงเรียนอนุบาลสุพรรณบุรี

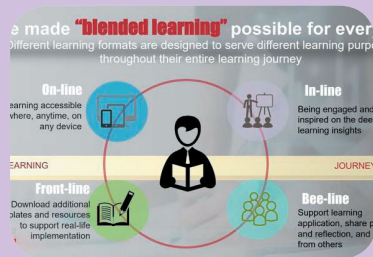
18 บทความวิชาการ..... ดร.จรัสศรี หัวใจ
การจัดการศึกษานอกระบบโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อพัฒนาศักยภาพคนพิการ สำนักงาน กศน.จังหวัดฉะเชิงเทรา

27 บทความวิชาการ..... นันทปพร สิทธิยา
แผนที่ชุมชน: แผนที่การเรียนรู้ การจัดการศึกษาของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนที่สอดคล้องตามแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี*

36 บทความวิชาการ..... ดุลศิพาลี หลั่งจี
รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา

การใช้กิจกรรมสะเต็มศึกษา เรื่อง แป้งกล้วย เพื่อพัฒนาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นบูรณาการสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

นิตศการเรียนรู้ : เรื่องเก่าบนวิถีใหม่

การพัฒนาวัฒนธรรมการบริหารจัดการของสถานศึกษาในการนำมาตรฐานการศึกษาของชาติสู่การปฏิบัติ (ระยะที่ 1)

(* เป็นชื่อเฉพาะของแผนพัฒนาตามโครงการ)

43 บทความวิชาการ.... นครินทร์ คำบุชา
**ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียน
สร้างได้อย่างไร**

48 รายงานการวิจัย..... วิระวรรณ สุภานันท์
**การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้
WPS เพื่อส่งเสริมความสามารถ
ในการเขียนแสดงความคิดเห็น
ด้วยกระบวนการคิดวิพากษ์
เชิงสร้างสรรค์
สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1**

55 รายงานการวิจัย..... รองศาสตราจารย์
ดร.ภัทรธิดา ผลงาม
และ ดร.พระครูปลัดธรรมสรณ์
โสภานุบุตร
**การพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของ
นักเรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม
จังหวัดเลย**

64 บทความวิชาการ.... นริศรา ใจคง
และ สิริกานต์ แก้วคงทอง
นิเวศการเรียนรู้ : เรื่องเก่าบนวิถีใหม่

70 รายงานการวิจัย..... ดร.ประวีณา อัสโย
และ อุบล ตริรัตน์วิชชา
**การพัฒนานวัตกรรมการบริหาร
จัดการของสถานศึกษา
ในการนำมาตรฐานการศึกษาของชาติ
สู่การปฏิบัติ (ระยะที่ 1)**

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อเผยแพร่นโยบาย ยุทธศาสตร์ นวัตกรรม องค์ความรู้
การพัฒนาการศึกษาไทย
- 2) เพื่อเป็นสื่อกลางในการสร้างความเข้าใจ แลกเปลี่ยนเรียนรู้
และสร้างการมีส่วนร่วมทางการศึกษา
- 3) เพื่อเป็นการเปิดเวทีการนำเสนอเรื่องราวทางการศึกษา
สำหรับหน่วยงานการศึกษารวมถึงประชาชนทั่วไป
สู่เป้าหมายในการเป็นวารสารชั้นนำที่มีมาตรฐานและ
คุณภาพทางวิชาการ

กองบรรณาธิการ

เจ้าของ

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

ที่ปรึกษา

ดร.อำนาจ วิชยานุวัติ

เลขาธิการสภาการศึกษา

ดร.อุษณีย์ ธโนศวรรย์

รองเลขาธิการสภาการศึกษา

ดร.พีรศักดิ์ รัตนะ

รองเลขาธิการสภาการศึกษา

ดร.คมกฤช จันทร์ขจร

ผู้ช่วยเลขาธิการสภาการศึกษา

ผู้อำนวยการสำนักอำนวยการ

ผู้อำนวยการสำนักนโยบายและแผนการศึกษา

ผู้อำนวยการสำนักประเมินผลการจัดการศึกษา

ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา

ผู้อำนวยการสำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้

ผู้อำนวยการสำนักวิจัยและพัฒนาการศึกษา

ผู้อำนวยการสำนักนโยบายความร่วมมือกับต่างประเทศ

ผู้อำนวยการสำนักนโยบายการพัฒนาเด็กปฐมวัย

ผู้อำนวยการสำนักสื่อสารองค์กร

คณะทำงาน

นางนันทิชา ไวยนพ

นางสาวดวงดาว ศีลาอาสน์

ดร.รุ่งนภา จิตรโรจนรักษ์

นายอิทธิกร เกกิงมหาโชค

นายปานเทพ ลากเพชร

นางสาววรัญญาภรณ์ คุณเวช

นางสาวณัฐิกา นิตยาพร

นางสาวอัจฉรา ทังนะที่

นายวิระพงษ์ อุ้เจริญ

นางสาวขวัญเมษา จงนุเคราะห์

นายภาณุพงศ์ พนมวัน

นางสาวชมขนาด กฤตธีระภูมิ

ดร.วิภาดา วาณิช

นางสาววิภาณี พลอยสงศรี

จัดพิมพ์

บริษัท เอส.บี.เค. การพิมพ์ จำกัด

การใช้กิจกรรมสะเต็มศึกษา

เรื่อง แป้งกล้วย

สิริรินทร์ อัครวัฒน์
จักร์วัชรัฐ วรรณสอน
โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม

เพื่อพัฒนาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ชั้นบูรณาการสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

THE USE OF A STEM ACTIVITY ON BANANA POWDER TO
DEVELOP INTEGRATED SCIENCE PROCESS SKILLS FOR
MATHAYOMSUKSA 1 STUDENTS

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การใช้กิจกรรมสะเต็มศึกษา เรื่อง แป้งกล้วย เพื่อพัฒนาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ชั้นบูรณาการสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อสร้างกิจกรรมสะเต็มศึกษาเรื่องแป้งกล้วย เพื่อพัฒนาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ชั้นบูรณาการสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และเพื่อเปรียบเทียบทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ชั้นบูรณาการของนักเรียนระหว่างกิจกรรมช่วงที่ 1 และกิจกรรมช่วงที่ 2 โดยใช้กิจกรรมสะเต็มศึกษา เรื่อง แป้งกล้วย

โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง คือนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2563 จำนวน 40 คน ผลการวิจัยพบว่ากิจกรรม เรื่อง แป้งกล้วย ที่สร้างขึ้นมีความสอดคล้องตามแนวทางสะเต็มศึกษา และส่งเสริมให้นักเรียนได้ฝึกทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ชั้นบูรณาการผ่านการทำกิจกรรม และนักเรียนที่เรียนรู้ผ่านกิจกรรมสะเต็มศึกษา เรื่อง แป้งกล้วย ในช่วงที่ 2 มีทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ชั้นบูรณาการสูงกว่าช่วงที่ 1

คำสำคัญ: สะเต็มศึกษา, ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ชั้นบูรณาการ, แป้งกล้วย

ที่มาความสำคัญและปัญหาการวิจัย

ความรู้ความเข้าใจทางด้านวิทยาศาสตร์มีความจำเป็นต่อการพัฒนาตนเองและสังคมในปัจจุบันเป็นอย่างมาก การศึกษาวิทยาศาสตร์นั้นถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ควรได้รับการพัฒนา ซึ่งการพัฒนาการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนได้รับความรู้และเกิดทักษะกระบวนการและเจตคติทางวิทยาศาสตร์นั้น ทำได้โดยการจัดให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ให้มากที่สุดและได้ลงมือปฏิบัติจริงด้วยตนเอง ครูผู้สอนจึงมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้และจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียน (รพีพรรณ พงษ์ปลื้ม และ นवलศรี ชำนาญกิจ, 2557) โดยจุดมุ่งหมายสำหรับการสอนวิทยาศาสตร์ คือ การสอนให้ผู้เรียนสามารถใช้กระบวนการคิดด้วยตนเองได้ และช่วยให้ผู้เรียนเกิดทักษะที่สำคัญที่เน้นให้ผู้เรียนสามารถตั้งสมมติฐานได้และสามารถจัดการข้อมูลต่าง ๆ ด้วยทักษะการคิดอย่างมีเหตุผล ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนขยายแนวคิดจากข้อมูลที่รวบรวมได้และเชื่อมโยงข้อมูล เพื่ออธิบายโดยภาพรวมของปรากฏการณ์ใด ๆ ได้อย่างมีเหตุผล ดังนั้น ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ชั้นบูรณาการจึงเป็นทักษะที่จำเป็นสำหรับการเรียนรู้ตลอดชีวิตและช่วยพัฒนาทักษะในการสื่อสาร ความคิดเชิงวิจารณ์ และทักษะในการแก้ปัญหา (สมเกียรติ พรพิสุทธิมาศ, 2551)

จากการสังเกตพฤติกรรมการเรียนของนักเรียนที่เรียนวิชาวิทยาศาสตร์เพิ่มเติม ผู้วิจัยพบว่านักเรียนส่วนใหญ่ชอบลงมือปฏิบัติกิจกรรมการทดลอง แต่ไม่สามารถที่จะใช้ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ในการแสวงหาความรู้ได้อย่างถูกต้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งทักษะกระบวนการขั้นบูรณาการ ซึ่งประกอบด้วย ทักษะการตั้งสมมติฐาน ทักษะการกำหนดนิยามเชิงปฏิบัติการ ทักษะการกำหนดและควบคุมตัวแปร ทักษะการทดลอง และทักษะการตีความหมายข้อมูลและลงข้อสรุป จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นบูรณาการให้กับนักเรียน เนื่องจากเป็นทักษะสำคัญที่แสดงถึงการมีกระบวนการคิดอย่างมีเหตุผล ทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองไปสู่กระบวนการคิดที่ซับซ้อนมากขึ้น ผู้วิจัยจึงได้ใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้สะเต็มศึกษา ซึ่งเป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และสามารถบูรณาการความรู้ทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี กระบวนการทางวิศวกรรมและคณิตศาสตร์ ไปใช้ในการเชื่อมโยงและแก้ปัญหาในชีวิตจริง รวมทั้งการพัฒนากระบวนการหรือผลผลิตใหม่ควบคู่ไปกับการพัฒนาทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 สะเต็มศึกษาจึงส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมหรือโครงการที่มุ่งแก้ปัญหาที่พบเห็นในชีวิตจริง เพื่อสร้างเสริมประสบการณ์ ทักษะชีวิต ความคิดสร้างสรรค์ นำไปสู่การสร้างนวัตกรรม ผู้เรียนที่มีประสบการณ์ในการทำกิจกรรมหรือโครงการสะเต็ม จะมีความพร้อมที่จะไปปฏิบัติงานที่ต้องใช้องค์ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และเทคโนโลยีในภาคการผลิตและการบริการที่สำคัญต่ออนาคตของประเทศ เช่น การเกษตร อุตสาหกรรม การพลังงาน การจัดการสิ่งแวดล้อม การบริการสุขภาพ ลอจิสติกส์ โดยในการทำกิจกรรมสะเต็มไม่ได้จำกัดอยู่ในกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ การงานอาชีพและเทคโนโลยีเท่านั้น แต่สามารถนำความรู้ในวิชาอื่น ๆ เช่น ศิลปะ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ สุขศึกษา พลศึกษา มาบูรณาการได้อีกด้วย (สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2557) และจากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษา พบว่านักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษา มีผลการเรียน ทักษะการแก้ปัญหาและเจตคติต่อการเรียนดีขึ้น โดยผู้เรียนจะสามารถพัฒนาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นบูรณาการ รวมทั้งสามารถนำไปสู่การสร้างนวัตกรรม ทำให้ผู้เรียนสนุกสนาน และไม่เบื่อหน่ายการเรียน (รักษพลธนาณรงค์, 2556) สอดคล้องกับผลการวิจัยโดยการนิเทศติดตามผลการจัดการเรียนการสอนแบบ STEM โดยใช้หุ่นยนต์บูรณาการในกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ ที่ผลการวิจัยพบว่านักเรียนมีความกระตือรือร้นและสนใจเรียนมากขึ้น การจัดกิจกรรมโดยใช้หุ่นยนต์ช่วยเสริมและฝึกสมาธิ โดยเฉพาะกลุ่มนักเรียนที่เรียนช้าและกลุ่มนักเรียนที่ไม่ค่อยสนใจเรียนให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมดีขึ้น (คะเนิงนิจ จันทรมณี, 2557)

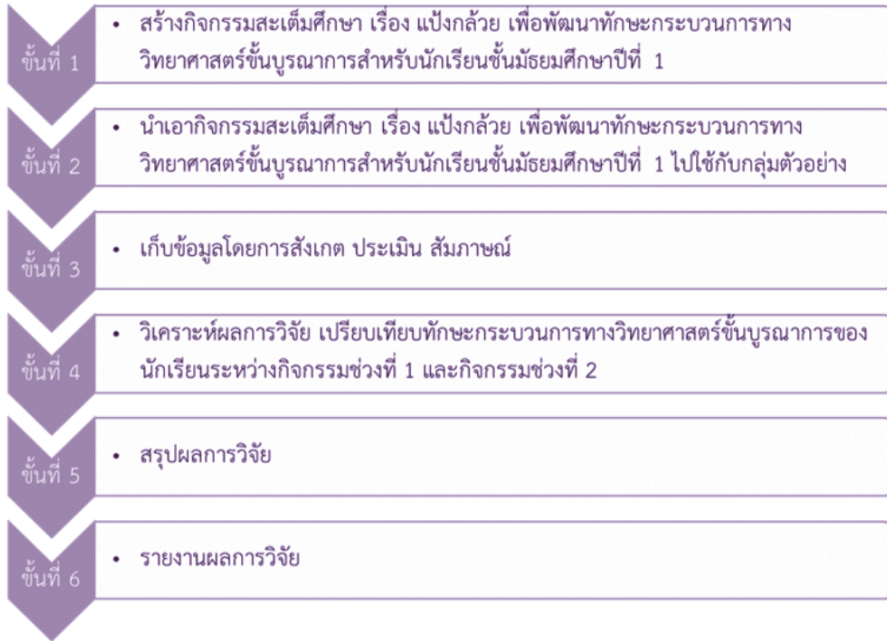
สำหรับบริบทของโรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม นั้น มีนโยบายด้านการอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อม อีกทั้งยังมีแหล่งเรียนรู้ด้านการอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อม รวมถึงแหล่งเรียนรู้วิถีเพื่อให้นักเรียนได้ศึกษาภายในโรงเรียนอีกด้วย ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะสร้างกิจกรรมสะเต็มศึกษา เรื่อง แบ็งกล้วย เพื่อใช้ในกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นบูรณาการ โดยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า กิจกรรมสะเต็มศึกษา เรื่อง แบ็งกล้วย เพื่อพัฒนาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นบูรณาการสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จะสามารถพัฒนาทักษะกระบวนการขั้นบูรณาการของผู้เรียนให้ดีขึ้น และกระตุ้นให้มีเจตคติที่ดีต่อวิชาวิทยาศาสตร์ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อสร้างกิจกรรมสะเต็มศึกษา เรื่อง แบ็งกล้วย เพื่อพัฒนาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นบูรณาการสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1
2. เพื่อเปรียบเทียบทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นบูรณาการของนักเรียนระหว่างกิจกรรมช่วงที่ 1 และกิจกรรมช่วงที่ 2 โดยใช้กิจกรรมสะเต็มศึกษา เรื่อง แบ็งกล้วย เพื่อพัฒนาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นบูรณาการสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

ระเบียบวิธีการวิจัยและแผนการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้สร้างกิจกรรมสะเต็มศึกษา เรื่อง แบ็งกล้วย เพื่อพัฒนาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นบูรณาการสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ใช้ประกอบการจัดการเรียนรู้ในรายวิชาวิทยาศาสตร์เพิ่มเติม ในการดำเนินการวิจัยมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังแผนภาพ

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง การใช้กิจกรรมสะเต็มศึกษา เรื่อง แบ็งกล้วย เพื่อพัฒนาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นบูรณาการสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 แบ่งเป็น 2 ตอน มีรายละเอียด ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการสร้างกิจกรรมสะเต็มศึกษา เรื่อง แบ็งกล้วย เพื่อพัฒนาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นบูรณาการสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีรายละเอียด ดังนี้

ผู้วิจัยนำเครื่องมือที่สร้างขึ้นสำหรับใช้ในกิจกรรมส่งให้ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรและการสอนวิทยาศาสตร์ และสะเต็มศึกษา จำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบประเมินความสอดคล้องของกิจกรรมโดยใช้แบบประเมินดัชนีความสอดคล้อง (IOC) โดยเมื่อพิจารณาจากค่า IOC ของแบบประเมินการบูรณาการสะเต็มศึกษา (หัวข้อ) และแบบประเมินกระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรม พบว่า มีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.80 - 1.00 แสดงว่า กิจกรรมเรื่อง แบ็งกล้วย เพื่อพัฒนาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นบูรณาการสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่สร้างขึ้น มีความสอดคล้องตามแนวทางสะเต็มศึกษา และเมื่อพิจารณาจากค่า IOC ของแบบประเมินการบูรณาการสะเต็มศึกษา (ตัวชี้วัด) พบว่า มีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.60 - 1.00 แสดงว่า กิจกรรมเรื่อง แบ็งกล้วย เพื่อพัฒนาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นบูรณาการสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่สร้างขึ้น มีความเหมาะสมกับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จากผลดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า กิจกรรมสะเต็มศึกษา เรื่อง แบ็งกล้วย เพื่อพัฒนาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นบูรณาการสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 สามารถนำไปใช้ประกอบการจัดการเรียนรู้ได้ตรงตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้

ตอนที่ 2 ผลการศึกษาเปรียบเทียบทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นบูรณาการของนักเรียนระหว่างกิจกรรมช่วงที่ 1 และกิจกรรมช่วงที่ 2 โดยใช้กิจกรรมสะเต็มศึกษา เรื่อง แบ็งกล้วย เพื่อพัฒนาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นบูรณาการสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีรายละเอียด ดังนี้

ผลการนำกิจกรรมสะเต็มศึกษา เรื่อง แบ็งกกล้วย เพื่อพัฒนาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ชั้นบูรณาการ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ไปทดลองกับกลุ่มตัวอย่าง ผลการวิเคราะห์ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ชั้นบูรณาการตามขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษาของนักเรียนเป็นรายกลุ่มใน 5 ทักษะ ได้แก่ ทักษะการกำหนดและควบคุมตัวแปร ทักษะการตั้งสมมติฐาน ทักษะการกำหนดนิยามเชิงปฏิบัติการ ทักษะการทดลอง และทักษะการตีความหมายข้อมูลและลงข้อสรุป พบว่าในช่วงที่ 1 ของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คือ กิจกรรมหน่วยที่ 1 เรื่องรอบรู้คู่แหล่งพันธุกล้วย และหน่วยที่ 2 เรื่องแปรรูปช่วยสร้างคุณค่า นักเรียนมีคะแนนประเมินด้านทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ชั้นบูรณาการโดยภาพรวมในทุกด้านอยู่ในระดับพอใช้ ($X = 1.36$, $S.D. = 0.43$, 68.0%) และในช่วงที่ 2 ของการจัดการเรียนรู้คือ กิจกรรมหน่วยที่ 3 พัฒนาสู่บรรจุภัณฑ์ และหน่วยที่ 4 สร้างสรรค์นำเสนอ พบว่านักเรียนมีคะแนนประเมินด้านทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ชั้นบูรณาการโดยภาพรวมในทุกด้านอยู่ในระดับดี ($X = 1.78$, $S.D. = 0.42$, 89.0%) ดังนั้น เมื่อเปรียบเทียบคะแนนด้านทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ชั้นบูรณาการในช่วงที่ 1 และช่วงที่ 2 พบว่านักเรียนมีคะแนนประเมินด้านทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ชั้นบูรณาการโดยรวมในช่วงที่ 2 สูงกว่าช่วงที่ 1 และจากการสังเกตพฤติกรรมด้านกระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรมของนักเรียนเป็นรายกลุ่ม พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีการปฏิบัติตามขั้นตอนของกระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรมซึ่งประกอบด้วยการระบุปัญหา การค้นหาแนวคิดที่เกี่ยวข้อง การวางแผนและพัฒนา การทดสอบและประเมินผล และการนำเสนอผลลัพธ์

จึงสรุปผลการวิจัยได้ว่า กิจกรรม เรื่อง แบ็งกกล้วย เพื่อพัฒนาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ชั้นบูรณาการ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่สร้างขึ้น มีความสอดคล้องตามแนวทางสะเต็มศึกษาและส่งเสริมให้นักเรียนได้ฝึกทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ชั้นบูรณาการผ่านการทำกิจกรรม และนักเรียนที่เรียนรู้ผ่านกิจกรรมสะเต็มศึกษา เรื่อง แบ็งกกล้วย ในช่วงที่ 2 มีทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ชั้นบูรณาการสูงกว่าช่วงที่ 1

การอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยทำให้ทราบว่า การใช้กิจกรรมสะเต็มศึกษา เรื่อง แบ็งกกล้วย เพื่อพัฒนาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ชั้นบูรณาการสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีความเหมาะสมกับศักยภาพของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ซึ่งสังเกตจากนักเรียนสนุกสนานในการทำกิจกรรม มีความกระตือรือร้นในการแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในกิจกรรม สามารถแก้ปัญหาให้ลุล่วงและสร้างสรรค์ชิ้นงานจนสำเร็จได้ โดยการจัดการเรียนรู้ดังกล่าวทำให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรมมากขึ้น ทั้งยังสามารถวิเคราะห์ปัญหาและข้อจำกัดของสถานการณ์ และหาแนวทางในการแก้ปัญหา แนวทางในการทดสอบและประเมินผลและสามารถนำเสนอผลลัพธ์ได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้แล้วนักเรียนยังได้ฝึกฝนและพัฒนาทักษะหลายด้าน เช่น ทักษะการคิด ทักษะการค้นคว้า ทักษะกระบวนการกลุ่ม การทำงานอย่างเป็นระบบ รวมทั้งสามารถพัฒนาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ชั้นบูรณาการให้สูงขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดของ กวิน เชื้ออมกลาง (2556) ที่ว่า กิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษามีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อเสริมสร้างทักษะและกระบวนการในการประยุกต์ใช้องค์ความรู้ต่าง ๆ เพื่อแก้ปัญหาและให้นักเรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้ที่ได้เรียนในชั้นเรียนกับนวัตกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันได้ และกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษายังเป็นกิจกรรมที่ช่วยเสริมสร้างเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ วิชาวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และเทคโนโลยีอีกด้วย นอกจากนี้การใช้วิธีการวัดและการประเมินผลตามสภาพจริงทำให้นักเรียนได้ทราบข้อบกพร่องและความสามารถของตนเอง เพื่อจะนำไปปรับปรุงแก้ไขได้ทันทีซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศศิมา อินทนะ (2551) ที่ว่า การประเมินตามสภาพจริงเป็นการสะท้อนความสามารถที่แท้จริงของผู้เรียน เพราะผลการประเมินได้มาจากแหล่งข้อมูลและวิธีการต่าง ๆ ทั้งการสังเกตการแสดงออก ชิ้นงาน ผลงาน การรายงาน อีกทั้งการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ทราบเกณฑ์การประเมินและมอบหมายให้ในการร่วมกิจกรรมการเรียนรู้การสอนอย่างเต็มที่ส่งผลให้นักเรียนมีแนวโน้มในการพัฒนาตนเองให้ดีขึ้น

สำหรับปัญหาที่พบในการวิจัยครั้งนี้คือ การจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษาเป็นรูปแบบที่นักเรียนยังไม่คุ้นเคย ดังนั้นนักเรียนจะใช้เวลาในแต่ละขั้นตอนมากกว่าปกติ จากการสัมภาษณ์นักเรียนพบว่าระยะเวลาในการทำกิจกรรมในคาบเรียนและระยะเวลาในการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองมีน้อยเกินไป ดังนั้นครูในกลุ่มสาระต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องก็กิจกรรมแต่ละหน่วยควรกำหนดหัวข้อในการสอนร่วมกัน อีกทั้งควรกำหนดเวลาในการทำกิจกรรมให้เหมาะสม เพื่อให้นักเรียนได้มีโอกาสในการอภิปรายแสดงความคิดเห็นและลงมือปฏิบัติได้อย่างเต็มที่ และเพื่อให้การดำเนินกิจกรรมเป็นไปอย่างรวดเร็วมากยิ่งขึ้น ครูควรแนะนำขั้นตอนการทำกิจกรรมและชี้แจงวิธีการวัดและประเมินผลให้นักเรียนเข้าใจอย่างชัดเจนก่อนเริ่มกิจกรรมในแต่ละหน่วย

รายการอ้างอิง

- กวิณ เพ็ชรมกลาง. (2556). กิจกรรมสะเต็มทรรษา: ลูกโป่งน้ำ บันจี้จัมป์. *สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี*, 42(185), 26-29.
- คะนิงนิง จันทรธณี. (2557). การศึกษาการจัดการเรียนการสอนแบบ STEM กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 โรงเรียนปรีณสร้อยแยลส์วิทยาลัย ปีการศึกษา 2557. สืบค้นจาก <https://academic.prc.ac.th/TeacherResearch/ResearchAbstract.php?ID=1373>
- รพีพรรณ พงษ์ปลื้ม และ นวลศรี ชำนาญกิจ. (2557). การพัฒนาชุดการสอนทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นบูรณาการสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3. *วารสารวิชาการเครือข่ายบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ*, 4(7), 11-24.
- รักษพล ธนानวงศ์. (2556). เรียนรู้สภาวะโลกร้อนด้วย STEM Education แบบบูรณาการ. *สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี*, 41(182), 15-16.
- ศศิมา อินทนะ. (2551). ผลของการจัดกิจกรรมโครงงานวิทยาศาสตร์ประกอบการประเมินตามสภาพจริง ที่มีต่อความสามารถในการแก้ปัญหาทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษิต). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.
- สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (2557). *ความรู้เบื้องต้นสะเต็ม (พิมพ์ครั้งที่ 1)*. กรุงเทพฯ: สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กระทรวงศึกษาธิการ.
- สมเกียรติ พรพิสุทธิมาศ. (2551). การสอนวิทยาศาสตร์โดยเน้นทักษะกระบวนการ. *ก้าวทันโลกวิทยาศาสตร์*, 8(2), 28-38.

การพัฒนา บทเรียนออนไลน์ เรื่อง

โครงการ ตามพระราชดำริ

สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4/6 โรงเรียนอนุบาลสุพรรณบุรี

Development an Online on the subject
Royal initiative project for Grade 4/6 students
from Anuban Suphanburi school

ดร.วัชรภรณ์ เพ็งสุข

โรงเรียนอนุบาลสุพรรณบุรี
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 1

บทคัดย่อ

การทําวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อพัฒนาบทเรียนออนไลน์ เรื่องโครงการตามพระราชดำริ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4/6 โรงเรียนอนุบาลสุพรรณบุรี ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 2) เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระหว่างก่อนและหลังเรียนด้วยบทเรียนออนไลน์ เรื่องโครงการตามพระราชดำริ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4/6 โรงเรียนอนุบาลสุพรรณบุรี 3) เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4/6 ที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้บทเรียนออนไลน์ เรื่องโครงการตามพระราชดำริ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4/6 โรงเรียนอนุบาลสุพรรณบุรี

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนอนุบาลสุพรรณบุรี สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 1 จำนวน 281 คน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4/6 โรงเรียนอนุบาลสุพรรณบุรี ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2563 ได้มาจากการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) โดยใช้การจับสลากห้องเรียนเป็นหน่วยการสุ่มจำนวน 1 ห้องเรียน สำหรับการสุ่มตัวอย่างเป็นกลุ่มทดลองได้นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4/6 จำนวน 44 คน เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ 1) บทเรียนออนไลน์ 2) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน จำนวน 40 ข้อ ซึ่งมีค่าความเที่ยงตรง (Validity) ตั้งแต่ 0.80 - 1.00 และค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของทั้งฉบับเท่ากับ 0.95 3) แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4/6 ที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้บทเรียนออนไลน์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ t - test แบบ Dependent Test

ผลการศึกษาปรากฏว่า 1) บทเรียนออนไลน์ เรื่องโครงการตามพระราชดำริ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4/6 โรงเรียนอนุบาลสุพรรณบุรี จากการทดลองใช้กับนักเรียนแบบภาคสนาม ได้ค่าประสิทธิภาพ (E_1/E_2) เท่ากับ 82.06/81.54 เป็นไปตามเกณฑ์ 80/80 ที่ตั้งไว้ 2) ค่าเฉลี่ยของผลต่างของคะแนนจากแบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนจาก

การทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้บทเรียนออนไลน์ โดยภาพรวมนักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ: การพัฒนาบทเรียนออนไลน์ เรื่อง โครงการตามพระราชดำริ

Abstract

The objectives of this research were 1) to develop an online Royal initiative project course for grade 4/6 students at Anuban Suphanburi school to meet the efficiency criterion level of 80/80 2) to investigate the students' learning achievements before and after the implementation of the developed online Royal initiative project course for grade 4/6 students at Anuban Suphanburi school and 3) to examine the students' satisfaction toward the developed online Royal initiative project course for grade 4/6 students at Anuban Suphanburi school.

The population was the 281 fourth grade students from Anuban Suphanburi school at Suphanburi Primary Educational Service Area Office 1 studying in the second semester of academic year 2020. The sample consisted of a group of 44 students in grade 4/6 at Anuban Suphanburi School. Cluster random sampling was used for the selection of the participants. The instruments were 1) the online Royal initiative project course. 2) 40-items achievement test which obtained the item content validity index ranging from 0.80 to 1.00 and the reliability of 0.95. 3) satisfaction survey form of the online Royal initiative project course for grade 4/6 students at Anuban Suphanburi school. Statistical analysis is used to analyze the data which includes percentages, mean score, standard deviation and the dependent t - test The results were as follows:

1) The efficiency level of the online Royal initiative project course for grade 4/6 students at Anuban Suphanburi school was $(E1/E2) = 82.06/81.54$ which was in accordance with the expected criterion.

2) The achievement scores of grade 4/6 students at Anuban Suphanburi school before and after the implementation of the online Royal initiative project course were significantly higher at the statistical level of 0.05.

3) The overall satisfaction of the students toward the online Royal initiative project for grade 4/6 students at Anuban Suphanburi school was at a high level.

Keywords: Development an Online on the subject Royal initiative project.

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาเป็นรากฐานที่สำคัญที่สุดประการหนึ่ง ในการสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในสังคม เนื่องจากการศึกษาเป็นกระบวนการที่ช่วยให้คนได้พัฒนาตนเองในด้านต่าง ๆ ตลอดช่วงชีวิต การศึกษาจะเป็นกระบวนการที่เตรียมและนำคนไทยและสังคมให้ก้าวสู่ยุคใหม่อย่างมั่นคงและรู้ทันโลก ให้คนสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิต พัฒนาเศรษฐกิจ พัฒนาสังคม ตนเอง ครอบครัว และบ้านเมืองโดยฝึกให้เป็นผู้มีระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียน มีจิตใจที่ตั้งาม ขยันหมั่นเพียร อดทน ความรู้พื้นฐานที่ดี รู้จักคิด รู้จักปรับตัว รู้จักแก้ปัญหา มีทักษะในการทำงาน รู้จักพัฒนาฝีมือ โดยมีแหล่งเรียนรู้ สื่อ และสิ่งแวดล้อมที่ดี (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2549) การศึกษานับเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์ เพราะหากสังคมใดประชากรในสังคมนั้นมีการศึกษาต่ำ ย่อมจะทำให้สังคมนั้นขาดความรู้ที่จะนำไปใช้แก้ไขปัญหาและพัฒนาไปสู่ความเจริญก้าวหน้าได้ การพัฒนาการศึกษา เพื่อให้ประชาชนมีความรู้ความสามารถ มีประสิทธิภาพที่สูงขึ้นนั้น จึงนับเป็นส่วนที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาประเทศชาติ การจัดการศึกษาจึงเป็นไปเพื่อการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ โดยจะต้องเป็นการศึกษาที่มีคุณภาพ เพื่อให้ศักยภาพที่มีอยู่ในตัวของผู้เรียนแต่ละคนได้รับการพัฒนาอย่างเต็มที่ สมดังเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ตามมาตรา 6 ที่ได้ระบุไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็น มนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข มาตรา 22 ระบุไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคน ความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ มาตรา 24 ระบุไว้ว่า การจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้สถานศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น อย่างต่อเนื่อง จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา แห่งชาติ, 2545) และตามหมวดที่ 9 ว่าด้วยการเทคโนโลยีทางการศึกษา ให้มีการพัฒนาบุคลากรทั้งด้านผู้ผลิตและ ผู้ใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา เพื่อความรู้ ความสามารถ และทักษะในการผลิต รวมทั้งการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม มีคุณภาพและประสิทธิภาพ ตามมาตรา 66 ได้ให้ความสำคัญต่อเทคโนโลยีการศึกษาเป็นอย่างมาก เพราะเทคโนโลยี การศึกษาเป็นปัจจัยหลักในการเปลี่ยนแปลงกระบวนการสอนของครู ในการจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพนั้น จะต้องใช้สื่อที่มีความเหมาะสม เพราะสื่อจะช่วยให้การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนบรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้การสอนมีคุณภาพมากขึ้น

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ จึงกำหนดจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกิดกับผู้เรียนเมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้ 1) คุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์เห็นคุณค่าของตนเองมีวินัย และปฏิบัติตนตามหลักธรรมของ พระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 2) มีความรู้อันเป็นสากลและมีความสามารถ

ในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยี และมีทักษะชีวิต 3) มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีสุขนิสัย และรักการออกกำลังกาย 4) มีความรักชาติมีความสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลกยึดมั่นในวิถีชีวิต และการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข 5) มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรม และภูมิปัญญาไทยการอนุรักษ์และการพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551)

ปัจจุบันเครือข่ายอินเทอร์เน็ตได้เข้ามามีบทบาทในการเรียนรู้เป็นอย่างมาก และเป็นเทคโนโลยีทางการศึกษาที่สำคัญ เหมือนกับเทคโนโลยีการศึกษาอื่น ๆ ที่คุ้นเคยกัน เช่น หนังสือ วิทยุ โทรทัศน์ คอมพิวเตอร์ เพราะสามารถศึกษาด้วยตนเองได้ ซึ่งทำให้บทบาทของผู้เรียนและผู้สอนเปลี่ยนไปด้วย ทั้งนี้ เพราะนักเรียนเป็นจำนวนมากสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่ไม่ได้จำกัดอยู่ในการเรียนการสอนในสถานศึกษาของตนเอง (ทักษิณา สวานานนท์, 2540) โดยอาศัยจากสื่อชนิดใหม่ที่เรียกว่า เว็บเพจ (Web Page) ซึ่งเป็นเอกสารอิเล็กทรอนิกส์แบบไฮเปอร์เท็กซ์ (Hypertext) ที่เก็บอยู่ตามเว็บไซต์ต่าง ๆ มีการติดต่อกับผู้ใช้งานในเชิงกราฟิกที่สามารถเชื่อมโยง ข้อความ รูปภาพ หรือเสียงเข้ากับเอกสารอื่น ๆ อย่างเป็นอิสระต่อกัน บริการในเว็บเพจจะประกอบด้วยบริการให้ข้อมูล หรือเป็นเครื่องมือช่วยโดยให้บริการแก่ผู้ใช้ที่เสมือนว่าเป็นลูกข่ายโดยเครื่องมือช่วยจะจัดเตรียมข้อมูลไว้ เพื่อผู้ใช้ที่ต้องการติดต่อกับเครื่องที่ให้บริการสามารถติดต่อได้ โดยผ่านโปรแกรมสำหรับอ่านข้อมูลที่เรียกว่าเว็บเบราว์เซอร์ (Web Browser) ซึ่งจะทำหน้าที่แปลสัญญาณคำสั่งและประมวลผลออกมาเป็นข้อความ รูปภาพ เสียง ซึ่งสามารถทำให้ผู้ใช้ ใช้งานได้อย่างง่ายและสะดวก เว็บเพจจึงเป็นแหล่งรวบรวมบทเรียนการเรียนรู้อันมหาศาล มีข้อมูลความรู้ในทุกสาขาวิชา นำเสนอองค์ความรู้ ซึ่งได้แก่ ส่วนของการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้เรียนกับบทเรียน ด้วยเหตุนี้จึงมีการนำเอาเทคโนโลยีมาใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอนตามเจตจำนงของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2542).

การจัดการเรียนการสอนแบบอีเลิร์นนิ่ง (e - Learning) เป็นการใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ เทคโนโลยีเครือข่าย สถานที่แตกต่างกันให้ได้รับความรู้ทักษะและประสบการณ์ร่วมกันอย่างมีชีวิตชีวา กระบวนการเรียนรู้จะถูกสร้างสรรค์ขึ้นอย่างเหมาะสม และนำไปใช้เรียนทั้งในลักษณะของการศึกษาและการฝึกอบรมโดยที่ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ตามความถนัดและความสามารถของตนเอง ระบบอีเลิร์นนิ่งผ่านเครือข่ายคอมพิวเตอร์ จะดำเนินการจัดการต่าง ๆ เกี่ยวกับกระบวนการเรียนการสอนให้เป็นอย่างอัตโนมัติ เสมือนกับการเรียนการสอนในสถานศึกษาปกติ (บุปผชาติ ทัทพิภรณ์, 2540) สอดคล้องกับถนอมพร เลหาจรัสแสง, 2541 ที่กล่าวว่าบทเรียนอีเลิร์นนิ่งเป็นการเรียนการสอนที่ประยุกต์ใช้คุณลักษณะของอินเทอร์เน็ตโดยนำทรัพยากรที่มีอยู่ใน เวิลด์ ไวด์ เว็บ (World Wide Web) มาเป็นสื่อกลางเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ในรูปแบบต่าง ๆ ที่มีประโยชน์มากเพราะเป็นการนำประโยชน์ของเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการค้นคว้าข้อมูลในการเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นการสนองตอบแนวคิด การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นหลัก นั่นคือ ไม่ใช่การสอนที่เป็นการถ่ายทอดความรู้จากผู้สอนแต่เพียงฝ่ายเดียวแต่เป็นการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีการที่หลากหลาย และเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาทุกสถานที่ (Any Time Any Where) โดยใช้เทคโนโลยีและการสื่อสาร สารสนเทศต่าง ๆ ให้เป็นประโยชน์ ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้สามารถกระตุ้นให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้อย่างอิสระ (ถนอมพร เลหาจรัสแสง, 2541) การนำภาพวีดิทัศน์ ภาพกราฟิกต่าง ๆ ที่น่าสนใจมาใช้ ผู้สอนและผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กันผ่านเครือข่ายคอมพิวเตอร์ การใช้คุณสมบัติของไฮเปอร์มีเดียในการเรียนการสอนผ่านเครือข่ายนั้นจะช่วยสนับสนุนศักยภาพการเรียนรู้ด้วยตนเองตามลำพัง โดยผู้เรียนสามารถเลือกเนื้อหาบทเรียนที่เสนออยู่ในรูปแบบไฮเปอร์มีเดีย ซึ่งเป็นเทคนิคการเชื่อมโยงข้อความไปสู่เนื้อหาหลัก ด้วยเนื้อหาอื่นที่เกี่ยวข้อง หรือสื่อภาพ และเสียง การเชื่อมโยง

ดังกล่าวจึงเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถควบคุมการเรียนรู้ด้วยตนเอง ในส่วนคุณสมบัติของเครือข่ายเว็ลด์ ไรต์ เว็บ เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถปฏิสัมพันธ์กับผู้สอน หรือผู้เรียนอื่นเพื่อการเรียนรู้โดยไม่จำเป็นต้องอยู่เวลาเดียวกัน หรือสถานที่เดียวกัน (Human to Human Interaction) (ไชยยศ เรืองสุวรรณ, 2546) ผู้สอนกับผู้เรียน และผู้เรียนกับผู้เรียนด้วยกันเอง การสืบค้นข้อมูลและส่วนของการสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ เนื่องจากเว็บเพจที่เป็นบทเรียนนั้น จะถูกออกแบบเพื่อใช้ในการเรียนการสอนทางไกลมากกว่าการใช้ในชั้นเรียน ซึ่งผู้เรียนหรือผู้ออกแบบเว็บเพจ มักจะสร้างขึ้นตามความถนัดและประสบการณ์ของตนเองเป็นสำคัญ โดย Eileen et al. (1997, อ้างถึงใน ศุภชัย สุขะนินทร์, 2545) ได้แยกเป็น 3 ประการ คือ

1. หลักตามความพอใจ ซึ่งมาจากคุณลักษณะของเอกสารเอชทีเอ็มแอล (HTML) และประสบการณ์ในการออกแบบของนักออกแบบแต่ละคน
2. หลักการจากการวิจัยในการติดต่อเชื่อมโยงระหว่างคอมพิวเตอร์กับมนุษย์
3. หลักการที่ประยุกต์จากสื่อประเภทสิ่งพิมพ์

ปัจจุบันมีการสร้างหรือพัฒนาเว็บเพจกันมากขึ้นมีการออกแบบแตกต่างกันออกไปตามจุดประสงค์และกลุ่มเป้าหมายของผู้สร้างโดยเฉพาะที่สำคัญคือ การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนผ่านเว็บเพจหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เว็บเพื่อการเรียนการสอน (Web Based Instruction) คือ การประยุกต์ใช้เทคนิคการสอนส่งผ่านเครือข่ายคอมพิวเตอร์ โดยผู้สอนจะออกแบบกิจกรรมให้ผู้เรียนเรียนได้สะดวกหรือเป็นการส่งเสริมเพิ่มเติมจากในชั้นเรียน แต่เนื่องจากเว็บเพจเป็นสื่อใหม่ที่มีคุณลักษณะไม่เหมือนกับสื่ออื่น ๆ การออกแบบและพัฒนาให้มีประสิทธิภาพนั้นจึงเป็นเรื่องสำคัญที่จะทำให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้และทำความเข้าใจเนื้อหาบทเรียนได้ดียิ่งขึ้น ปัญหาที่พบปัญหาหนึ่งในการจัดการเรียนการสอนผ่านเครือข่ายคอมพิวเตอร์โดยใช้เว็บเพจนั้น ส่วนใหญ่เป็นการพัฒนาโดยนักการศึกษาในต่างประเทศ และใช้ภาษาอังกฤษเป็นหลัก ดังนั้นนักเรียนอาจจะพบปัญหาในการทำความเข้าใจบทเรียนได้อย่างละเอียดลึกซึ้ง อีกทั้งนักการศึกษาในประเทศไทยก็ได้พัฒนารูปแบบเว็บเพจในการใช้สื่อในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งมักพบในระดับอุดมศึกษา การพัฒนาในระดับมัธยมและประถมศึกษาชั้นนั้นยังพบว่า มีการพัฒนาค่อนข้างน้อย หากนักการศึกษาหรือครูผู้สอนมีการผลิตสื่อการเรียนการสอนบนเครือข่ายมากขึ้น มีการทดสอบประสิทธิภาพเว็บเพจโดยอาศัยกระบวนการวิจัยและพัฒนา ก็จะส่งผลให้ผู้เรียนมีโอกาสเรียนรู้และทำความเข้าใจได้ดียิ่งขึ้น (ถนอมพร เลหาจรัสแสง, 2541)

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาเป็นอย่างมาก เพราะทรงถือว่า “การศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนาชีวิตมนุษย์” ดังจะเห็นได้จากพระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร พระราชทานแก่คณะครูและนักเรียน ณ ศาลาดุสิดาลัย เมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2519 ความตอนหนึ่งว่า “...งานด้านการศึกษาเป็นงาน สำคัญที่สุดอย่างหนึ่งของชาติ เพราะความเจริญและความเสื่อมของชาตินั้น ขึ้นอยู่กับ การศึกษาของชาติเป็นข้อใหญ่ ตามข้อเท็จจริงที่ทราบกันดีแล้ว ขณะนี้บ้านเมืองของเรามีพลเมืองเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ทั้งมีสัญญาณบางอย่างเกิดขึ้นด้วยว่า พลเมืองของเราบางส่วนเสื่อมทรามลงไปในความประพฤติและจิตใจ ซึ่งเป็น อากาศที่น่าวิตก ถ้าหากยังคงเป็นอยู่ต่อไป เราอาจจะเอาตัวไม่รอด ปรากฏการณ์เช่นนี้ นอกจากเหตุอื่นแล้ว ต้องมีเหตุมาจากการจัดการศึกษาด้วยอย่างแน่นอน เราต้องจัดงานด้านการศึกษาให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น...” พระบรมราโชวาทที่อัญเชิญมานี้ แสดงให้เห็นถึงพระราชดำริที่เล็งเห็นความสำคัญของการศึกษาทั้งยังพระราชทานพระราชดำริให้เห็นว่าประเทศชาติ พัฒนาให้เจริญก้าวหน้าได้ ก็ด้วยการพัฒนาบุคคลของชาติให้มีคุณภาพโดยการให้การศึกษา

สำหรับการศึกษาที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร พระราชทานแก่ประชาชนนอกระบบโรงเรียนนั้นได้แก่ ในขณะที่พระองค์เสด็จแปรพระราชฐานไปยังต่างจังหวัดทุกภาค เฉลี่ยภาคละหนึ่งเดือนครึ่ง ระหว่างที่ทรงเยี่ยมเยียนราษฎร ได้ถามถึงทุกข์สุข และปัญหาต่าง ๆ ในการดำรงชีพ แนวทางที่พระองค์ท่านทรงใช้คือพระราชทานพระราชดำรินี้ในลักษณะของการแก้ไขปัญหาและพัฒนาในพื้นที่ที่ประสบกับปัญหานั้น ๆ ในขณะที่เดียวกันก็ใช้พื้นที่นั้น ๆ เป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าและให้ความรู้แก่ประชาชนผู้สนใจทุกหมู่เหล่า ไม่ว่าจะเป็นในลักษณะทั้งในระบบ นอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากพระราชประสงค์ที่ทรงมุ่งหวังพัฒนาความเป็นอยู่ของราษฎร ให้สามารถช่วยเหลือพึ่งตนเองได้ ทรงพิจารณาเห็นว่า การได้เรียนรู้และพบเห็นด้วยประสบการณ์ของตนเองนั้นเป็น วิธีการหนึ่งของการสร้างการเรียนรู้ในการพัฒนาชนบทด้วยเหตุนี้จึงมีพระราชดำริให้จัดตั้ง “ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ” โดยให้ทำหน้าที่เสมือน “พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติที่มีชีวิต” เพื่อเป็นศูนย์รวมของการศึกษาค้นคว้า ทดลองวิจัยและแสวงหาแนวทางและวิธีการพัฒนาด้านต่าง ๆ ที่เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม และการประกอบอาชีพของราษฎรที่อาศัยอยู่ในภูมิภาคนั้น ๆ และเมื่อค้นพบพิสูจน์ได้ผลแล้วก็นำผลที่ได้ไป “พัฒนา” ราษฎรในหมู่บ้านใกล้เคียงจนกระทั่งขยายผลแผ่กระจายวงกว้างออกไปตามลำดับ

จุดเน้นเชิงนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการปีการศึกษา 2560 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560) มุ่งเน้นให้สถานศึกษานำพระราชดำริสืบสานพระราชปณิธานและพระบรมราโชบายด้านการศึกษาของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร มาปรับใช้ในการเรียนการสอน จากจุดเน้นดังกล่าว และบริบทของสถานศึกษา ผู้วิจัยในฐานะครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและวิชาวิทยาการคำนวณ จึงจัดกิจกรรมการเรียนรู้บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้ สืบสานพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร โดยบูรณาการความรู้เรื่องโครงการตามพระราชดำริ มุ่งเน้นความรู้และการฝึกปฏิบัติเพื่อให้ผู้เรียนเป็นคนดีตลอดจนการใช้เทคโนโลยีในทางที่สร้างสรรค์ มีการสอดแทรกคุณธรรมและความดีงามอยู่เป็นประจำสม่ำเสมอและส่งเสริมให้ผู้เรียนนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงพัฒนาบทเรียนออนไลน์เรื่องโครงการตามพระราชดำริ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4/6 โรงเรียนอนุบาลสุพรรณบุรี ซึ่งเป็นเนื้อหาเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ผู้วิจัยได้บูรณาการคุณธรรม จริยธรรม จึงเป็นการเรียนรู้ทั้งเนื้อหาและฝึกปฏิบัติในด้านการอยู่ร่วมกัน การทำงานร่วมกัน โดยอาศัยคุณธรรม จริยธรรม ควบคู่ไปกับการเรียนรู้ทางด้านวิชาการนักเรียนได้ พัฒนาผลการเรียนทางด้านทักษะภาษาอังกฤษได้อย่างเต็มตามศักยภาพของแต่ละบุคคล เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ความเป็นคนดี คนเก่ง และสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ซึ่งผลที่ได้จากการศึกษาจะเป็นแนวทางในการพัฒนาการเรียนการสอนของกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อพัฒนาบทเรียนออนไลน์ เรื่อง โครงการตามพระราชดำริ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4/6 โรงเรียนอนุบาลสุพรรณบุรี ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80
2. เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระหว่างก่อนและหลังเรียนด้วยบทเรียนออนไลน์ เรื่อง โครงการตามพระราชดำริ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4/6 โรงเรียนอนุบาลสุพรรณบุรี
3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4/6 ที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้บทเรียนออนไลน์ เรื่อง โครงการตามพระราชดำริ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4/6 โรงเรียนอนุบาลสุพรรณบุรี

สมมติฐานของการศึกษา

1. บทเรียนออนไลน์ เรื่องโครงการตามพระราชดำริ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนอนุบาลสุพรรณบุรี มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80
2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนโดยใช้บทเรียนออนไลน์ เรื่องโครงการตามพระราชดำริ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนอนุบาลสุพรรณบุรี หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
3. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มีความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยใช้บทเรียนออนไลน์ เรื่องโครงการตามพระราชดำริ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนอนุบาลสุพรรณบุรี อยู่ในระดับมาก

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ผู้วิจัยสร้างบทเรียนออนไลน์ เรื่อง โครงการตามพระราชดำริ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4/6 โรงเรียนอนุบาลสุพรรณบุรี จากการศึกษา เอกสาร ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด ทฤษฎี การเรียนรู้ต่าง ๆ และการพัฒนารูปบทเรียนออนไลน์ ประมวลออกมาเป็นหลักการขั้นตอน แล้วนำมาสร้างเป็น บทเรียนออนไลน์ เรื่องโครงการตามพระราชดำริ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4/6 โรงเรียนอนุบาลสุพรรณบุรี
2. สร้างคู่มือประกอบการใช้บทเรียนออนไลน์ และเขียนแผนจัดกิจกรรม แล้วนำบทเรียนออนไลน์ เรื่องโครงการตามพระราชดำริ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4/6 โรงเรียนอนุบาลสุพรรณบุรีไปให้ ผู้เชี่ยวชาญซึ่งประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านการสอน เทคโนโลยีสารสนเทศ ด้านการสอนคอมพิวเตอร์ด้านการ วัดและประเมินผล และด้านหลักสูตรและการสอน จำนวน 5 คน พิจารณาความเหมาะสมและความสอดคล้องของ เนื้อหา และการนำเสนอบทเรียน แล้วนำข้อคิดเห็นมาพัฒนาปรับปรุงบทเรียนให้มีความสมบูรณ์
3. ตรวจสอบของประสิทธิภาพเครื่องมือที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้โดยผู้วิจัยสร้างเครื่องมือที่ใช้ประเมินผล โดยผู้เชี่ยวชาญ 5 คน มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ระหว่าง 0.80 - 1.00 นำแบบทดสอบประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน รูปแบบบทเรียนออนไลน์ เรื่อง โครงการตามพระราชดำริ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4/6 โรงเรียนอนุบาลสุพรรณบุรี ไปทดลองใช้ (try out) กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4/5 ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 45 คน โดยใช้การสุ่มแบบเจาะจงเพื่อหาคุณภาพและปรับปรุงแก้ไข เลือกข้อสอบที่มีค่าความยากง่ายระหว่าง 0.20 - 0.80 และ ค่าอำนาจจำแนก 0.20 ขึ้นไป ไว้ใช้ในการทดลองจำนวน 20 ข้อ แล้วนำมาคำนวณหาค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบโดยใช้สูตร KR - 20 ของ Kruder Richardson ผลปรากฏว่าแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง

โครงการตามพระราชดำริ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4/6 โรงเรียนอนุบาลสุพรรณบุรี ทั้งชุดมีความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.95 มีค่าความ ยากง่ายรวมทั้งฉบับ 0.50 และค่าอำนาจจำแนก 0.75

4. การพัฒนาบทเรียนออนไลน์ เรื่อง โครงการตามพระราชดำริ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4/6 โรงเรียนอนุบาลสุพรรณบุรี ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้คู่มือการใช้บทเรียนออนไลน์ เรื่อง โครงการตามพระราชดำริ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4/6 โรงเรียนอนุบาลสุพรรณบุรี

4.1 นำบทเรียนออนไลน์ เรื่อง โครงการตามพระราชดำริ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4/6 โรงเรียนอนุบาลสุพรรณบุรี ไปทดลองหนึ่งต่อหนึ่ง (One to One Testing) กับนักเรียน 3 คน โดยเลือก แบบเจาะจงจากนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4/2 ซึ่งไม่ใช่ กลุ่มตัวอย่าง โดยนำบทเรียนออนไลน์ที่แก้ไขปรับปรุงแล้ว ไปทดลองกับนักเรียนเมื่อนักเรียนเรียนจบบทเรียนแล้วให้นักเรียนทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จำนวน 40 ข้อ นำคะแนนที่ได้จากแบบฝึกหัดท้ายเรื่องและคะแนนจากการทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไปคำนวณหาประสิทธิภาพของบทเรียนออนไลน์ ได้ค่า E_1/E_2 เท่ากับ 59.70/55.63 ซึ่งยังต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนดและดำเนินการปรับปรุงบทเรียนออนไลน์ตามข้อสังเกตในด้านการนำเสนอ และปรับปรุง แบบฝึกหัดท้ายเรื่องให้สอดคล้องกับผลการเรียนรู้

4.2 นำบทเรียนออนไลน์ เรื่อง โครงการตามพระราชดำริ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4/6 โรงเรียนอนุบาลสุพรรณบุรี ไปทดลองกลุ่มเล็ก (Small Group Testing) นำบทเรียนออนไลน์ที่แก้ไขปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้กับนักเรียน จำนวน 9 คน โดยเลือกแบบเจาะจง จากนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4/2 ซึ่งไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่มีระดับสติปัญญาต่างกัน แล้วหาประสิทธิภาพของบทเรียนออนไลน์ครั้งที่ 2 ได้ค่า E_1/E_2 มีค่าเท่ากับ 70.36/69.43 ซึ่งยังคงต่ำกว่าเกณฑ์ จึงปรับปรุงบทเรียนออนไลน์ให้ดีขึ้นอีกโดยใช้ข้อมูลจากบันทึกข้อสังเกตดังนี้ เพิ่มขนาด และเปลี่ยนสีตัวอักษร เพิ่มภาพเคลื่อนไหวให้มากขึ้น และเพิ่มเสียงประกอบให้น่าสนใจยิ่งขึ้น

4.3 นำบทเรียนออนไลน์ เรื่อง โครงการตามพระราชดำริ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4/6 โรงเรียนอนุบาลสุพรรณบุรี ไปทดลองกับนักเรียนกลุ่มใหญ่ (Field Testing) เพื่อหาประสิทธิภาพ กับนักเรียนจำนวน 30 คน ผลการหาประสิทธิภาพของบทเรียนออนไลน์ ได้ค่า E_1/E_2 เท่ากับ 82.06/81.54 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ นำผลมาวิเคราะห์ปรับปรุงข้อบกพร่องของบทเรียนออนไลน์อีกครั้งหนึ่งก่อนนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง ปรับแต่งสีของตัวอักษรให้แตกต่างจากพื้นภาพ ปรับเสียงเพลงประกอบให้เกิดความเร้าใจมากขึ้น

5. ผู้วิจัยนำรูปแบบบทเรียนออนไลน์ เรื่อง โครงการตามพระราชดำริ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4/6 โรงเรียนอนุบาลสุพรรณบุรี ไปทดลองกับกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ แบบแผนการวิจัยเชิงทดลอง โดยผู้วิจัยกำหนดกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้บทเรียนออนไลน์ เรื่อง โครงการตามพระราชดำริ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4/6 โรงเรียนอนุบาลสุพรรณบุรี เป็นนักเรียนประถมศึกษาชั้นปีที่ 4/6 ที่กำลังศึกษาใน โรงเรียนอนุบาลสุพรรณบุรี ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2563 จำนวน 44 คน โดยนักเรียนทั้งหมดเป็นกลุ่มทดลอง ใช้ระยะเวลาในการทดลอง 10 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 2 ชั่วโมงรวมทั้งสิ้น 20 ชั่วโมง จากนั้นนำข้อมูลที่ได้อามาวิเคราะห์สรุปผลการทดลองและอภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัย

1. ผู้วิจัยนำบทเรียนออนไลน์ เรื่อง โครงการตามพระราชดำริ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4/6 โรงเรียนอนุบาลสุพรรณบุรี ไปทดลองใช้เพื่อหาประสิทธิภาพกับนักเรียนแบบภาคสนาม จำนวน 30 คน ในปีการศึกษา 2563 พบว่าประสิทธิภาพของบทเรียนออนไลน์ เรื่อง โครงการตามพระราชดำริ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4/6 โรงเรียน

อนุบาลสุพรรณบุรี จากการทดลองใช้กับนักเรียนแบบภาคสนาม ได้ค่าประสิทธิภาพ (E_1/E_2) เท่ากับ 82.06/81.54 เป็นไปตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ (เกณฑ์ 80/80) แสดงว่า มีประสิทธิภาพเป็นที่ยอมรับได้

2. ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระหว่างก่อนเรียนกับหลังเรียน โดยใช้บทเรียนออนไลน์ เรื่องโครงการตามพระราชดำริ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4/6 โรงเรียนอนุบาลสุพรรณบุรี ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2563 พบว่า จากการทดสอบค่าที (t - test) ที่คำนวณได้เท่ากับ 18.96 มากกว่าค่า t จากตาราง ($t_{0.05(43)} = 1.738$) แสดงว่า ค่าเฉลี่ยของผลต่างของคะแนนจากแบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนจากการทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยใช้บทเรียนออนไลน์เรื่องโครงการตามพระราชดำริ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4/6 โรงเรียนอนุบาลสุพรรณบุรี หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

3. ผู้วิจัยประเมินความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยใช้บทเรียนออนไลน์เรื่องโครงการตามพระราชดำริ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4/6 โรงเรียนอนุบาลสุพรรณบุรีภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2563 กับนักเรียนจำนวน 44 คน พบว่า ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4/6 ที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยใช้บทเรียนออนไลน์เรื่องโครงการตามพระราชดำริ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4/6 โรงเรียนอนุบาลสุพรรณบุรี โดยภาพรวม นักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.25$, S.D. = 0.70) เมื่อประเมินเป็นรายประเด็น พบว่า ปริมาณของเนื้อหาในแต่ละเรื่องเหมาะสมดี อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.55$, S.D. = 0.50) รองลงมา ได้แก่ การจัดบทเรียนมีความน่าสนใจและชวนให้ติดตามบทเรียน มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.40$, S.D. = 0.78) และในทุกข้อคำถามมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากขึ้นไปทุกรายการประเมิน

อภิปรายผล

1. ผลการหาประสิทธิภาพของบทเรียนออนไลน์ เรื่องโครงการตามพระราชดำริ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4/6 โรงเรียนอนุบาลสุพรรณบุรี พบว่าบทเรียนออนไลน์ มีประสิทธิภาพ 82.06/81.54 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 ที่กำหนดไว้ ทั้งนี้เนื่องจากบทเรียนออนไลน์ที่สร้างขึ้นได้ผ่านขั้นตอนการปรับปรุงมาโดยลำดับ ตั้งแต่ขั้นตอนการออกแบบ โดยมีการศึกษาหลักสูตร ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทฤษฎี หลักการและแนวคิด วิเคราะห์หลักสูตร ตัวชี้วัด และมาตรฐานการเรียนรู้ ตลอดจนเนื้อหาเพื่อเขียน Storyboard พร้อมทั้งออกแบบส่วนแสดงผล ขั้นตอนของการสร้างใช้เทคนิคการออกแบบรูปแบบต่าง ๆ ของการสอนบนเว็บเพิ่มเติม และได้เลือกเอาข้อดีของทุกรูปแบบมาผสมผสานและปรับใช้ คือ การสร้างตัวอักษรต้องมีขนาดเหมาะสม รูปแบบตัวอักษร การสื่อความหมาย งานประณีตมีศิลปะ สี ใช้หลักการที่ได้จากผลการวิจัยต่าง ๆ เพื่อส่งผลถึงการรับรู้ การเรียนรู้ กราฟิกที่สวยงามบนเว็บ แสง ช่วยเน้นความแตกต่างจุดสนใจ ทุกขั้นตอนมีการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญ และนำผลมาปรับปรุงก่อนนำไปทดลองใช้เพื่อหาประสิทธิภาพ 3 ขั้นตอน ซึ่งทุกขั้นตอนได้มีการปรับปรุงจนได้บทเรียนที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของศิวกร แก้วรัตน์ (2546), ฤตินันท์ บุญกอง (2546) และ ขวัญชนก ขวัญชัชวาล (2546) ที่พบว่าการพัฒนาบทเรียนโดยใช้การสอนผ่านเว็บที่มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด ทำให้บทเรียนออนไลน์เป็นสื่อที่ช่วยในการจัดการเรียนการสอนที่มีคุณภาพเชื่อถือได้

2. ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนโดยใช้บทเรียนออนไลน์ เรื่องโครงการตามพระราชดำริ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4/6 โรงเรียนอนุบาลสุพรรณบุรี พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้เพราะบทเรียนออนไลน์เป็นตัวกระตุ้นในการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดีทั้งจากความแปลกใหม่ของบทเรียน นอกจากนี้ยังสามารถให้ข้อมูลย้อนกลับให้การเสริมแรง

แก่นักเรียนได้ รวดเร็ว และช่วยสนองต่อการเรียนรู้รายบุคคลได้เป็นอย่างดี จึงทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของเลียง ซาตาทิคุณ (2543) พบว่า นักเรียนที่เรียนด้วยบทเรียนออนไลน์ที่มีคุณภาพ ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้น

3. ผลการวิจัยพบว่าความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนโดยใช้บทเรียนออนไลน์ เรื่อง โครงการตามพระราชดำริ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4/6 โรงเรียนอนุบาลสุพรรณบุรีโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อพบว่าส่วนใหญ่อยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าการพัฒนาสื่อออนไลน์ครั้งนี้มีจุดเด่นดังนี้

3.1 ด้านเนื้อหาและการนำเสนอของบทเรียนออนไลน์ เรื่อง โครงการตามพระราชดำริ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4/6 โรงเรียนอนุบาลสุพรรณบุรี มีปริมาณของเนื้อหาไม่มากเกินไป มีความชัดเจนในการอธิบายเนื้อหา การจัดลำดับขั้นตอนของเนื้อหาดีและมีความน่าสนใจ

3.2 ด้านภาพ กราฟิก การใช้ภาษา และเสียงประกอบ ของบทเรียนออนไลน์ เรื่อง โครงการตามพระราชดำริ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4/6 โรงเรียนอนุบาลสุพรรณบุรี ภาพมีความสอดคล้องกับเนื้อหาและสื่อให้เข้าใจ เนื้อหาได้ง่ายขึ้น จำนวนภาพประกอบมีความน่าสนใจ ทั้งนี้เพราะบทเรียนออนไลน์ประกอบด้วยสื่อประสมที่ทำให้ นักเรียนเข้าใจเนื้อหาได้ง่าย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ฤตินันท์ บุญทอง (2546) พบว่า นักศึกษามีความคิดเห็นที่ดี ต่อการเรียนการสอนโดยใช้บทเรียนผ่านเว็บ

3.3 ด้านการออกแบบหน้าจอ ตัวอักษร และสี ของบทเรียนออนไลน์ เรื่อง โครงการตามพระราชดำริ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4/6 โรงเรียนอนุบาลสุพรรณบุรี รูปแบบของตัวอักษรเหมาะสมกับวัยของนักเรียน การออกแบบ หน้าจอของแต่ละเรื่อง ขนาดของตัวอักษร สีของตัวอักษรมีผลทำให้ผู้เรียนมีความสนใจ และเข้าใจในบทเรียนมากยิ่งขึ้น

3.4 ด้านกิจกรรมและแบบทดสอบของบทเรียนออนไลน์ เรื่อง โครงการตามพระราชดำริ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4/6 โรงเรียนอนุบาลสุพรรณบุรี การออกแบบกิจกรรม แบบฝึกหัดหลังบทเรียนแต่ละ เรื่อง มีความเหมาะสมแบบทดสอบก่อนและหลังเรียนตรงตามเนื้อหาบทเรียน และแบบทดสอบก่อนและหลังเรียน มีความยากง่ายพอเหมาะ

3.5 ด้านการจัดบทเรียนออนไลน์ เรื่อง โครงการตามพระราชดำริ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4/6 โรงเรียนอนุบาลสุพรรณบุรี นักเรียนมีความสะดวกในการใช้บทเรียน มีความน่าสนใจของการจัดหน้า มีความชัดเจนของคำสั่งการใช้งานของบทเรียน ความน่าสนใจและชวนให้ติดตามบทเรียน นักเรียนส่วนใหญ่ชอบที่จะใช้บทเรียน ได้ทุกสถานที่ไม่ว่าจะเป็นที่บ้าน โรงเรียน หรือพื้นที่ที่มีการเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตและสามารถทบทวนบทเรียน ได้ตลอดเวลาหรือเมื่อมีเวลาว่าง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำสื่อบทเรียนออนไลน์ไปใช้

1.1 เนื่องจากบทเรียนออนไลน์ เรื่องโครงการตามพระราชดำริ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4/6 โรงเรียนอนุบาลสุพรรณบุรี มีลักษณะเป็นสื่อประสม ควรจะใช้อุปกรณ์คอมพิวเตอร์ที่มีประสิทธิภาพ ไม่ว่าจะเป็นเครื่องอ่านข้อมูล การ์ด เพื่อให้การเรียนเป็นไปอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ

1.2 สำหรับนักเรียนที่เรียนดีหรือเก่งมักจะเรียนบทเรียนออนไลน์จบเร็วกว่านักเรียนที่เรียนอ่อน ดังนั้นจึงมีเวลาว่างก่อนการทำกิจกรรมขั้นต่อไปครูควรหากิจกรรมอื่นนอกเหนือจากบทเรียนมาเสริมให้นักเรียนกลุ่มนี้ หรือให้คำแนะนำกับเพื่อนนักเรียนที่เรียนอ่อนกว่า

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการพัฒนาบทเรียนออนไลน์ โดยศึกษาตัวแปรอื่น ๆ เช่น ความคงทนในการเรียนรู้ ความสามารถในการแก้ปัญหา เจตคติของนักเรียนที่มีต่อบทเรียน และบทเรียนออนไลน์ที่มีผลต่อทักษะกระบวนการคิด

2.2 ควรมีการพัฒนาบทเรียนออนไลน์ในเนื้อหาอื่น ๆ ให้ครบทุกเนื้อหาสาระ และพัฒนาบทเรียนออนไลน์ในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ๆ แล้วแต่ความเหมาะสมของสภาพวิชาหรือกลุ่มสาระการเรียนรู้

รายการอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). *เทคโนโลยีการศึกษาและนวัตกรรม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว.
- _____. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด.
- _____. (2560). *นโยบายและจุดเน้นกระทรวงศึกษาธิการปีการศึกษา 2560*. สืบค้นจาก <https://www.bic.meo.go.th>image>story>pdf>.
- ขวัญชนก ขวัญชัชวาล. (2546). *การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องการปรับตัวและสุขภาพจิตโดยการสอนผ่านเว็บกับการสอนปกติ สำหรับนักศึกษาปริญญาตรี (วิทยาลัยพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต)*. มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น.
- ไชยยศ เรืองสุวรรณ. (2546). *เทคโนโลยีการศึกษา: ทฤษฎีและการวิจัย* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: ประสานการพิมพ์.
- ถนอมพร เลหาจรัสแสง. (2541). *คอมพิวเตอร์ช่วยสอน*. กรุงเทพฯ: วงกลมโพลัดกัน.
- ทักษิณา สวานานนท์. (2540). *คอมพิวเตอร์เพื่อการศึกษา*. กรุงเทพฯ: องค์การคำครุสภา.
- บุปผชาติ พัทธภรณ์. (2540). *เครือข่ายใยแมงมุมในโลกของโลกของการศึกษา*. *วารสารครูวิทยาศาสตร์*, 5(1), 18-23.
- ฤตินันท์ บุญกอง. (2546). *การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาจิตวิทยาเบื้องต้น เรื่อง การคิด สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรีมหาวิทยาลัยขอนแก่น โดยใช้การสอนผ่านเว็บกับการสอนปกติ*. (วิทยาลัยพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น.
- เลียง ซาตาธิคุณ. (2543). *การพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนวิชาฟิสิกส์เรื่องการชนและโมเมนตัมบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย*. (วิทยาลัยพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น.
- ศิวกร แก้วรัตน์. (2546). *การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องพื้นฐานไมโครโปรเซสเซอร์ โดยใช้การสอนผ่านเว็บกับการสอนปกติ สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี สถาบันราชภัฏเลย*. (วิทยาลัยพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น.
- ศุภชัย สุขะนันท์. (2545). *เปิดโลก E - Learning การเรียนการสอนบนอินเทอร์เน็ต*. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ด ยูเคชั่น.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545*. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2549). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 พ.ศ. 2550-2554*. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.

การจัดการศึกษานอกระบบโดยใช้ เทคโนโลยีดิจิทัล

เพื่อพัฒนาศักยภาพคนพิการ สำนักงาน กศน.จังหวัดฉะเชิงเทรา

ดร.จรัสศรี หัวใจ

ศึกษานิเทศก์ (ชำนาญการพิเศษ)

สำนักงาน กศน.

จังหวัดฉะเชิงเทรา

บทนำ

พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 และพระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. 2551 การดำเนินงานตามแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2550 - 2554 มีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างศักยภาพของคนพิการ ให้มีความพร้อมและความสามารถในการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและอยู่ในครอบครัว สังคมอย่างมีความสุข ซึ่งสอดคล้องกับความสำคัญของการพัฒนาระบบการศึกษา ที่เชื่อมโยงการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยให้ต่อเนื่องสัมพันธ์กัน ในรูปแบบของการศึกษาตลอดชีวิต โดยการพัฒนา ส่งเสริมการศึกษตลอดชีวิต จะเป็นส่วนช่วยแก้ไขปัญหาการปรับตัวของคนให้สามารถอยู่ในสังคมที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างมีความสุข เนื่องจากประเทศไทยมีผู้ที่อยู่นอกระบบโรงเรียนขาดโอกาสทางการศึกษา ตกอยู่ในสภาวะปัญหาดังกล่าวอยู่เป็นจำนวนมาก การส่งเสริมการศึกษามีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศ โดยเชื่อว่ามนุษย์เป็นทุนทางสังคมที่มีคุณค่า หากได้รับโอกาสทางการศึกษาอย่างเสมอภาคเท่าเทียม ในทิศทางที่ถูกต้องตามศักยภาพแล้วย่อมจะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าได้ (สุวิธิตา จรุงเกียรติกุล และ อาชัญญา รัตนอุบล, 2554)

จังหวัดฉะเชิงเทรา มีคนพิการที่จดทะเบียนคนพิการ มีจำนวนคนพิการเพิ่มขึ้นทุกปี โดย ณ วันที่ 31 มกราคม 2564 จำนวน 32,611 ราย ส่วนใหญ่เป็นคนพิการทางร่างกายที่เป็นมาแต่กำเนิดหรือพิการภายหลัง สภาพปัญหาความต้องการจำเป็นของคนพิการในจังหวัดฉะเชิงเทรา ได้แก่ ขาดการศึกษาในระดับก่อนวัยเรียน ได้รับการศึกษาภาคบังคับไม่ถึง ขาดการฝึกให้ช่วยตนเองในชีวิตประจำวัน ผู้ปกครองไม่สามารถให้คนพิการเข้าเรียนในระบบโรงเรียนได้ ไม่ว่าจะเป็นศูนย์การศึกษาพิเศษ โรงเรียนในระบบที่เรียนร่วม ขาดครูผู้สอนคนพิการหรือครูที่จบการศึกษาพิเศษที่มีความรู้ความเข้าใจในการจัดการศึกษาให้กับคนพิการแต่ละประเภท ขาดอุปกรณ์สิ่งอำนวยความสะดวก รวมทั้งขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์สื่อการเรียนการสอนสำหรับคนพิการแต่ละประเภท ซึ่งคนพิการเหล่านี้ล้วนเป็นผู้มีสิทธิ์ที่จะได้รับการศึกษาและการพัฒนาศักยภาพ แต่ขาดโอกาสในการเข้าถึงระบบการศึกษาและการพัฒนาคุณภาพชีวิต เนื่องจากเป็นผู้ที่อยู่นอกระบบโรงเรียน ไม่สามารถเข้าเรียนในระบบได้ ทำให้คนพิการขาดโอกาสในการรับการศึกษา และการประกอบอาชีพในสถานประกอบการตามกฎหมายการจ้างงานคนพิการ ที่กำหนดให้สถานประกอบการต้องการคนพิการเข้าทำงาน แต่คนพิการขาดคุณสมบัติ วุฒิการศึกษา หรือศักยภาพ ที่จะทำงานได้

จากสภาพปัญหาดังกล่าว นโยบายกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงาน กศน. เน้นเรื่องการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยสำนักงาน กศน.จังหวัดฉะเชิงเทรา มีสถานศึกษาในสังกัดที่เป็นหน่วยงานหลักในการจัดการศึกษาสำหรับกลุ่มเป้าหมายที่อยู่นอกระบบโรงเรียน ดังนั้นจึงเป็นเหตุผลความจำเป็นสำคัญในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษา

ตามอัยยาศัยให้กับคนพิการ ซึ่งได้ดำเนินงานมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2553 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน แต่ก็ยังมีข้อจำกัดทั้งในด้านงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ สื่อ หลักสูตร เทคโนโลยีดิจิทัลที่เหมาะสมสอดคล้องกับคนพิการ โดยเฉพาะครูผู้สอนคนพิการ ซึ่งมีจำนวนไม่เพียงพอที่จะสอนคนพิการ เนื่องจากครูสอนคนพิการ 1 คน รับผิดชอบนักเรียนคนพิการ 10 - 12 คน ไปจัดการศึกษาที่บ้านของคนพิการรายบุคคล การจัดการศึกษานอกระบบมีวัตถุประสงค์เพื่อยกระดับคุณภาพทางการศึกษา พัฒนาศักยภาพ พัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ให้สามารถช่วยเหลือตนเองได้ มีทักษะในการดำเนินชีวิต ทักษะทางสังคม สามารถอยู่ในสังคมได้ มีอาชีพ มีงานทำ มีรายได้ มีศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ มีความเสมอภาคเท่าเทียมกับบุคคลทั่วไป มีส่วนร่วมทางสังคมอย่างเต็มที่และเต็มตามศักยภาพภายใต้สภาพแวดล้อมที่คนพิการสามารถเข้าถึง ได้ใช้ประโยชน์ และได้รับการยอมรับ รวมทั้งเพื่อลดความเหลื่อมล้ำ สร้างโอกาสให้กับคนพิการ

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อคนพิการมีรูปแบบที่พ่อแม่ ผู้ปกครองคนพิการ มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ในลักษณะ “กึ่งโฮมสคูล” ซึ่งมีการจัดกิจกรรมใน 4 มิติ ดังนี้

มิติที่ 1 ส่งเสริมการศึกษาการรู้หนังสือ สำหรับผู้ไม่รู้หนังสือ ไม่มีพื้นฐานทางภาษา เพื่อฝึกให้คนพิการรู้หนังสือ อ่านออกเขียนได้

มิติที่ 2 ส่งเสริมการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อให้คนพิการได้มีวุฒิการศึกษาในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย ตามศักยภาพสามารถเปลี่ยนผ่านไปศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น หรือนำไปใช้ในการกำหนดอัตราค่าตอบแทนในการทำงานที่เหมาะสมกับความรู้ที่มี

มิติที่ 3 ส่งเสริมการศึกษาต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาด้านทักษะชีวิต ให้คนพิการมีทักษะในการดำเนินชีวิตที่ดีขึ้น ภายใบบำบัด ดูแลรักษาความสะอาดร่างกาย พัฒนาการทางด้านสุนทรียะที่คนพิการสนใจ เช่น ดนตรี/การแสดง/ศิลปะ เป็นต้น ด้านทักษะอาชีพ เพื่อให้คนพิการได้มีอาชีพหลัก อาชีพรอง และอาชีพเสริม เกิดรายได้แบ่งเบาภาระค่าใช้จ่ายให้กับครอบครัว ด้านพัฒนาสังคมและชุมชน เพื่อให้คนพิการได้อยู่ร่วมกับคนอื่น ๆ ในสังคมได้อย่างมีความสุข และด้านการศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาให้คนพิการมีความพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันที่ดีในตนเอง ควบคุมไปกับความรู้และคุณธรรม ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และปรัชญา “คิดเป็น”

มิติที่ 4 ส่งเสริมการศึกษาตามอัยยาศัย เพื่อให้คนพิการได้มีโอกาสเข้าถึงความรู้ตามความสนใจ และศักยภาพของตนเองอย่างเต็มความสามารถ ซึ่งเป็นการเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิต

นอกจากการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัยยาศัยทั้ง 4 มิติ นี้แล้ว สำนักงาน กศน. จังหวัดฉะเชิงเทรา ได้พัฒนากิจกรรมการจัดการศึกษาร่วมกับ บริษัท จัดการและพัฒนาทรัพยากรน้ำภาคตะวันออก จำกัด (มหาชน) หรือบริษัทอิสวอเตอร์ มาอย่างต่อเนื่อง คือโครงการสอนคอมพิวเตอร์สำหรับนักเรียนคนพิการ เริ่มดำเนินงานตามโครงการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2555 จนถึงปัจจุบัน โดยได้รับการสนับสนุนเครื่องคอมพิวเตอร์เน็ตบุ๊กพร้อมอุปกรณ์เชื่อมต่ออินเทอร์เน็ต จำนวน 11 ชุด พร้อมทั้งสนับสนุนเงินงบประมาณปีละ 150,000 บาท ในการจัดการเรียนการสอนคอมพิวเตอร์ให้กับกลุ่มเป้าหมายคนพิการที่เป็นนักศึกษาของสถานศึกษาสังกัด สำนักงาน กศน. จังหวัดฉะเชิงเทรา ทั้ง 11 อำเภอ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาคคนพิการให้สามารถใช้คอมพิวเตอร์ สื่อเทคโนโลยีดิจิทัลในการสร้างโอกาสทางการเรียนรู้ และพัฒนาทักษะการเรียนรู้ทั้งการศึกษาขั้นพื้นฐาน การศึกษาต่อเนื่อง และการศึกษาตามอัยยาศัยให้กับคนพิการ

ในปี พ.ศ. 2559 ผู้เขียนได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัยยาศัยสำหรับกลุ่มเป้าหมายพิเศษ โดยเฉพาะกลุ่มนักเรียนคนพิการ รวมทั้งโครงการสอนคอมพิวเตอร์สำหรับนักเรียนคนพิการ ในเบื้องต้นมีความรู้สึกสงสัย หนักใจว่าจะจัดการศึกษาได้อย่างไร เนื่องจากไม่เคยมีประสบการณ์การจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ และคิดว่าน่าจะมีควมอยากลำบากที่จะทำให้คนพิการได้รับการศึกษาและพัฒนาคุณภาพของตัวเองได้

เมื่อเริ่มศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการจัดการศึกษาให้กับคนพิการ ได้น้อมนำพระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร มาเป็นเป้าหมายแนวทางในการทำงานในการจัดการศึกษาให้กับคนพิการ พระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร พระราชทาน ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันที่ 22 มีนาคม พ.ศ. 2517 ความตอนหนึ่งว่า “...งานช่วยเหลือคนพิการนี้ ก็มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะว่า ผู้พิการไม่ได้อยากจะเป็นผู้พิการ และอยากช่วยเหลือตนเอง ถ้าเราไม่ช่วยเขาให้สามารถที่ปฏิบัติงานอะไร เพื่อชีวิตและเศรษฐกิจของครอบครัว จะทำให้เกิดสิ่งที่ไม่ดีในครอบครัว หนักแก่ส่วนรวม ฉะนั้น นโยบายที่จะทำก็คือช่วยเขาให้ช่วยเหลือตนเองได้ เพื่อจะทำให้เขาสามารถเป็นประโยชน์ต่อสังคม...” นอกจากนี้ผู้เขียนได้ศึกษาโครงการเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อคนพิการ ซึ่งสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงตั้งพระทัยที่จะช่วยพัฒนาคนพิการในประเทศไทย โดยยึดหลักการดำรงชีวิตอิสระในการใช้ชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กพิการให้ได้มีโอกาสใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสารสนเทศและเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการเรียนรู้ การสร้างความรู้ การพัฒนาทักษะต่าง ๆ เพื่อสามารถดำรงชีวิตประจำวันได้ดีขึ้น ช่วยเหลือตนเองได้มากขึ้น เป็นการสร้างความเชื่อมั่นในตนเองของคนพิการ รวมทั้งเป็นการสร้างโอกาสในการประกอบอาชีพในอนาคตต่อไป (มูลนิธิเทคโนโลยีสารสนเทศตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2559)

ผู้เขียนได้เริ่มศึกษาวิเคราะห์สภาพผลการดำเนินงานจัดการศึกษาที่ผ่านมา สภาพปัญหาการดำเนินงานจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของสถานศึกษา สังกัดสำนักงาน กศน. จังหวัดฉะเชิงเทรา ได้มีการลงพื้นที่ศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนที่บ้านของคนพิการ สอบถาม สัมภาษณ์นักศึกษา คนพิการ ผู้ปกครอง ครูผู้สอนคนพิการ พบว่า นักศึกษาคนพิการมีความแตกต่างกันอย่างมากทั้งด้านความพิการ ศักยภาพในการเรียนรู้ ภูมิสังคม ครอบครัว ในส่วนของข้อมูลครูผู้สอนคนพิการ พบว่า มีความแตกต่างกัน ทั้งทางด้านประสบการณ์การจัดการศึกษา ไม่ได้จบการศึกษาทางครุศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ หรือการศึกษาพิเศษ สื่อที่เหมาะสมกับความพิการแต่ละด้านไม่เพียงพอ หลักสูตรคอมพิวเตอร์ที่ใช้ในการจัดการศึกษาตามโครงการสอนคอมพิวเตอร์ ไม่เหมาะสมกับคนพิการ ดังนั้น ได้นำเสนอผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในลำดับแรกคือ การปรับหลักสูตรคอมพิวเตอร์ให้สอดคล้องกับสภาพความต้องการจำเป็น ศักยภาพของคนพิการรายบุคคล และแนวทางการประกอบอาชีพ จึงได้มีการนำหลักสูตรการอบรมคอมพิวเตอร์จากกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม สำหรับคนพิการและผู้ด้อยโอกาส (เด็ก สตรี และผู้สูงอายุ) จำนวน 18 ชั่วโมง มาปรับใช้ในการจัดการเรียนการสอนให้กับนักศึกษาคนพิการ จำนวน 3 หลักสูตร ได้แก่ หลักสูตรการเรียนรู้คอมพิวเตอร์พื้นฐาน หลักสูตรคอมพิวเตอร์สำนักงาน (การจัดการเอกสาร งานบัญชี และการนำเสนอ) และหลักสูตรการขายของออนไลน์ (สังคมออนไลน์เพื่อธุรกิจ) โดยก่อนการลงทะเบียนเรียน ครูผู้สอนคนพิการ วิเคราะห์นักศึกษาคนพิการในเบื้องต้นก่อน จึงจะลงทะเบียนเรียนในหลักสูตรที่เหมาะสมกับคนพิการรายบุคคล ซึ่งตลอดระยะเวลาของการปรับวิธีการจากปี พ.ศ. 2559 ถึงปี พ.ศ. 2563 ผลการดำเนินงานตามโครงการสอนคอมพิวเตอร์สำหรับคนพิการที่ร่วมโครงการ จำนวน 590 คน สามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในการเรียนรู้ พัฒนาทักษะทางสังคมและการสื่อสาร จำนวน 478 คน นำไปใช้ในการทำงาน การประกอบอาชีพในสถานประกอบการ จำนวน 87 คน และประกอบอาชีพส่วนตัว จำนวน 25 คน ถือได้ว่าเทคโนโลยีดิจิทัล มีความสำคัญที่มีต่อคนพิการ ทั้งในการสืบค้นข้อมูลข่าวสาร ความรู้ ที่สอดคล้องกับความสนใจ ความต้องการ การติดต่อสื่อสารกับครูผู้สอนคนพิการ ผ่านแอปพลิเคชันต่าง ๆ รวมทั้งการทบทวนความรู้เรียนรู้ด้วยตนเอง

ในส่วนของการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอนคนพิการ จากการวิเคราะห์ สัมภาษณ์ ลงพื้นที่นิตเทศ การจัดการเรียนการสอน พบว่า ครูผู้สอนคนพิการมีความมุ่งมั่น ตั้งใจ อดทน เสียสละ ที่จะช่วยเหลือพัฒนาคนพิการ ให้สามารถเรียนรู้ได้ โดยครูผู้สอนคนพิการมีการดำเนินการ ดังนี้

1. สสำรวจข้อมูลคนพิการจากที่หน่วยงานที่มีรายชื่อคนพิการ และหรือจดทะเบียนคนพิการ ได้แก่ สำนักงาน พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ที่ว่าการอำเภอ องค์การบริหารส่วนตำบล โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพชุมชน ฯลฯ
2. นำรายชื่อที่ได้จากการจดทะเบียนคนพิการไปสำรวจ ตรวจสอบที่บ้านตามที่อยู่อีกครั้ง ว่าเป็นคนพิการจริง หรือมีรายชื่อเป็นคนพิการในพื้นที่ นำแบบคัดกรองไปวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นในด้านความพิการ พื้นฐานความรู้เดิม อายุ มีแนวทางในการพัฒนาศักยภาพให้สามารถเรียนรู้ได้
3. ทำความเข้าใจกับผู้ปกครอง คนพิการ สร้างความไว้วางใจ สร้างแรงบันดาลใจ เพื่อสร้างความเชื่อมั่น ในการพัฒนาศักยภาพ และเข้ารับการศึกษา การพัฒนาทักษะคุณภาพชีวิต ในขั้นตอนนี้ใช้เวลามาก เพื่อให้ ทั้งคนพิการ และคนในครอบครัวเชื่อใจ เชื่อมั่น และพร้อมที่จะเรียนรู้
4. วิเคราะห์ผู้เรียนรายบุคคลอย่างละเอียดอีกครั้ง ทำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล (Individual Education Program: IEP) และจัดทำแผนการสอนเฉพาะรายบุคคล (Individual Implementation: IIP) เพื่อนำไปสู่การจัดการศึกษา ที่เหมาะสมกับคนพิการแต่ละคน โดยเน้นด้านการพัฒนาการเรียนรู้
5. จัดทำปฏิทินการเรียนรู้เพื่อสร้างการรับรู้ให้กับคนพิการและครอบครัว มีการประสานกับผู้ปกครองและหรือ คนในครอบครัว เพื่อร่วมกันพัฒนาการเรียนรู้แบบกึ่งโฮมสกูล
6. ออกแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้รายบุคคล การใช้จิตวิทยาการเรียนรู้ สื่อ วัสดุอุปกรณ์ที่เหมาะสม สอดคล้องกับการพัฒนาการเรียนรู้
7. จัดกิจกรรมการเรียนรู้รายบุคคล ตามแผน เริ่มจากทักษะชีวิต การช่วยเหลือดูแลตนเอง ทักษะทางสังคม การสื่อสาร การจัดการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน การใช้สื่อเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการเรียนรู้ การพัฒนาช่องทางการประกอบอาชีพ
8. วิเคราะห์ผลการเรียนรู้ และบันทึกผลการพัฒนาการเรียนรู้ในทุกมิติ เพื่อนำผลไปใช้ในการวางแผน การจัดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

ผลจากการนิเทศการศึกษาการดำเนินการจัดการศึกษาของครูผู้สอนคนพิการแต่ละคน พบว่า มีการออกแบบ การจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับคนพิการรายบุคคลและมีผลการปฏิบัติที่ดี แต่ขาดการนำเสนอเพื่อการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ เพื่อให้เกิดความรู้ใหม่ไปปรับประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ ผู้เขียนจึงนำวิธีการนิเทศแบบชี้แนะ (Coaching) โดยการตั้งศักยภาพ พัฒนาศักยภาพครูผู้สอนคนพิการแต่ละคน ให้ความรู้ คำแนะนำ ชี้แนะ ให้กำลังใจ พัฒนาให้ความรู้ทางวิชาการ พัฒนาทักษะใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อการจัดการเรียนรู้ การศึกษาฐาน การร่วมประชุม สัมมนาทางวิชาการด้านการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ การร่วมให้ข้อมูลในการศึกษาวิจัย การถอดบทเรียน การนำเสนอ Best Practice นวัตกรรมการศึกษา การแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ถือเป็น การสร้างความมั่นใจทางวิชาการ ทำให้ครูผู้สอนคนพิการ สามารถพัฒนาการสอน มีนวัตกรรมการสอน และมีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

ผลลัพธ์ที่เกิดกับคนพิการ โดยการนิเทศแบบชี้แนะเพื่อการพัฒนาครูผู้สอนคนพิการอย่างต่อเนื่อง การเก็บข้อมูล รายบุคคล สัมภาษณ์เชิงลึกทั้งคนพิการ พ่อแม่ผู้ปกครอง และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษานอกระบบโดยใช้ เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อพัฒนาศักยภาพคนพิการ พบว่า ครูผู้สอนคนพิการเป็นผู้สร้างแรงบันดาลใจให้กับคนพิการให้มีความเชื่อมั่นในศักยภาพทางการเรียนรู้ของตนเอง ครูผู้สอนคนพิการ มีการออกแบบการจัดการเรียนรู้ พัฒนาสื่อการเรียนรู้ โดยใช้วิธีการโค้ช คือการแนะนำ แนะนำ ตั้งศักยภาพของคนพิการให้พัฒนาการเรียนรู้โดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัล

เพื่อการเรียนรู้ การติดต่อสื่อสาร ทำให้คนพิการมีความรู้ ทักษะ และเปลี่ยนแนวความคิดในการที่จะเรียนรู้ พัฒนาตนเอง รวมทั้งสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ทั้งในการเรียนรู้ มีวุฒิทางการศึกษาเพิ่มขึ้น มีอาชีพ และหรือนำไปใช้ในการพัฒนาอาชีพได้อย่างประสบความสำเร็จ ข้อค้นพบที่มีความสำคัญคือ เทคโนโลยีดิจิทัลมีความสำคัญต่อคนพิการอย่างแท้จริง โดยเฉพาะในด้านการเรียนรู้ออนไลน์ ทำให้ไม่ต้องเดินทาง ซึ่งเป็นข้อจำกัดในการเรียนรู้ที่สำคัญของคนพิการ ก่อให้เกิดโอกาส ช่องทางการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ผ่านสื่อในการเรียนรู้ที่หลากหลาย เข้าถึงข้อมูล ความรู้ต่าง ๆ ตามความต้องการ ความสนใจ มีทักษะทางสังคม มีการปรับตัวกิจกรรม อารมณ์ สมาธิ มีทักษะทางการติดต่อสื่อสาร ทำงานร่วมกับคนอื่นได้ มีผลงานนวัตกรรมที่สร้างสรรค์ของคนพิการตามศักยภาพที่เกิดประโยชน์ต่อตนเอง ต่อคนพิการ เป็นอาชีพก่อให้เกิดรายได้ เช่น ทำงานในสถานประกอบการ การเป็นแอดมินเพจ การขายของออนไลน์ การเป็นเกมเมอร์ ยูทูปเบอร์ ฯลฯ บางคนเป็นจิตอาสา สามารถทำประโยชน์ให้กับสังคมเป็นแบบอย่างให้กับกลุ่มคนพิการด้วยกัน ผลการดำเนินงานที่สำคัญที่สุดและเป็นความภาคภูมิใจคือ ทำให้คนพิการเห็นคุณค่าในตนเอง มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อพัฒนาศักยภาพของตนเอง ทำให้มีอาชีพ มีรายได้ พึ่งพาตัวเอง และมีความสุข

กรณีตัวอย่าง คนพิการที่มีความรู้ ความสามารถ และปรับประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อสร้างสรรคผลงาน นวัตกรรม ตามศักยภาพของตนเอง ในด้านต่าง ๆ ดังนี้

ด้านการประกอบอาชีพ

นายสมชาย อึ้งไฉ่ แอดมินเพจด้วย พิกทางด้านร่างกาย (โปลิโอ) “ผมไม่ได้เรียนตั้งแต่อายุ 7 ขวบ เคลื่อนไหวไม่ได้ ต้องมีคนดูแลตลอดเวลา ครู กศน. เข้ามาช่วยสอนตั้งแต่ไม่รู้หนังสือ จนตอนนี้กำลังเรียน ม.ปลาย แล้ว” ครูแห้ว เป็นแรงบันดาลใจที่ทำให้กล้าที่จะออกมาเรียนรู้ ครูแห้ว ได้สอนคอมพิวเตอร์หลักสูตรคอมพิวเตอร์พื้นฐาน และหลักสูตรขายของออนไลน์ โดยแนะนำว่าสมชายสามารถที่จะขายของออนไลน์ได้ ตนเองจึงเริ่มศึกษาเรียนรู้ อย่างจริงจัง ปัจจุบันเป็นผู้สร้างเพจและเป็นผู้ดูแลเพจ มีลูกเพจห้าหมื่นกว่าคน สร้างอาชีพ สร้างรายได้ หลายหมื่นบาท ต่อเดือน จากการขายของออนไลน์ทั้งในและต่างประเทศ เป็นเสาหลักให้กับครอบครัว ดูแลครอบครัวได้ ต่างจากเมื่อก่อนที่มีชีวิตไปวัน ๆ ไม่กล้าออกไปไหน เพราะกลัวเป็นภาระกับคนอื่น ไม่มีรายได้เลย ขอบคุณครู กศน. ทุก ๆ ท่าน ที่ช่วยให้มีความรู้ มีช่องทางประกอบอาชีพ และฝากขอคิดไว้ว่า “คนเราเลือกเกิดไม่ได้ อย่าคิดว่าเราด้อยค่ากว่าคนอื่น ต้องหมั่นหาความรู้พัฒนาตนเอง เพื่อจะได้พึ่งพาตนเองได้”

นางสาวเกวรินทร์ ไหวหากิจ พิกทางด้านร่างกาย (ขาอ่อนแรง) จบมัธยมศึกษาตอนปลายจาก กศน. “เมื่อก่อนเลี้ยงลูกอยู่บ้านเฉย ๆ ไม่มีงานทำ ไม่มีรายได้ ครูสุมาที่บ้าน ชวนให้เรียน โดยครูช่วยเหลือทุกอย่างตั้งแต่พาไปทำบัตรคนพิการ ให้เรียนต่อ ม.ปลาย ตอนแรกไม่เชื่อใจ เพราะไม่คิดว่าจะมีครูมาสอนคนพิการที่บ้าน แต่ครูมาเรื่อย ๆ สอนทุกอย่าง รวมทั้งสอนคอมพิวเตอร์ ตอนแรกก็ไม่ว่าจะเรียนไปทำอะไร แต่เมื่อเรียนจบโรงงานแถวบ้าน ต้องการจ้างคนพิการที่จบ ม.ปลาย และมีความรู้ด้านคอมพิวเตอร์ จึงได้ทำงานในบริษัทพอนเท็กซ์ ได้เงินเดือนประมาณหมื่นกว่าบาท ทำให้ชีวิตและครอบครัวดีขึ้น” ส่วนแม่ของเกวรินทร์ นางจินตนา แซ่อึ้ง กล่าวว่า “ตอนแรกไม่เชื่อคิดว่าครูจะมาหลอก จนเมื่อครูเข้ามาสอนลูกบ่อย ๆ จึงเชื่อใจ และดีใจมากที่ครูทำให้ลูกมีความรู้ ลูกมีความรับผิดชอบมากขึ้น มีความเป็นผู้ใหญ่มิงานทำ ทำให้ครอบครัวมีความเป็นอยู่ดีขึ้น”

นายอนรรฆพร สำเร็จ เกมเมอร์ผู้มีคุณธรรม “เคยมีคนจ้างผมให้แชร์ข้อมูล แต่ผมไม่รับเพราะเป็นการพนัน” มีความรู้ ความสามารถในการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์พื้นฐานได้ดี มีเพจเฟซบุ๊กและช่องยูทูปเป็นของตัวเอง ความสามารถพิเศษในการเล่นเกมแนว Moba สามารถปั่นเกมเมอร์ สตรีมเมอร์ หรือยูทูปเบอร์ได้ โดยคิดว่าการเล่นเกมทำให้ได้ฝึกทักษะการคิดและการวางแผน หากมีคอมพิวเตอร์พร้อมต่อสัญญาณอินเทอร์เน็ต และพัฒนาความรู้ด้านคอมพิวเตอร์ จะทำให้สามารถประกอบอาชีพในสถานประกอบการหรืออาชีพส่วนตัวได้

นายวัฒนา พรน้อย นักออกแบบ โฆษณาประชาสัมพันธ์ มีความรู้ ความสามารถตามหลักสูตรคอมพิวเตอร์พื้นฐานและคอมพิวเตอร์หลักสูตรสำนักงาน ใช้โปรแกรมในการออกแบบทำนามบัตร ออกแบบป้ายโฆษณาและอื่น ๆ ได้เป็นอย่างดี สามารถทำเป็นอาชีพเสริมได้

นายประนอม ปวีณวิชัย เรียนรู้หลากหลายอาชีพจากเทคโนโลยีดิจิทัลอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นทางเลือกในการพัฒนาอาชีพ โดยเรียนรู้จากคลิปในอินเทอร์เน็ต ติดต่อสื่อสารประชาสัมพันธ์สินค้าทางเฟซบุ๊ก

ด้านทักษะการเรียนรู้

นายพรชัย จอมพระ เกษตรกรยุคดิจิทัล “เทคโนโลยีดิจิทัลทำให้ผมออกสู่โลกภายนอกหลังจากเก็บตัวมา 20 ปี เนื่องจากพิการ” หลังจากเรียนกับ กศน. และเรียนรู้ด้วยตนเอง สามารถนำความรู้ไปใช้ในการทำเกษตร ใช้แอปพลิเคชันภาพถ่ายทางอากาศเพื่อดูลักษณะพื้นที่ของตนเอง ดูพยากรณ์อากาศเพื่อวางแผนทำการเกษตรตามฤดูกาล มีแนวคิดใช้โซลาร์เซลล์ใหม่เมอร์สำหรับเปิด - ปิดน้ำและไฟฟ้า เพื่อความสะดวก ไม่ต้องใช้แรงงาน ลดต้นทุนทางการเกษตร

นายจักรพงษ์ อุดเจริญ สื่อสารได้แม้พูดไม่ได้ ใช้แอปพลิเคชันในโทรศัพท์มือถือ ในการสื่อสารแทนการบอกเล่าเรื่องราวและบันทึกไดอารีเหตุการณ์ต่าง ๆ รวมทั้งศึกษาค้นคว้า เพื่อการประกอบอาชีพเลี้ยงกุ้ง “ภูมิใจไม่เป็นภาระ สามารถช่วยเหลือตัวเองและครอบครัวได้” **แม่จักรพงษ์** กล่าวว่า “แม่มีความภูมิใจ ดีใจที่ตัดสินใจถูกที่ให้ลูกเรียนกับ กศน. ทำให้ลูกมีจิตใจที่ดี มีความรับผิดชอบต่อตนเองและครอบครัว มีอาชีพมีรายได้ ได้เรียนรู้ได้พัฒนาที่จะติดต่อสื่อสารพูดคุยกับคนอื่น สามารถพึ่งพาตนเองดูแลตนเองได้”

นายชัยชนะ สุนทะวงษ์ เรียนรู้ทางออนไลน์ ทุกที่ทุกเวลา ไม่ต้องเดินทาง “ต้องการให้มีระบบการเรียนออนไลน์สำหรับคนพิการ เพื่อเพิ่มวุฒิการศึกษา และได้เรียน ทำงานที่ตนเองชอบและถนัด”

นายรำพรรณ เหนียวแน่น นำความรู้ที่เรียนคอมพิวเตอร์ และวิชาที่เรียนจาก กศน. มาใช้ในการประกอบอาชีพ ต้องการศึกษาดูถึงระดับปริญญาตรี อยากรู้ความคิดของคนที่ยุโรปเรียนสูง ๆ

นายสุพัฒน์ ล้อลีลี้ ช่างยนต์มืออาชีพ มีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่และครอบครัว ในการเรียน ทำงานดูแลหลานกับภรรยา เรียนรู้ที่จะพัฒนาตนเองทางด้านช่าง สามารถต่อเกียร์ เบรก คลัตช์ ใช้งานให้เหมาะสมกับร่างกาย นำความรู้มาใช้ในการศึกษาเพิ่มเติมด้านช่างจากการดูคลิปต่าง ๆ รวมทั้งสั่งซื้ออะไหล่ออนไลน์ ทำให้ไม่ต้องเดินทาง “ผลงาน ฝีมือ ความซื่อสัตย์ เป็นสิ่งที่ลูกค้าให้ความเชื่อใจและบอกต่อ”

ด้านทักษะทางสังคม อารมณ์ สมาร์ท

นายณัฐชนน พันธุ์พัก จิตรกรน้อยยุคดิจิทัล ผลงานการวาดรูปจากโปรแกรมเพนท์

นายชัชชัย ปิยะนาคร ช่างภาพดิจิทัล มุมมองการถ่ายภาพที่สร้างสรรค์

นางสาวชลลดา จันทรจรัส พื้นการเรียนรู้โดยใช้แอปพลิเคชัน สร้างสรรค์ระบายสีภาพอย่างสวยงาม

นางสาวภัทราภรณ์ คงทน ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลแอปพลิเคชัน เพื่อการเรียนรู้ติดต่อสื่อสารและทำในสิ่งที่ชอบ การขายของออนไลน์ การดูหนังฟังเพลง

นายันทพงศ์ เกตุพันธ์ มีทักษะการเรียนรู้ ใช้แอปพลิเคชันเกม เพื่อฝึกทักษะการคิด การคำนวณ ฝึกภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร

นายธนาทร โคแก้ว มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการทำโครงการงาน โดยใช้เทคโนโลยีแอปพลิเคชัน เพื่อการศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลต่าง ๆ

นายอนุสรณ์ มาลีบำรุง พิกการทางสายตา อ่านด้วยเสียง Talk back ใช้สมาร์ตโฟน เพื่อการอ่าน การสื่อสาร และการเรียนรู้

ด้านจิตอาสาเพื่อคนพิการ

นางสาวเพ็ญ เกิดแก้ว เรียนรู้ที่จะใช้สมาร์ทโฟน แอปพลิเคชันต่าง ๆ ในการติดต่อสื่อสาร การประชุมทางไกล ส่งข้อมูลต่าง ๆ ให้กับหน่วยงาน เพื่อดูแลช่วยเหลือคนพิการในละแวกบ้าน ในชุมชนที่พี่เพ็ญอาศัยอยู่ พี่เพ็ญมีความภูมิใจที่ถึงแม้จะพิการแต่ก็ได้ทำตัวเป็นประโยชน์ มีจิตอาสาที่จะทำให้คนพิการได้รับโอกาส ได้สวัสดิการต่าง ๆ และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น พี่เพ็ญได้รับรางวัลจากหน่วยงานต่าง ๆ มากมายซึ่งเป็นความภูมิใจที่ตัวเองมีคุณค่า และมีความสุขที่ได้ช่วยเหลือคนอื่นโดยเฉพาะช่วยเหลือคนพิการด้วยกัน รางวัลความภาคภูมิใจรางวัล “คนพิการต้นแบบ” จากกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ประจำปี 2563

รายละเอียดผลลัพธ์ที่เกิดกับคนพิการในเอกสาร และ Clip รายบุคคล

นายพรชัย จงมพระ
เกษตรกรผู้พิการ
อายุ 35 ปี
ศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาการศึกษาศาสตร์
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

มีงานอาสาสมัครจิตอาสาช่วยเหลือคนพิการในชุมชนที่พี่พรชัยอาศัยอยู่ พี่พรชัยได้ทำตัวเป็นประโยชน์ มีจิตอาสาที่จะทำให้คนพิการได้รับโอกาส ได้สวัสดิการต่าง ๆ และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น พี่พรชัยได้รับรางวัลจากหน่วยงานต่าง ๆ มากมายซึ่งเป็นความภูมิใจที่ตัวเองมีคุณค่า และมีความสุขที่ได้ช่วยเหลือคนอื่นโดยเฉพาะช่วยเหลือคนพิการด้วยกัน รางวัลความภาคภูมิใจรางวัล “คนพิการต้นแบบ” จากกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ประจำปี 2563

<http://gg.gg/uj72v>

ข้อค้นพบและข้อเสนอแนะในการพัฒนา

ผลการจัดการศึกษานอกระบบโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อพัฒนาศักยภาพคนพิการ สำนักงาน กศน.จังหวัดฉะเชิงเทรา ทำให้ได้ค้นพบปัจจัยความสำเร็จในการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลสำหรับคนพิการ ดังนี้

1. การสร้างแรงบันดาลใจของคนพิการหรือมีแรงขับเคลื่อนจากภายในที่เป็นความต้องการในการพัฒนาตนเองอย่างแท้จริง จะทำให้เกิดมุ่งมั่น ตั้งใจ สามารถก้าวข้ามความกลัว ความไม่มั่นใจในตนเองได้
 2. การจัดให้มีบริการองค์ความรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการจำเป็น การอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงองค์ความรู้โดยที่ไม่ต้องเดินทาง และการจัดการเรียนรู้ที่ตรงตามศักยภาพของคนพิการรายบุคคล จะทำให้คนพิการสามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง เลือกสรรความรู้ที่พัฒนาตนเองได้
 3. สื่อเทคโนโลยีดิจิทัลเป็นเครื่องมือในการเปิดโลกทัศน์ของผู้พิการ เป็นช่องทางในการนำไปสู่การเรียนรู้และการประกอบอาชีพ รวมทั้งการติดต่อสื่อสารซึ่งมีความจำเป็นในการพัฒนาทักษะทางสังคมได้เป็นอย่างดี
- นอกจากนี้ยังพบปัจจัยความสำเร็จรายด้าน ดังนี้

ปัจจัยด้านคนพิการ ผู้ปกครอง ครอบครัว

1. เปิดใจยอมรับและปรับตัวเพื่อเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ เพื่อพัฒนาตนเอง
2. ร่วมมือกับครูผู้สอนคนพิการ ในการมองหาทางเลือกที่เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตตามศักยภาพของตนเอง
3. มุ่งมั่น ตั้งใจ เชื่อมั่น ในการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาตนเอง

ปัจจัยด้านครูผู้สอนคนพิการ

1. ครูผู้สอนคนพิการได้สร้างแรงบันดาลใจให้คนพิการ ผู้ปกครองและครอบครัวคนพิการ เห็นความสำคัญของการเรียนรู้ และการเข้าสู่ระบบการศึกษา เพื่อการพัฒนาคนพิการในทุกมิติ ส่งผลให้คนพิการมีความมั่นใจในการเรียนรู้และมุ่งมั่นที่จะพัฒนาตนเอง จนประสบความสำเร็จตามศักยภาพ
2. การใช้วิธีการโค้ช โดยการวิเคราะห์ผู้เรียนรายบุคคล ดึงศักยภาพผู้เรียนให้ได้รับการพัฒนา ซึ่งเน้นสร้างความมั่นใจในการเรียนรู้ พัฒนาตนเองให้กับคนพิการ ทำให้การออกแบบการจัดการเรียนรู้ส่งผลลัพธ์ในการพัฒนาศักยภาพคนพิการได้ประสบความสำเร็จ
3. ครูผู้สอนคนพิการมีความมุ่งมั่น อดทน เสียสละ โดยการวิเคราะห์ศักยภาพของคนพิการรายบุคคล เพื่อออกแบบการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้อง เหมาะสมกับคนพิการรายบุคคล สามารถนำเทคโนโลยีดิจิทัลไปใช้ประโยชน์ได้อย่างแท้จริงในการจัดการเรียนการสอนสำหรับคนพิการ
4. การจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัล Social Media เป็นกิจกรรมที่คนพิการและครูผู้สอนคนพิการสามารถโต้ตอบกันได้ผ่านสื่อออนไลน์ ทำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจและใฝ่เรียนรู้ และลดข้อจำกัดในการเรียนรู้และการติดต่อสื่อสาร

ปัจจัยด้านการบริหารจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ

1. สำนักงาน กศน. จังหวัดฉะเชิงเทรา มีนโยบายสนับสนุนส่งเสริมให้สถานศึกษา จัดกิจกรรมทางการศึกษานอกระบบโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อพัฒนาศักยภาพคนพิการในทุกมิติ
2. ผู้บริหารสถานศึกษา ส่งเสริม สนับสนุนในทุกด้านเพื่อบริหารจัดการระบบการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ ทั้งด้านงบประมาณ บุคลากร การอำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนรู้สำหรับคนพิการ
3. การทำงานร่วมกันของ กศน. ที่ใกล้ชิดชุมชน ตั้งแต่การศึกษาความต้องการจำเป็นจนถึงการบริหารจัดการการศึกษา ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการที่จัดการศึกษากับหน่วยงานภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐ เอกชน และบุคคล ได้แก่ บริษัท อีสวีเตอร์ จำกัด (มหาชน) สถานประกอบการ สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัดฉะเชิงเทรา สำนักงานแรงงานจังหวัดฉะเชิงเทรา สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม เครือข่ายในพื้นที่ ชุมชน เป็นต้น
4. การนิเทศ ติดตาม และประเมินผลอย่างมีส่วนร่วม ทั้งในระดับพื้นที่ร่วมกับผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอนคนพิการ เครือข่ายในพื้นที่ โดยการเสนอแนะ ส่งเสริมสนับสนุน สร้างขวัญและกำลังใจ ปรับประยุกต์แก้ปัญหา เพื่อให้การจัดการศึกษาเป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนด โดยเฉพาะการนิเทศโดยการโค้ชครูสู่การโค้ชผู้เรียน
5. การพัฒนาระบบเทคโนโลยีดิจิทัล การพัฒนาครูผู้สอนคนพิการในด้านการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล การพัฒนาหลักสูตร สื่อนวัตกรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับคนพิการ กิจกรรมพัฒนาคุณภาพผู้เรียนที่เหมาะสมกับคนพิการรายบุคคล เพื่อพัฒนาศักยภาพคนพิการให้มีความรู้ ความสามารถ ทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการเรียนรู้ การประกอบอาชีพ ทักษะทางสังคม การสื่อสาร ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งสำหรับคนพิการ

ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาต่อไป

1. หน่วยงานทางการศึกษา สถานประกอบการ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กับการจัดหางานให้กับคนพิการ ที่มีศักยภาพทำงานได้ ควรมีส่วนร่วมในการจัดทำสารสนเทศการจ้างงานและประชาสัมพันธ์ ให้กับคนพิการได้รับรู้ รับทราบ เช่น คุณสมบัติ ศักยภาพการทำงาน รายละเอียดของงานที่ทำ ฯลฯ เพื่อให้คนพิการและผู้ดูแลใช้เป็นข้อมูล

สารสนเทศในการตัดสินใจ นอกจากนี้เพื่อให้หน่วยงานทางการศึกษานำไปวางแผนการจัดการศึกษา เพื่อยกระดับ การศึกษาและพัฒนาศักยภาพทักษะการทำงานเพื่อเตรียมการให้คนพิการเข้าสู่ตลาดแรงงานทำให้คนพิการมีงานทำ มีรายได้ ดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุขต่อไป

2. มีการประสานร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ให้กับกลุ่มเป้าหมาย คนพิการ เพื่อบูรณาการให้แต่ละหน่วยงานตามบทบาทภารกิจเพื่อดูแลช่วยเหลือจัดการศึกษาพัฒนาคุณภาพชีวิต พัฒนาอาชีพตามศักยภาพของคนพิการ

3. ส่งเสริม สนับสนุน การฝึกอาชีพและการประกอบอาชีพของคนพิการ ทั้งการประกอบอาชีพอิสระ การทำงานในหน่วยงานเอกชน สถานประกอบการ รัฐบาล รัฐวิสาหกิจ โดยการพัฒนาหลักสูตร ระบบเครือข่าย อินเทอร์เน็ต เทคโนโลยีดิจิทัล วัสดุอุปกรณ์ที่เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพความพิการ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ ตามความต้องการ สนใจ และศักยภาพของคนพิการ รวมทั้งให้มีการเทียบโอนส่งต่อเชื่อมโยงด้านผลการศึกษาให้คนพิการ ได้มีวุฒิการศึกษา หรือความรู้ความสามารถเฉพาะทาง เพื่อการประกอบอาชีพได้ เนื่องจากคนพิการมีความต้องการ พัฒนาศักยภาพที่แตกต่างกัน และมีความรู้ ความสามารถด้านเทคโนโลยีดิจิทัล โปรแกรมแอปพลิเคชันต่าง ๆ และมีความต้องการเรียนรู้เนื้อหาเฉพาะทาง เฉพาะด้าน มากกว่าที่ครูผู้สอนคนพิการ หรือสถานศึกษา กศน. จะสามารถจัดการศึกษาให้ได้ อันเนื่องมาจากข้อจำกัดเรื่องของหลักสูตร บุคลากร งบประมาณ

บทสรุป

ผลสำเร็จและข้อค้นพบ เป็นสิ่งที่มีคุณค่ายิ่งของการจัดการศึกษานอกระบบโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อพัฒนา ศักยภาพคนพิการ คือ คนพิการมีศักยภาพในการเรียนรู้ เปิดโลกทัศน์ในการประกอบอาชีพและการพัฒนาตนเอง ปรับตัวให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข มีคุณค่า มีความภาคภูมิใจ เห็นคุณค่าในตนเองว่ามีความรู้ ความสามารถ มีศักยภาพ สามารถนำความรู้ ทักษะในด้านการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ทั้งคอมพิวเตอร์ สมาร์ทโฟน ไปใช้ในการพัฒนาอาชีพ พัฒนาทักษะการเรียนรู้ ทักษะทางสังคม และทักษะทางการติดต่อสื่อสาร

รายการอ้างอิง

- มูลนิธิเทคโนโลยีสารสนเทศตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. (2559). *โครงการเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อคนพิการ*. สืบค้นจาก <https://www.princess-it-foundation.org/th/main-it-disableds.html>
- สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล และอาชัญญา รัตนอุบล. (2554). *งานวิจัยเรื่องอนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้ เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

แผนที่ชุมชน:

แผนที่การเรียนรู้

การจัดการศึกษาของ

โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน

ที่สอดคล้องตามแผนพัฒนาเด็ก

และเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร

ตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี¹
ฉบับที่ 5 ระยะ 10 ปี (พ.ศ. 2560 - 2569)

บทคัดย่อ

การศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่นเป็นการจัดการศึกษาของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนตามแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร ตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ฉบับที่ 5 จัดทำขึ้นเป็นแผนระยะ 10 ปี (พ.ศ. 2560 - 2569) มีเป้าหมายเพื่อให้เด็กและเยาวชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี โดยได้รับการพัฒนาศักยภาพอย่างสมดุล ในด้านพุทธิศึกษา จริยศึกษา หัตถศึกษา และพลศึกษา ด้วยกระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติ มีความรักและหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติ ภาคภูมิใจในความเป็นไทย และมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและประเทศชาติ เพื่อขยายการพัฒนาจากโรงเรียนสู่ชุมชน ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ ครอบครัวและชุมชนเกิดการพัฒนา ช่วยเหลือสนับสนุนการพัฒนาเด็กและเยาวชนและโรงเรียนไปพร้อมกัน เพื่อผลักดันให้สถานศึกษาพัฒนาเป็นศูนย์บริการความรู้ สามารถถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีการพัฒนากับผู้ปกครอง ชุมชน และสถานศึกษาหรือองค์กรอื่น ๆ ทั้งจากภายในประเทศและจากต่างประเทศ เพื่อนำไปประยุกต์ให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละที่สร้างความร่วมมือและเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างประเทศ ประกอบด้วย 8 คือ เป้าหมายหลักที่ 1 เสริมสร้างสุขภาพของเด็กตั้งแต่ในครรภ์มารดา เป้าหมายหลักที่ 2 เพิ่มโอกาสทางการศึกษา เป้าหมายหลักที่ 3 เสริมสร้างศักยภาพของเด็กและเยาวชน ทางวิชาการและทางจริยธรรม เป้าหมายหลักที่ 4 เสริมสร้างศักยภาพของเด็กและเยาวชนทางการงานอาชีพ เป้าหมายหลักที่ 5 ปลุกฝังจิตสำนึกพัฒนาศักยภาพของเด็กและเยาวชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป้าหมายหลักที่ 6 เสริมสร้างศักยภาพของเด็กและเยาวชนในการอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของท้องถิ่นและของชาติไทย เป้าหมายหลักที่ 7 ขยายการพัฒนาจากโรงเรียนสู่ชุมชน และเป้าหมายหลักที่ 8 พัฒนาสถานศึกษาเป็นศูนย์บริการความรู้

¹“แผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร ตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี” เป็นชื่อเฉพาะตามโครงการ

การจัดการศึกษาของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนสอดคล้องตามแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร ฯ สะท้อนบทบาทของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนที่สำคัญ 3 ประการ คือ บทบาทการเป็นสถานศึกษา บทบาทการเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาคุณภาพชีวิต และบทบาทการเป็นหน่วยรักษาความมั่นคงปลอดภัยและรักษาความสงบเรียบร้อยของชุมชน ช่วยสร้างเสริมให้ครูและนักเรียนรู้จักความเป็นเอกลักษณ์ ความเป็นมาของชุมชน บริบทพื้นที่ของชุมชนเพื่อสร้างโอกาสในการพัฒนาอาชีพเป็นการศึกษา เพื่อรักษาพัฒนาท้องถิ่นเพื่อความมั่นคงยั่งยืน ทั้งชีวิตบุคคลและชุมชน ด้วยกระบวนการศึกษาและสำรวจปฏิทินชุมชน (Community Calendar) ประวัติศาสตร์ชุมชน (Local History) ตำนาน/ความเป็นมาของชุมชน (Legend/History of the Community) ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local wisdom) ประเพณีชุมชน (Community Traditions) แผนที่เดินดิน (Geo - Social Mapping) เป็นการนำความรู้ประจำถิ่นมาใช้บูรณาการในการจัดการศึกษาที่สอดคล้องตามบริบทพื้นที่ เป็นกระบวนการสนับสนุนที่จะช่วยให้ครู นักเรียน และชุมชน มีความเข้าใจต่อพื้นที่ของตนและเกิดกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

คำสำคัญ: โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน, ปฏิทินชุมชน, ประวัติศาสตร์ชุมชน, ความเป็นมาของชุมชน, ภูมิปัญญาท้องถิ่น, ประเพณีชุมชน, แผนที่เดินดิน, ความรู้ประจำถิ่น, แผนที่ชุมชน, แผนที่การเรียนรู้

Abstract

Educational Management of the Border Patrol Police School under the Child and Youth Development Plan in the Desert According to the royal initiative of Her Royal Highness Princess Maha Chakri Sirindhorn The 5th edition of the Siam Boromrajakumari was created as a 10 - year plan (2017 - 2026), aiming to provide children and youth with a good quality of life. By being developed in a balanced manner in the field of cognitive education, ethics, handicraft and physical. Education with a learning process from practice have love and cherish natural resources proud of being Thai and take part in the development of the community and the nation. To expand the development from school to community making the community stronger and self - reliant. Family and community development. Helping to support the development of children and youth and school together. To drive educational institutions to develop as a knowledge service center can convey knowledge and technology development for parents, communities and educational institutions or other organizations both from within the country and from abroad. To be applied to suit the context of each building, cooperation and international linkage consists of 8 goal, which is the first goal of enhancing the health of the child from the mother's womb. The second main goal is to increase educational opportunities. Goal 3: Strengthen the capacity of children and youth academically and ethically, Goal 4: Strengthen the capacity of children and youth through professional work. Goal 5: cultivate the awareness of developing the potential of children and youth in the conservation of natural resources and the environment. Goal 6: Strengthen the capacity of children and youth to preserve and inherit the culture and wisdom of the local and the Thai nation. Goal 7: Expand development from school to community and Goal 8: Develop educational institutions to be a knowledge service center

The education management of the Border Patrol Police School is in accordance with the Child and Youth Development Plan in the remote area. It reflects the roles of the Border Patrol Police School in 3 important aspects: the role of the school. Its central role in improving the quality of life. And the role of a unit to maintain security and maintain public order in the community. Helping to strengthen teachers and students to recognize uniqueness community background. The context of the community area to create career development opportunities is education to maintain local development for stability and sustainability for both individual and community life. With the educational process and exploring the community calendar, community history, community background, local wisdom, community traditions, geo - social mapping. It is the application of local knowledge to integrate into the provision of education in accordance with the local context. It is a supportive process that will help teachers, students and the community understand their area and create a process of participation in education management.

Keyword: Border Patrol Police School, Community Calendar, Community History, Community History, Local Wisdom, Community Traditions, Geo - Social Mapping, Local Knowledge, Community mapping, Learning mapping

บทนำ

โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนเป็นหน่วยงานทางการศึกษาหนึ่งที่มีส่วนช่วยจัดการศึกษาให้กับเด็กที่อยู่ในถิ่นทุรกันดาร มีครูตำรวจตระเวนชายแดนดำเนินงานการสอนในบทบาทของความเป็นครู การจัดการศึกษาในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนนอกเหนือจะจัดการเรียนการสอนทางวิชาการให้ผู้เรียนสามารถอ่านออกเขียนได้ การดำเนินงานในโรงเรียนยังให้ความสำคัญในการเสริมสร้างทักษะให้กับผู้เรียนในการพัฒนาอาชีพ บ่มเพาะให้ผู้เรียนมีทักษะในการพึ่งพาตนเอง สร้างทักษะอาชีพ จัดการศึกษาตามแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร ตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ควบคู่กับวิชาการ เช่น โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน โครงการฝึกอาชีพ เป็นต้น ในปัจจุบันการจัดการศึกษาของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนดำเนินงานตามแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร ตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ฉบับที่ 5 (สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2560) จัดทำขึ้นเป็นแผนระยะ 10 ปี (พ.ศ. 2560 - 2569) เชื่อมต่องานพัฒนาในช่วงที่ผ่านมาเข้ากับการเปลี่ยนแปลง

เพื่อให้เด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารได้รับการเตรียมพร้อม สามารถก้าวไปพร้อมกับการเปลี่ยนแปลง การจัดทำแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารตามพระราชดำริฉบับที่ 5 จึงจัดทำให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2580) ซึ่งเป็นแผนแม่บทหลักของการพัฒนาประเทศ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) ที่น้อมนำหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาประเทศ แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2560 - 2574) และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) โดยกำหนดเป็นวัตถุประสงค์และเป้าหมายหลัก มีวัตถุประสงค์ดังนี้

1) เพื่อให้เด็กและเยาวชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี โดยได้รับการพัฒนาศักยภาพอย่างสมดุล ในด้านพุทธิศึกษา จริยศึกษา ทัศนศึกษา และพลศึกษา ด้วยกระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติ มีความรักและหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติ ภาควิชาภูมิปัญญาไทย และมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและประเทศชาติ

2) เพื่อขยายการพัฒนาจากโรงเรียนสู่ชุมชน ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ ครอบครัวและชุมชน เกิดการพัฒนา ช่วยเหลือสนับสนุนการพัฒนาเด็กและเยาวชนและโรงเรียนไปพร้อมกัน

3) เพื่อผลักดันให้สถานศึกษาพัฒนาเป็นศูนย์บริการความรู้ สามารถถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีการพัฒนา ให้กับผู้ประกอบการ ชุมชน และสถานศึกษาหรือองค์กรอื่น ๆ ทั้งจากภายในประเทศและจากต่างประเทศ เพื่อนำไปประยุกต์ให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละที่ สร้างความร่วมมือและเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างประเทศ

เป้าหมายหลักในการพัฒนาตามแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ฉบับที่ 5 ระยะ 10 ปี (พ.ศ. 2560 - 2569) ประกอบด้วย 8 เป้าหมายหลัก 18 เป้าหมายย่อยของการพัฒนา ดังนี้

เป้าหมายหลักที่ 1 เสริมสร้างสุขภาพของเด็กตั้งแต่ในครรภ์มารดา ประกอบด้วย 3 เป้าหมาย มุ่งเน้นพัฒนา ปรับปรุงการบริการอนามัยแม่และเด็กในพื้นที่ เฉพาะที่ยังมีอัตราการตายของทารกและทารกแรกเกิดมีน้ำหนักน้อยกว่า 2,500 กรัมสูงอยู่ ให้มีการดูแลเด็กปฐมวัยทุกช่วงอายุครอบคลุมทุกพื้นที่ เพื่อให้เด็กปฐมวัยมีการเจริญเติบโตและพัฒนาการที่สมวัย โดยแบ่งความรับผิดชอบของแต่ละหน่วยงานในพื้นที่ เพื่อให้มีการเชื่อมต่อของแต่ละช่วงอายุ ระหว่างบ้าน ศูนย์เด็กเล็ก ชั้นอนุบาลจนถึงชั้นประถมศึกษา และส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนในโรงเรียนมีสุขภาพที่ดี มีพฤติกรรมสุขภาพที่เหมาะสม ลดความเสี่ยงต่อการเกิดโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง

เป้าหมายหลักที่ 2 เพิ่มโอกาสทางการศึกษา ประกอบด้วย 3 เป้าหมาย มุ่งเน้นการทำงานเชิงรุก สำรวจและ จัดตั้งสถานศึกษาในพื้นที่ขาดโอกาส จัดกลุ่มโรงเรียน (Cluster) เพื่อการใช้ทรัพยากรร่วมกัน พัฒนาขีดความสามารถ ของครูและโรงเรียน ให้จัดการศึกษาในรูปแบบที่เหมาะสมสำหรับเด็กและเยาวชนที่มีความบกพร่องทางด้านร่างกาย สติปัญญาและอารมณ์ ในส่วนของนักเรียนในพระราชานุเคราะห์นอกจากการเสริมทางวิชาการแล้ว ยังเน้นปลูกฝัง คุณธรรม จริยธรรม และสร้างแรงจูงใจ เพื่อให้เข้าสู่การศึกษาประเภทอาชีวศึกษาตามความต้องการของประเทศ

เป้าหมายหลักที่ 3 เสริมสร้างศักยภาพของเด็กและเยาวชนทางวิชาการและทางจริยธรรม ประกอบด้วย 4 เป้าหมาย มุ่งเน้นการแก้ปัญหาวิกฤตเรื่องภาษาไทย พัฒนาครูผู้สอนให้สามารถใช้รูปแบบการเรียนการสอน ที่หลากหลายเพื่อพัฒนาศักยภาพพื้นฐานของเด็กนักเรียนด้านภาษาไทย วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ภาษาอังกฤษ และ สังคมศึกษา ทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ และทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ควบคู่กับการปลูกฝังคุณธรรมและ จริยธรรม การเตรียมความพร้อมสำหรับประชาคมอาเซียน สนับสนุนผลักดันให้ครูมีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

เป้าหมายหลักที่ 4 เสริมสร้างศักยภาพของเด็กและเยาวชนทางการงานอาชีพ ประกอบด้วย 3 เป้าหมาย ที่มุ่งเน้น จัดกระบวนการเรียนรู้อาชีพการเกษตรอย่างครบวงจร เป็นระบบตั้งแต่การผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม จนถึงการนำผลผลิต ไปใช้ประโยชน์ การจัดทำบัญชี พัฒนาหลักสูตรงานอาชีพที่จำเป็นสำหรับชีวิตประจำวันให้เหมาะสมกับแต่ละช่วงวัย พัฒนาปรับปรุงหลักสูตรสหกรณ์เพื่อให้การปลูกฝังลักษณะนิสัย และคุณธรรมจริยธรรมด้วยหลักการและอุดมการณ์ สหกรณ์สัมฤทธิ์ผล

เป้าหมายหลักที่ 5 ปลูกฝังจิตสำนึกพัฒนาศักยภาพของเด็กและเยาวชน ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย 1 เป้าหมาย ที่มุ่งเน้นจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เด็กลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง เห็นความงดงาม เกิดเป็นความปิติที่จะศึกษาเป็นความรัก ความผูกพัน หวงแหนในทรัพยากรของตน ร่วมในกระบวนการอนุรักษ์ และ พัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน โดยใช้ธรรมชาติเป็นอุปกรณ์การสอน

เป้าหมายหลักที่ 6 เสริมสร้างศักยภาพของเด็กและเยาวชนในการอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของท้องถิ่นและของชาติไทย ประกอบด้วย 1 เป้าหมาย ที่มุ่งให้เด็กและเยาวชนมีความรู้และเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมและภูมิปัญญาร่วมกันอนุรักษ์วัฒนธรรมของท้องถิ่นและวัฒนธรรมไทย โดยทำให้เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันอย่างแท้จริง ส่งเสริมการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้องทั้งการพูดและการเขียน

เป้าหมายหลักที่ 7 ขยายการพัฒนาจากโรงเรียนสู่ชุมชน ประกอบด้วย 3 เป้าหมาย มุ่งเน้นให้ชุมชนได้รับการพัฒนาโดยการขยายงานพัฒนาจากโรงเรียนเข้าไปในชุมชนผ่านทางเด็กนักเรียน ทั้งกิจกรรมการผลิตทางการเกษตรที่ยั่งยืนและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม พฤติกรรมสุขภาพและการพัฒนาสภาพแวดล้อมของบ้านและชุมชนให้ถูกสุขลักษณะ การนำความรู้และทักษะทางวิชาชีพ การทำบัญชี การสหกรณ์มาใช้ในครอบครัวและชุมชน

เป้าหมายหลักที่ 8 พัฒนาสถานศึกษาเป็นศูนย์บริการความรู้ ประกอบด้วย 3 เป้าหมาย ที่มุ่งหวังให้โรงเรียนสามารถพัฒนากิจกรรมการพัฒนาเด็กและเยาวชนให้เป็นนิทรรศการที่มีชีวิต เป็นตัวอย่างให้แก่ประชาชน ครู นักเรียน หรือผู้สนใจมาศึกษาทดลอง ครูและนักเรียนสามารถถ่ายทอดความรู้โดยการเป็นวิทยากร มีการจัดการความรู้และเผยแพร่ต่อไป

ด้วยบทบาทหน้าที่ของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนต้องดำเนินการจัดการศึกษาตามแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร ตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ฉบับที่ 5 ระยะ 10 ปี (พ.ศ. 2560 - 2569) การใช้กิจกรรมการจัดการเรียนการสอนด้วยกระบวนการ “แผนที่ชุมชน แผนที่การเรียนรู้” ส่งเสริมการศึกษา เพื่อพัฒนาท้องถิ่นให้ครูตำรวจตระเวนชายแดนสามารถจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการทั้งด้านวิชาการตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน การจัดการศึกษาของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนที่สอดคล้องตามแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร สร้างเสริมให้ครูและนักเรียนรู้จักความเป็นเอกลักษณ์ความเป็นมาของชุมชน บริบทพื้นที่ของชุมชนเพื่อสร้างโอกาสในการพัฒนาอาชีพเป็นการศึกษา เพื่อรักษาพัฒนาท้องถิ่นเพื่อความมั่นคงยั่งยืนทั้งชีวิตบุคคลและชุมชน

เนื้อหา

การศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม มีความมุ่งหมายและหลักการในการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพ กฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมของชุมชนท้องถิ่นตนเอง และของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมของชาติ วัฒนธรรมพื้นถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง ช่วยเหลือตนเองได้ มีความริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง โดยการจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ สถานศึกษามีครูซึ่งเป็นบุคลากรวิชาชีพ ซึ่งทำหน้าที่หลักทางด้านการเรียนการสอนและการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีการต่าง ๆ ในสถานศึกษาทั้งของรัฐและเอกชน (มานิต ปาวิญญานนท์ และ นันทพัพร สิทธิยา, 2562) และในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน มีครูตำรวจตระเวนชายแดนซึ่งเป็นตำรวจตระเวนชายแดนเป็นผู้จัดการเรียนการสอน

การจัดการศึกษาของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน เริ่มจากพบหมู่บ้านในพื้นที่เขาทุรกันดาร และบางพื้นที่มีสถานการณ์ความไม่สงบ มีเด็กซึ่งอยู่ในวัยเรียนเป็นจำนวนมากไม่ได้เรียนหนังสือ เนื่องจากหน่วยงานซึ่งรับผิดชอบด้านการศึกษาไม่สามารถเข้าไปจัดตั้งโรงเรียนได้ ดังนั้นในปี พ.ศ. 2498 จึงคิดจะจัดตั้งโรงเรียนขึ้น สอนหนังสือให้แก่พวกเขาเพื่อให้รู้ภาษาไทย เพื่อเป็นสื่อในการเผยแพร่ความรู้และวิทยาการในการพัฒนาความเป็นอยู่ตลอดจนทำให้เกิดความมั่นคงในด้านการปกครอง โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนที่ดำเนินการอย่างถูกต้องตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการเป็นครั้งแรก เมื่อปี พ.ศ. 2499 ที่หมู่บ้านดอนมหาวัน อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย เปิดทำการสอนเมื่อวันที่ 7 มกราคม พ.ศ. 2499 ใช้ชื่อว่า “โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบำรุงที่ 1”

การดำเนินการของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์แก่ตำรวจตระเวนชายแดน สำหรับจัดตั้งโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนขึ้นในพื้นที่ภาคเหนือ คือโรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุบลรัตน์และโรงเรียนเจ้าแม่หลวงอุบลรัตน์ พ.ศ. 2506

เพื่อให้เด็กเยาวชนและประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกลทุรกันดาร ขาดโอกาสทางการศึกษาได้รับโอกาสได้รับการศึกษา กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดนพัฒนาขั้นตอนการปฏิบัติงานสำหรับการให้การศึกษาเด็กและเยาวชนตามแนวชายแดนและถิ่นทุรกันดาร มีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดโอกาสของเด็กและเยาวชนที่อยู่ในพื้นที่ทุรกันดาร ให้ได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง เสมอภาค มีคุณภาพตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ฯ และหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ฯ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้พระราชทานคำแนะนำว่า โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนควรกำหนดปรัชญาเพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องมีความเข้าใจโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน จึงกำหนดปรัชญาของโรงเรียน “สร้างภูมิปัญญาพัฒนาคุณภาพชีวิต สัมฤทธิ์ผลความมั่นคง” สะท้อนบทบาทของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนที่สำคัญ 3 ประการคือ บทบาทการเป็นสถานศึกษา บทบาทการเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาคุณภาพชีวิต และบทบาทการเป็นหน่วยรักษาความมั่นคงปลอดภัยและรักษาความสงบเรียบร้อยของชุมชน ดังนั้นการจัดการศึกษาที่สอดคล้องตามบริบทพื้นที่จึงเป็นกระบวนการสนับสนุนหนึ่งที่จะช่วยให้นักเรียน และชุมชนมีความเข้าใจต่อพื้นที่ของตน และเกิดกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาจากความรู้ประจำถิ่น

การจัดการศึกษาเพื่อความเข้าใจในบริบทและท้องถิ่นของตนเอง ในด้านวิชาการ การพัฒนาคุณภาพชีวิต และการรักษาความสงบเรียบร้อยของชุมชนโดยโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน สามารถจัดการศึกษาได้ทั้งการศึกษาในระบบ (Formal Education) ที่กำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผลที่แน่นอนเป็นทางการ โดยมุ่งเน้นให้เกิดผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการแก่นักเรียน หรือการศึกษานอกระบบ (Non - formal Education) ที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล โดยเนื้อหาและหลักสูตรต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่มในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนตามบริบทและสภาพปัญหาของตนเอง หรือการศึกษาตามอัธยาศัย (Informal Education) การศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อ หรือแหล่งความรู้อื่น ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่นของตนเอง เช่น ปฏิทินชุมชน (Community Calendar) ประวัติศาสตร์ชุมชน (Local History) ตำนาน/ความเป็นมาของชุมชน (Legend/history of the Community) ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) ประเพณีชุมชน (Community Traditions) แผนที่เดินดิน (Geo - Social Mapping) เป็นต้น โดยนักเรียนจะได้เรียนรู้เชิงปฏิบัติการด้วยการศึกษา การสำรวจพื้นที่ และการเรียนรู้ผ่านหนังสือเรียนและแบบฝึกอ่านภาษาไทยจากประวัติศาสตร์ชุมชน ตำนาน/ความเป็นมาของชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณีชุมชน ปฏิทินชุมชน และแผนที่เดินดิน

การจัดการศึกษาโดยใช้กระบวนการจัดการเรียนการสอนมิติทางสังคม มิติทางวัฒนธรรม และมิติทางเศรษฐกิจ ชุมชน (Social Dimension, Cultural Dimension and Community Economic Dimension) เพื่อส่งเสริมให้ ครูโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน และนักเรียนเข้าใจบริบทพื้นที่ สภาพปัญหา และความเข้าใจต่อชุมชนท้องถิ่นของตนเองแบบองค์รวม เช่น ภาษา วัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม เป็นต้น ผ่านการศึกษาและการสำรวจเชิงพื้นที่ (Study and Survey Area Based) นำข้อเท็จจริงจากการเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิเหล่านั้น (Primary Data) มาใช้เป็นฐานความรู้ประจำถิ่น สำหรับใช้จัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการได้ทุกวิชา พัฒนาขึ้นด้วยกระบวนการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School - Based Management: SBM) ตามหลักการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) หรือจากผู้รับบริการทางการศึกษา ให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา การเปิดโอกาสให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา (Gilvas and Angel, 2004) เมื่อเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของอาจเปลี่ยนมุมมองให้เห็นความสำคัญของการเข้ารับการศึกษา และรับผิดชอบในการจัดการศึกษามากขึ้น เช่น นักเรียน ผู้ปกครอง ชาวบ้าน ชุมชนส่วนรวม เป็นต้น ให้สอดคล้องกับความสำคัญในการจัดการศึกษาตามบทบาทของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนที่สำคัญ 3 ประการ คือ บทบาทการเป็นสถานศึกษา บทบาทการเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาคุณภาพชีวิต และบทบาทการเป็นหน่วยรักษาความมั่นคงปลอดภัยและรักษาความสงบเรียบร้อยของชุมชน

วัตถุประสงค์เพื่อสำรวจและจัดทำแผนที่เดินดิน เพื่อศึกษาและจัดทำปฏิทินชุมชน เพื่อสำรวจและเก็บรวบรวม ประวัติศาสตร์ชุมชน ตำนาน/ความเป็นมาของชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อจัดทำหนังสือและแบบฝึกอ่าน “ชุมชนคือบ้านเรา” และ “ภาษาถิ่น ภาษาไทย” จากประวัติศาสตร์ชุมชน ตำนาน/ความเป็นมาของชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณีชุมชน ปฏิทินชุมชน และแผนที่เดินดิน

เนื้อหาสำคัญสำหรับการพัฒนาในครั้งนี้บูรณาการจากหนังสือ “วิถีชุมชน เครื่องมือ 7 ชิ้น ที่ทำให้งานชุมชนง่าย ได้ผล และสนุก” โดยโกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ และคณะ (2556) มีสาระสำคัญ ดังนี้

1) แผนที่เดินดิน (Geo - Social Mapping) เป็นการทำความเข้าใจวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของสมาชิกชุมชน การรู้จักพื้นที่ทางกายภาพด้วยการทำแผนที่จึงเป็นการทำความเข้าใจสิ่งแวดล้อมพื้นฐานของการมีชีวิตอยู่ร่วมกันของชุมชน แผนที่เดินดิน เสมือนบันไดขั้นแรกที่สำคัญที่สุด ที่จะนำไปสู่ความเข้าใจชุมชน ซึ่งจะช่วยให้เห็นภาพรวมความเป็นชุมชน การสำรวจทั่วทั้งชุมชนต้องอาศัยการสังเกตด้วยตาของตัวเอง เพื่อให้เห็นพื้นที่ทางกายภาพ และเข้าใจพื้นที่ทางสังคม แผนที่เดินดิน จะช่วยให้ครูตำรวจตระเวนชายแดนและนักเรียน มีความเข้าใจพื้นที่และบริบทของชุมชนในทุกมิติ อาทิ มิติทางสังคม มิติทางวัฒนธรรม มิติทางเศรษฐกิจ มิติทางสิ่งแวดล้อม รวมถึงการรู้สภาพบ้านเรือนความเป็นอยู่ และบ้านนักเรียนที่อยู่ในความรับผิดชอบของโรงเรียน

2) เพื่อศึกษาและจัดทำปฏิทินชุมชน (Community Calendar) การจัดทำปฏิทินชุมชน เพื่อให้เข้าใจแบบแผนกิจกรรม เหตุการณ์ ของชุมชนที่เกิดขึ้น และสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมอย่างเหมาะสม ทำให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ทำให้สามารถวางแผนการทำงานกับชุมชนได้ดีขึ้น การจัดทำปฏิทินชุมชน จะช่วยให้ครูตำรวจตระเวนชายแดน วางแผนการพัฒนา/บริหารงานในสถานศึกษาที่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตของชุมชน การปฏิบัติตัว สภาพความยากลำบากของนักเรียนในแต่ละช่วงที่เปลี่ยนแปลงไป คุณครูสามารถวางแผนการจัดการเรียนการสอนทั้งทางวิชาการ และวิชาชีพเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทในแต่ละช่วงฤดูกาลของชุมชน

3) เพื่อสำรวจและเก็บรวบรวมประวัติศาสตร์ชุมชน (Local History) ตำนาน/ความเป็นมาของชุมชน (Legend/History of the Community) ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณีชุมชน (Community Traditions) การศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนเพื่อให้มีความเข้าใจถึงความเป็นมาของชุมชน ช่วยลดอคติที่ไม่ดีต่อชุมชน เสริมสร้างทัศนคติที่ดีของนักเรียนต่อชุมชนผ่านเรื่องเล่าหรือตำนานที่เกี่ยวกับความเป็นมาของชุมชน สร้างเสริมความรู้สึกรักและภูมิใจในชุมชนของตนเอง รวมทั้งจะช่วยให้ครูตำรวจตระเวนชายแดนสามารถเลือกวิธีการทำงานกับชุมชนให้สอดคล้องกับประสบการณ์ ความคาดหวัง และศักยภาพของชุมชนได้ดีขึ้น

วิธีดำเนินการ คือ 1) ครูสำรวจตระเวนชายแดน และนักเรียน เดินสำรวจและจัดทำแผนที่เดินดิน ตามบริบท และพื้นที่ของชุมชน 2) ครูสำรวจตระเวนชายแดน และนักเรียน สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน/ชาวบ้าน ศึกษาและจัดทำปฏิทินชุมชน 3) ครูสำรวจตระเวนชายแดน และนักเรียน สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน/ชาวบ้าน ประชาชนชาวบ้าน สำรวจและเก็บรวบรวมประวัติศาสตร์ชุมชน ตำนาน/ความเป็นมาของชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณีชุมชน

ผลการดำเนินงานจากการใช้กระบวนการสำรวจและจัดทำแผนที่เดินดิน ตามบริบทและพื้นที่ของชุมชน การสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน/ชาวบ้าน การศึกษาและจัดทำปฏิทินชุมชน การสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน/ชาวบ้าน ประชาชนชาวบ้าน การสำรวจและเก็บรวบรวมประวัติศาสตร์ชุมชน ตำนาน/ความเป็นมาของชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณีชุมชน ของครูสำรวจตระเวนชายแดน และนักเรียน สอดคล้องตามเป้าหมายหลักในการจัดการศึกษาตามแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร ตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ฉบับที่ 5 ระยะ 10 ปี (พ.ศ. 2560 - 2569) อาทิ การเสริมสร้างศักยภาพของเด็กและเยาวชนทางการงานอาชีพ การปลูกฝังจิตสำนึกพัฒนา ศักยภาพของเด็กและเยาวชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่ให้เกิด ภูมิปัญญาปฏิบัติด้วยตนเอง เห็นความงดงามเกิดเป็นความปิติที่จะศึกษาเป็นความรัก ความผูกพัน ห่วงแทนในทรัพยากร ของตน ร่วมในกระบวนการอนุรักษ์ และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนโดยใช้ธรรมชาติ เป็นอุปกรณ์การสอน การเสริมสร้างศักยภาพของเด็กและเยาวชนในการอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมและภูมิปัญญา ของท้องถิ่นและของชาติไทย เด็กและเยาวชนมีความรู้และเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมและภูมิปัญญา ร่วมกันอนุรักษ์ วัฒนธรรมของท้องถิ่นและวัฒนธรรมไทย โดยทำให้เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน การขยายการพัฒนาจากโรงเรียน สู่ชุมชนให้ชุมชนได้รับการพัฒนาโดยการขยายงานพัฒนาจากโรงเรียนเข้าไปในชุมชนผ่านทางเด็กนักเรียน

บทสรุป

โรงเรียนสำรวจตระเวนชายแดนมีหน้าที่และบทบาทการเป็นสถานศึกษา บทบาทการเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา คุณภาพชีวิต และบทบาทการเป็นหน่วยรักษาความมั่นคงปลอดภัยและรักษาความสงบเรียบร้อยของชุมชน ต้องจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต สร้างอาชีพ ยกกระดับคุณภาพชีวิตให้กับนักเรียนไปพร้อมกับการส่งเสริม วิชาการ การดำเนินงานของโรงเรียนตามแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2560 - 2569) ช่วยให้เกิดเด็กและเยาวชนมีคุณภาพชีวิต ที่ดีด้วยกระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติด้วยตัวเอง โรงเรียนเป็นศูนย์การเรียนรู้ให้กับชุมชน เป็นศูนย์บริการความรู้ สามารถถ่ายทอด ความรู้และเทคโนโลยีการพัฒนาให้กับผู้ปกครอง ชุมชน ช่วยเหลือสนับสนุนการพัฒนาเด็กและ เยาวชนและโรงเรียนไปพร้อมกัน ด้วยการสนับสนุนจากการศึกษาและจัดทำปฏิทินชุมชน เสริมสร้างศักยภาพของเด็ก และเยาวชนทางการงานอาชีพ มุ่งเน้นจัดการกระบวนการเรียนรู้อาชีพการเกษตรอย่างครบวงจร เป็นระบบตั้งแต่การผลิต ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม จนถึงการนำผลผลิตไปใช้ประโยชน์ เช่น นักเรียนเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์สำหรับอาหารกลางวัน หากผลผลิตมากนักเรียนสามารถนำไปขายสร้างรายได้ รู้จักฤดูกาลในการเพาะปลูก ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนตามฤดูกาล เป็นต้น ให้นักเรียนรู้พื้นฐานทรัพยากรท้องถิ่นสามารถนำไปต่อยอด เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ครูสามารถนำปฏิทินชุมชนออกแบบบูรณาการจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องตามวิถีชีวิต ของนักเรียนเป็นการศึกษาเพื่อสร้างชีวิตที่มีคุณภาพได้

กระบวนการสำรวจและจัดทำแผนที่เดินดิน ช่วยปลูกฝังจิตสำนึกพัฒนา ศักยภาพของเด็กและเยาวชน ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้วยกระบวนการเรียนรู้ที่ให้เกิด ภูมิปัญญาปฏิบัติด้วยตนเอง เห็นความงดงาม เกิดเป็นความปิติที่จะศึกษาเป็นความรัก ความผูกพัน ห่วงแทนในทรัพยากรของตนในกระบวนการอนุรักษ์ และพัฒนา

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนโดยใช้ธรรมชาติเป็นอุปกรณ์การสอน จะช่วยส่งเสริมให้เด็กมองเห็นจุดแข็งและโอกาสจากทรัพยากรฐานชุมชน สามารถระบุและเชื่อมโยงการใช้ประโยชน์จากพื้นที่มิติทางภูมิศาสตร์ มิติสังคม มิติวัฒนธรรม มิติเศรษฐกิจ และมิติทางสิ่งแวดล้อม รวมถึงการสำรวจและเก็บรวบรวมประวัติศาสตร์ชุมชน ตำนาน/ความเป็นมาของชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณีชุมชน เสริมสร้างศักยภาพของเด็กและเยาวชนในการอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของท้องถิ่นและของชาติไทย มุ่งให้เด็กและเยาวชนมีความรู้และเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมและภูมิปัญญาร่วมกันอนุรักษ์วัฒนธรรมของท้องถิ่นและวัฒนธรรมไทย เป็นการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต ส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีและเตรียมความพร้อมให้ชีวิตนักเรียนในอนาคต

รายการอ้างอิง

โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ และคณะ. (2556). *วิถีชุมชน เครื่องมือ 7 ชิ้น ที่ทำให้งานชุมชนง่าย ได้ผล และสนุก*. (พิมพ์ครั้งที่ 11). นนทบุรี: สำนักพิมพ์สุขศาลา.

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. (2542, 19 สิงหาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 116 ตอนที่ 74ก. หน้า 1-23.

มานิต ปวีณญาณนท์ และ นันทปพร สิทธิยา. (2562). *ความเป็นครูและกฎหมายการศึกษาไทย*. คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี, อุดรธานี.

สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. (2560). *แผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ฉบับที่ 5 พ.ศ. 2560-2569*.

สืบค้นจาก http://www.psproject.org/wp-content/uploads/2021/03/child_dev_plan60_69.pdf

Gilvas & Angel. (2004). Enhancing school-based management (SBM). *SEAMEO-UNESCO Education Congress and Expo Secretariat*.

รูปแบบการพัฒนา ภาวะผู้นำ เชิงกลยุทธ์ ของผู้บริหารสถานศึกษา

ดลคิพลี หลังจิ

นักวิเคราะห์นโยบาย
และแผนชำนาญการ
สำนักงานการศึกษาเอกชน
จังหวัดยะลา

บทคัดย่อ

ปัจจุบันการจัดการศึกษาในสถานศึกษาไม่ว่าจะเป็นสถานศึกษาของรัฐหรือเอกชน จะพบว่าสัดส่วนของผู้บริหารในสถานศึกษายังขาดความเป็นระบบในการบริหารงานภายในโรงเรียนของผู้บริหาร โดยเฉพาะสถานศึกษาที่มีขนาดเล็กหรือสถานศึกษาที่อยู่ตามชายขอบของประเทศ โดยผู้บริหารในสถานศึกษาเหล่านั้นยังใช้รูปแบบหรือหลักการบริหารงานแบบเดิม ๆ ซึ่งอาจเกิดจากปัจจัยต่าง ๆ เช่น ปัจจัยจากการเป็นผู้บริหารสถานศึกษาคนใหม่ ปัจจัยจากการขาดความพร้อมในด้านทรัพยากรต่าง ๆ ภายในสถานศึกษา และที่สำคัญปัจจัยจากการขาดการให้ความสำคัญและสร้างความตระหนัก การมุ่งปัจจัยสู่ความสำเร็จในการบริหารงานในสถานศึกษา มุ่งใช้หลักการ แนวคิด การพัฒนาสถานศึกษาให้เป็นไปตามเป้าหมายสูงของสถานศึกษา อีกทั้งยังพบว่าผู้บริหารในสถานศึกษาขาดการส่งเสริมและกระตุ้นให้บุคลากรในสถานศึกษามีส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์หรือกำหนดเป้าหมายการปฏิบัติงานในสถานศึกษาที่เป็นมาตรฐาน เกิดเป็นที่ยอมรับของบุคลากรในสถานศึกษา รวมถึงองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

บทความนี้ ได้นำเสนอรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อมุ่งหวังให้ผู้บริหารในสถานศึกษาเข้าใจและตระหนักในการเป็นผู้บริหารแบบใหม่ เป็นผู้บริหารที่มองงานอย่างเป็นระบบ มีภาพใหญ่ของงานที่มองเห็นถึงความสัมพันธ์ต่อเนื่องเชื่อมโยงกัน และผู้บริหารยังสามารถสร้างพลังขับเคลื่อนร่วมกันกับผู้ใต้บังคับบัญชาไปสู่สภาพความสำเร็จสูงสุดตามที่กำหนดไว้ รวมทั้งสามารถทำให้ผู้ร่วมงานทุกคนเกิดความรู้สึกที่จะร่วมกันปฏิบัติงาน เพื่อเกิดความสำเร็จร่วมกันอย่างภาคภูมิใจและรักในงานที่ทำ โดยมีการนำวิสัยทัศน์มาสู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นผลสำเร็จของผู้บริหารและผู้ใต้บังคับบัญชา อีกทั้งเป็นผู้จัดการกำหนดกลยุทธ์ มีวิธีการคิดขั้นสูงหรือคิดแบบสร้างสรรค์ มีแบบแผนการคิด มีการปลูกฝังวัฒนธรรมองค์การ และมีการปฏิบัติงานบนพื้นฐานของการมีคุณธรรมจริยธรรม เพื่อใช้เป็นแนวทางหรือทิศทางในการขับเคลื่อนการบริหารโรงเรียน ให้สามารถดำเนินการให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลต่อไปในอนาคต

คำสำคัญ: การพัฒนา, ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์, ผู้บริหารสถานศึกษา

บทนำ

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นกลไกที่สำคัญยิ่งในการนำประเทศเข้าสู่สังคมโลกในศตวรรษที่ 21 และเป็นประเด็นหลักที่กำหนดไว้ในยุทธศาสตร์ชาติและยุทธศาสตร์ประเทศไทย 4.0 การเตรียมความพร้อมกำลังคน

ทั้งด้านความรู้ ทักษะ สมรรถนะที่จำเป็น ให้สามารถปรับตัวและรู้เท่าทันต่อกระแสความเปลี่ยนแปลงของโลกที่มีความเป็นพลวัต และมีการแข่งขันอย่างเสรีและไร้พรมแดน จึงเป็นความสำคัญอย่างเร่งด่วนที่ประเทศต้องเร่งดำเนินการเพื่อสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ซึ่งจะเห็นได้ว่าการวางฐานรากของระบบการจัดการศึกษาที่ดีกล่าวได้ว่าเป็นต้นน้ำแห่งการเตรียมทรัพยากรมนุษย์ในการวางรูปแบบของการพัฒนาประเทศ สถานศึกษาจึงเป็นองค์กระตุ้นน้ำในการพัฒนาคุณภาพทรัพยากรมนุษย์ในประเทศ ในขณะที่เดียวกันสถานศึกษา คุณภาพของการจัดการศึกษาโดยมุ่งเป้าหมายผลผลิตสุดท้ายที่เป็นผู้เรียนจะไม่สามารถบรรลุเป้าประสงค์ในด้านคุณภาพของผู้เรียนได้ หากผู้บริหารในสถานศึกษาขาดทักษะการบริหารงานในรูปแบบใหม่ ๆ และขาดการวิเคราะห์ภาระงานในสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ หรือผู้บริหารไม่สามารถมองเห็นภาพความสัมพันธ์ต่อเนื่องเชื่อมโยงกันเป็นระบบในการบริหารในสถานศึกษา ดังนั้น หนึ่งในปัจจัยที่สถานศึกษาจะสามารถขับเคลื่อนการจัดการศึกษาได้อย่างมีศักยภาพอย่างมั่นคง นั่นก็คือ สถานศึกษาต้องมีผู้บริหารในโรงเรียนจะต้องเป็นผู้มีภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ คือ ต้องเป็นผู้ที่มองการณ์ไกลในอนาคต คำนึงถึงสิ่งที่ต้องการให้เกิดขึ้นในองค์กรระยะยาวข้างหน้า โดยผู้บริหารสถานศึกษาสามารถวางแผนกลยุทธ์เพื่อไปสู่จุดมุ่งหมายปลายทางที่ตั้งใจไว้ เป็นผู้บริหารที่มีความสนใจต่อสภาพแวดล้อมภายนอกที่มีกระทบต่อการกำหนดกลยุทธ์ และสามารถมองสภาพแวดล้อมภายในที่เป็นจุดแข็งมาใช้ประโยชน์ในการกำหนดกลยุทธ์ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่องค์กร ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์จึงเป็นรูปแบบของผู้นำชนิดหนึ่งที่น่าความเจริญก้าวหน้ามาสู่องค์กร ผู้นำขององค์กรหลายแห่งที่ประสบความสำเร็จล้วนแต่มีความเป็นผู้นำเชิงกลยุทธ์ สามารถสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน การสร้างความเป็นผู้นำเชิงกลยุทธ์เริ่มจากการมีคุณสมบัติสำคัญ คือ เป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกลและนำวิสัยทัศน์มาสู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นผลสำเร็จ การเปลี่ยนแปลงวิธีคิดจากรูปแบบเดิม ๆ มาปรับกระบวนการทัศนคติในการคิดในเชิงสร้างสรรค์และมีวิธีคิดขั้นสูง โดยมีกระบวนการตัดสินใจในการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินความคุ้มค่าที่อาจเกิดขึ้นในรูปแบบผลผลิตภายในระยะเวลาที่คาดการณ์ไว้ตามที่องค์กรกำหนด รวมถึงการปฏิบัติงานบนพื้นฐานของการมีคุณธรรมจริยธรรมทั้งในสถานศึกษาและนอกสถานศึกษา ดังนั้น ผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์จึงมีความสำคัญต่อความสำเร็จขององค์กร ที่จะช่วยให้ผู้บริหารสามารถมองเห็นภาพรวมขององค์กรและสภาพภายนอกได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น การดำเนินการเชิงกลยุทธ์จะมีความลึกซึ้งในการวิเคราะห์ปัญหาในระดับที่ส่งผลต่ออนาคตขององค์กร หมายความว่า ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ช่วยส่งเสริมและสนับสนุนการกำหนดและดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงในองค์กรไปในทิศทางที่ดีขึ้นภายในองค์กร ตามทิศทางที่ชัดเจนและเป็นเครื่องนำทางที่เป็นรูปธรรม

บทความนี้ ได้นำเสนอรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อมุ่งหวังให้ผู้บริหารในสถานศึกษาเข้าใจและตระหนักในการเป็นผู้บริหารแบบใหม่ เป็นผู้บริหารที่มองงานอย่างเป็นระบบ มีภาพใหญ่ของงานที่มองเห็นถึงความสัมพันธ์ต่อเนื่องเชื่อมโยงกัน และผู้บริหารยังสามารถสร้างพลังขับเคลื่อนร่วมกันกับผู้ใต้บังคับบัญชาไปสู่ภาพความสำเร็จสูงสุดตามที่กำหนดไว้ รวมทั้งสามารถทำให้ผู้ร่วมงานทุกคนเกิดความรู้สึกร่วมกันปฏิบัติงานเพื่อเกิดความสำเร็จร่วมกันอย่างภาคภูมิใจและรักในงานที่ทำ โดยมีการนำวิสัยทัศน์มาสู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นผลสำเร็จของผู้บริหารและผู้ใต้บังคับบัญชา อีกทั้งเป็นผู้จัดการกำหนดกลยุทธ์ มีวิธีการคิดขั้นสูงหรือคิดแบบสร้างสรรค์ มีแบบแผนการคิด มีการปลูกฝังวัฒนธรรมองค์กร และมีการปฏิบัติงานบนพื้นฐานของการมีคุณธรรมจริยธรรมเพื่อใช้เป็นแนวทางหรือทิศทางในการขับเคลื่อนการบริหารโรงเรียน ให้สามารถดำเนินการภายใต้โครงสร้างองค์กร วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ กลยุทธ์และตัวชี้วัด และนโยบายด้านการศึกษาของหน่วยงานต้นสังกัด ให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลต่อไปในอนาคต

หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์

ผู้นำเชิงกลยุทธ์ เป็นรูปแบบของการนำอย่างมีทิศทาง และมีเป้าหมายในทางทฤษฎีและการปฏิบัติ เป็นการบูรณาการเอารูปแบบภาวะผู้นำแบบอื่น ๆ เช่น ผู้นำการเปลี่ยนแปลง ผู้นำแบบร่วมมือ และผู้นำวิชาการเข้าไว้ด้วยกัน รูปแบบของภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์มุ่งเน้นอยู่ที่การไปสู่เป้าหมายอย่างมีระบบและมีระเบียบ เป็นการมองไปในอนาคตข้างหน้า และมองอย่างรอบด้าน เพื่อให้เข้าใจสถานการณ์และบริบทโดยรอบ อย่างไรก็ตาม บนพื้นฐานของแนวคิด ทฤษฎี และการปฏิบัติที่ได้นำเสนอข้างต้น สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการที่จะช่วยให้ผู้นำสามารถบริหารได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผล โดยทุกฝ่ายมีส่วนร่วมและภาคภูมิใจบนพื้นฐานการเอาวัฒนธรรมที่เป็นรากเหง้าเป็นตัวตั้ง ทำให้เกิดการพัฒนาย่างยั่งยืน

ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ หมายถึง ผู้นำที่มีกระบวนการในการบริหารงานอย่างเป็นระบบและเป็นแบบแผน เพื่อพัฒนาองค์การให้ไปสู่ความสำเร็จภายใต้เป้าหมายวิสัยทัศน์เดียวกัน ซึ่งจะตระหนักถึงการวางแผนการปฏิบัติและการควบคุมดูแลของผู้นำที่เป็นหลักสำคัญ เพื่อมุ่งเน้นการพัฒนาในการบริหารงานและมีการดำเนินงานที่มีการวางแผนก่อนลงมือปฏิบัติที่ชัดเจน ผู้นำเชิงกลยุทธ์เปิดกว้างทางความคิดและการแสดงความคิดเห็น เพื่อนำไปพัฒนาต่อให้ดียิ่งขึ้น กระตุ้นผู้ร่วมงานให้เกิดความกระตือรือร้นในการทำงานอยู่ตลอดเวลา โดยมีการควบคุมการปฏิบัติงานที่เน้นความยืดหยุ่นของระบบการทำงานที่เห็นผลทั้งระยะสั้น และระยะยาวจากการดำเนินงานขององค์การ (เกศรา สิทธิแก้ว, 2558) ในขณะที่ ฌลวย คงแป้น และคณะ (2558) กล่าวว่า ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ คือ การที่ผู้นำสามารถสร้างให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อดึงเอาแนวคิดเชิงกลยุทธ์ของแต่ละฝ่ายมาหลอมรวมกัน และสุดท้ายต้องพัฒนาให้เป็นองค์การ หรือผู้นำสถานศึกษาที่มีคุณภาพจะมีรูปแบบกระบวนการบริหารจัดการศึกษา เพื่อมุ่งสู่ความเป็นเลิศที่มีลักษณะเป็นระบบ นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการจากต่างประเทศได้ให้ความหมายของภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ที่มีความหลากหลาย คือ ได้ให้ความหมายของภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ไว้ว่า ผู้นำหรือกลุ่มผู้นำระดับสูงที่มีความสามารถในการคาดการณ์ มีมุมมองที่กว้างไกล และมีความยืดหยุ่น เพื่อทำให้องค์การบรรลุเป้าหมาย โดยมีขอบเขตความรับผิดชอบงานทั้งองค์การ (Finkelstein & Hambrick, 1996) เช่นเดียวกับ Dubrin (2004) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ไว้ว่า เป็นสภาวะการณ์นำโดยกำหนดทิศทางและกระตุ้นสร้างแรงบันดาลใจให้แก่องค์การ ในการริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ เพื่อให้้องค์การอยู่รอดและมีความก้าวหน้า ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์เป็นภาวะของผู้บริหารระดับสูงคล้ายคลึงกับภาวะผู้นำมุ่งเน้นเป้าหมาย ซึ่งจูงใจผู้ใต้บังคับบัญชาด้วยรางวัลอันเกิดจากการบรรลุผลสำเร็จในงาน และผู้นำเชิงปฏิรูปซึ่งเน้นการนำเพื่อการเปลี่ยนแปลงมากกว่าความคงที่

องค์การทุกองค์การจะสามารถขับเคลื่อนไปได้โดยปราศจากการนำหรือการบังคับบัญชาของผู้นำสูงสุดในองค์การหรือผู้บังคับบัญชามีได้ นอกเสียจากองค์การนั้นต้องมีผู้นำที่มีการวางแผนเชิงกลยุทธ์ในองค์การ นั่นคือผู้บังคับบัญชาสูงสุดในองค์การต้องมีความเป็นผู้นำที่สามารถจูงใจบุคลากรในองค์การให้สามารถร่วมกันปฏิบัติหน้าที่ขององค์การตามที่กำหนดได้อย่างเต็มใจ และในขณะเดียวกัน ผู้บังคับบัญชาเองต้องเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการบริหารจัดการปัจจัยนำเข้าต่าง ๆ ในองค์การให้มีความเป็นระเบียบแบบแผนที่มีความชัดเจนทั้งระบบ ตั้งแต่กระบวนการต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ตลอดจนผู้บังคับบัญชาเองสามารถที่จะสร้างจูงใจให้บุคลากรเกิดความรู้สึกว่าปรารถนาที่จะร่วมพัฒนาองค์การให้เกิดผลสำเร็จตามที่องค์การกำหนด และเกิดความภาคภูมิใจร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องตามที่ วารุณี กังหมิง (2559) กล่าวว่า หากผู้นำมีภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์และได้แสดงบทบาทของภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ออกมาได้อย่างเหมาะสม ย่อมมีความสำคัญและส่งผลกระทบต่อความสำเร็จ คือ ประสิทธิภาพและประสิทธิภาพต่อการบริหารจัดการองค์การโดยตรง ในขณะที่ ชัยเสฏฐ พรหมศรี (2557) กล่าวว่า การเป็นผู้นำเชิงกลยุทธ์เป็นกระบวนการของการกำหนดทิศทางและสร้างแรงบันดาลใจที่สำคัญต่อการสร้างและกำหนดแนวทางรวมทั้งความยั่งยืนต่อองค์การ ในทำนองเดียวกัน

ฐิติมา จำนงเลิศ (2550) ได้กล่าวว่า ผู้นำจำเป็นต้องมีความรู้ด้านการบริหารกลยุทธ์และพัฒนาตนเองให้มีภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ เป็นผู้นำรูปแบบหนึ่งที่น่าความก้าวหน้ามาสู่องค์กรเนื่องจากทุกองค์การต้องมีการบริหารเชิงกลยุทธ์เพื่อความอยู่รอดและความเจริญก้าวหน้าขององค์กร ผู้นำจึงมีความสำคัญในการบริหารเชิงกลยุทธ์โดยการวิเคราะห์ภารกิจขององค์กร พิจารณาสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อการทำงานโดยพิจารณาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคของการบริหาร เพื่อเข้าสู่การบริหารเชิงกลยุทธ์เพื่อกำหนดกลยุทธ์ และการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติให้เกิดผลสำเร็จในอนาคต

ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อองค์กร ในการขับเคลื่อนองค์กรให้สามารถดำเนินการต่อไปได้อย่างมั่นคงและมีเสถียรภาพ โดยมีผู้นำในองค์กรนั้นเป็นผู้บริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในองค์กรทั้งระบบนำมากำหนดทิศทางเป้าหมายขององค์กรที่กำหนดไว้ ให้สามารถร่วมดำเนินการให้เป็นไปตามแผนงานที่กำหนดไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล ทั้งนี้ความสำเร็จขององค์กรที่เกิดขึ้นต้องเป็นความภาคภูมิใจร่วมกันของทุกคนในองค์กรที่มีส่วนในการปฏิบัติงาน จากการกำหนดกลยุทธ์ขององค์กร และร่วมกันปฏิบัติกิจกรรมภายใต้กรอบแนวทางการวางแผนจากผู้นำที่มีความสามารถในการพยากรณ์บริบทแวดล้อมขององค์กรได้เป็นอย่างดี

แนวคิดและทฤษฎีของภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์

สืบเนื่องจากปัจจุบันเป็นยุคโลกาภิวัตน์เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ไปอย่างรวดเร็ว ส่งผลทำให้้องค์การทุกหน่วยต้องมีการปรับตัวอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยี ทำให้องค์การจำเป็นต้องปรับโครงสร้างต่าง ๆ ในหน่วยงาน และบริหารทรัพยากรที่มีอยู่ในองค์กรหรือปัจจัยนำเข้าที่้องค์การครอบครองอยู่นั้นให้สามารถดำเนินต่อไปได้ โดยไม่ส่งผลกระทบต่อบริหารจัดการทั้งระบบขององค์กร โดยที่มีผู้นำในองค์กรเป็นผู้ที่ทำหน้าที่หลักในการควบคุมการกำหนดทิศทางในองค์กรให้สามารถดำรงอยู่ต่อไปในอนาคตได้ ดังนั้น ผู้นำในองค์กรเองจึงมีความจำเป็นต้องนำระบบการบริหารเชิงกลยุทธ์เข้ามาปรับใช้ในการดำเนินงาน เพื่อการตัดสินใจภายใต้กระบวนการต่าง ๆ โดยเริ่มตั้งแต่กระบวนการกำหนดกลยุทธ์ การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ และการควบคุมติดตามประเมินผลกลยุทธ์ ดังนั้น ผู้นำในองค์กรจึงเป็นผู้ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการเปลี่ยนผ่านระบบต่าง ๆ หรือการนำปัจจัยนำเข้าต่าง ๆ ขององค์กรผ่านกระบวนการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และใช้กระบวนการตัดสินใจในหลายทางเลือก โดยใช้ทางเลือกที่ดีที่สุด ประกอบกับการมีหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบโดยตรงต่อการบริหารเชิงกลยุทธ์ขององค์กรในทุกขั้นตอน ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ตามแนวคิดของ Dess and Miller (1993) ได้กล่าวว่าผู้นำเชิงกลยุทธ์มี 3 รูปแบบ ดังนี้

1. การกำหนดทิศทางขององค์กร เพื่อสร้างวิสัยทัศน์ที่ง่ายต่อการเข้าใจและกลยุทธ์ต่าง ๆ ที่มีความหมายต่อธุรกิจ เทคโนโลยี หรือวัฒนธรรมองค์กร ในด้านของสิ่งที่ถูกกล่าวมานี้ จะมีรูปแบบอย่างไรต่อไปในอนาคตเป็นการมีวิสัยทัศน์ทางกลยุทธ์นั่นเอง
2. การออกแบบขององค์กร เป็นกิจกรรมที่เน้นการประเมินองค์กรที่จำเป็นต่อการวางโครงสร้างองค์กรเพื่อก่อให้เกิดผลลัพธ์ และสามารถนำกลยุทธ์นั้นไปปฏิบัติได้อย่างประสบความสำเร็จ
3. การปลูกฝังวัฒนธรรมองค์กร บุคลากรทั่วทั้งองค์กรต้องได้รับการสนับสนุนให้มีวิสัยทัศน์ร่วมกัน รวมทั้งความเข้าใจกลยุทธ์ต่าง ๆ เพื่อที่จะสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างสุดความสามารถ และมีพฤติกรรมที่มีคุณธรรมอย่างเต็มที่

ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ตามแนวคิดของ Ireland and Hitt (2007)

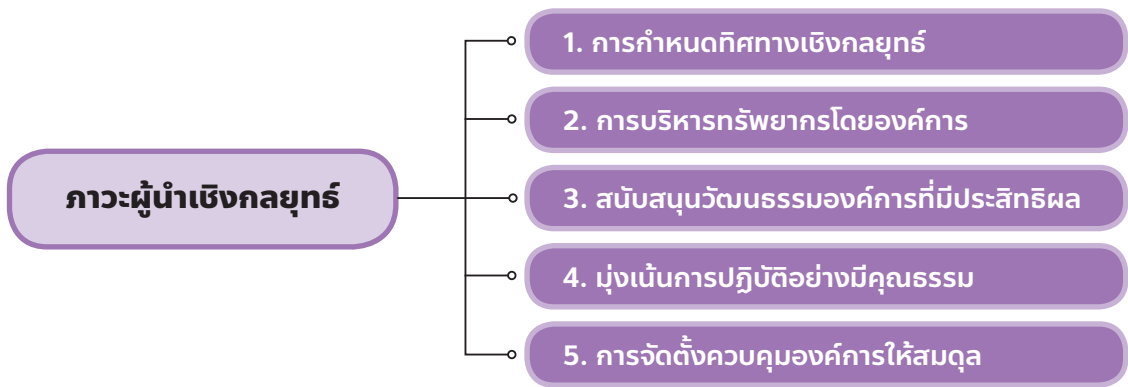
1. การกำหนดทิศทางเชิงกลยุทธ์ คือ มีความสามารถในการกำหนดวิสัยทัศน์และสามารถถ่ายทอดวิสัยทัศน์ตลอดจน จูงใจ กระตุ้นผู้ร่วมงานให้ปฏิบัติตามได้อย่างสม่ำเสมอ สามารถวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกเพื่อกำหนดแผนกลยุทธ์ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง

2. การบริหารทรัพยากรโดยองค์การ คือ มีความสามารถใช้กลยุทธ์ในการบริหารทรัพยากรในองค์การ ทั้งด้านงบประมาณและด้านทรัพยากรบุคคล เพื่อให้ทรัพยากรเหล่านั้นเกิดประโยชน์สูงสุด มีความคุ้มค่าคุ้มทุน เพื่อให้เกิดความได้เปรียบทางการแข่งขัน ผู้รับบริการได้รับบริการที่มีคุณภาพ

3. สนับสนุนวัฒนธรรมองค์การที่มีประสิทธิผล คือ มีความสามารถในการกำหนดเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม องค์การ และค่านิยมให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมภายนอก สามารถเลือกวัฒนธรรมองค์การ ที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินงานและเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมการทำงานของสมาชิก

4. มุ่งเน้นการปฏิบัติอย่างมีคุณธรรม คือ เป็นผู้นำที่มีคุณธรรมจริยธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต เป็นที่น่าไว้วางใจ โดยคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน

5. การจัดตั้งควบคุมองค์การให้สมดุล คือ มีการจัดการบริหารงาน ดูแลกระบวนการทำงานให้ได้มาตรฐาน คุณภาพการบริการ ผู้รับบริการพึงพอใจในการบริการที่ได้รับ และผู้ให้บริการมีความสุขและเกิดความพึงพอใจ ในการปฏิบัติงาน

ภาพประกอบ 1 แผนภาพแสดงองค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ ที่มา : Ireland and Hitt (2007)

การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารในสถานศึกษา

ปัจจุบันโรงเรียนที่มีการจัดการเรียนการสอนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานจะมีการพัฒนาขึ้นมาได้ นั่นหนึ่งนั้นก็คือผู้บริหารโรงเรียนจะต้องเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล มีทักษะในการคิดขั้นสูง มีความสามารถในการประมวลผล ความคิดความอ่านของผู้บริหารในการตัดสินใจเลือกทางเลือกที่ดีที่สุด ภายใต้กระบวนการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลสารสนเทศที่มีอยู่บนพื้นฐานของการกำหนดกลยุทธ์ ยุทธศาสตร์ โดยการนำกระบวนการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของโรงเรียน กล่าวคือ ผู้บริหารโรงเรียนที่จะเป็นผู้นำในโรงเรียนโดยการนำครูผู้สอนหรือบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ในการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน และสภาพแวดล้อมภายนอกโรงเรียน นั่นคือ สามารถวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรคที่โรงเรียนมีอยู่ และยังสามารถวิเคราะห์ประเมินได้ว่า ณ ปัจจุบันโรงเรียนของตนเองอยู่ระดับใด เมื่อเทียบกับคู่แข่ง หรือเมื่อเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานที่ตนเองกำหนด อีกทั้งยังสามารถบริหารจัดการทรัพยากร ด้านปัจจัยนำเข้าต่าง ๆ ของโรงเรียนมาบริหารจัดการภายใต้การเปลี่ยนแปลงของปัจจัยแวดล้อม ทั้งที่อยู่ภายใน องค์การและภายนอกองค์การให้เกิดความสมดุล และผู้บริหารเองสามารถที่จะสร้างแรงจูงใจให้กับบุคลากรในองค์การ เห็นถึงความสำคัญในการมุ่งเป้าประสงค์ ตามที่องค์การกำหนดไว้ให้เป็นวัฒนธรรมโรงเรียนที่ทุกฝ่ายต่างยึดถือปฏิบัติ

โดยมีความเห็นพ้องต้องกัน ทั้งนี้ผู้บังคับบัญชาสูงสุดมุ่งเป้าหมายอย่างเดียวกันขององค์การในการบรรลุความสำเร็จร่วมกัน จึงสรุปได้ว่า การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารในสถานศึกษา แบ่งออกเป็น 5 ด้าน ดังนี้

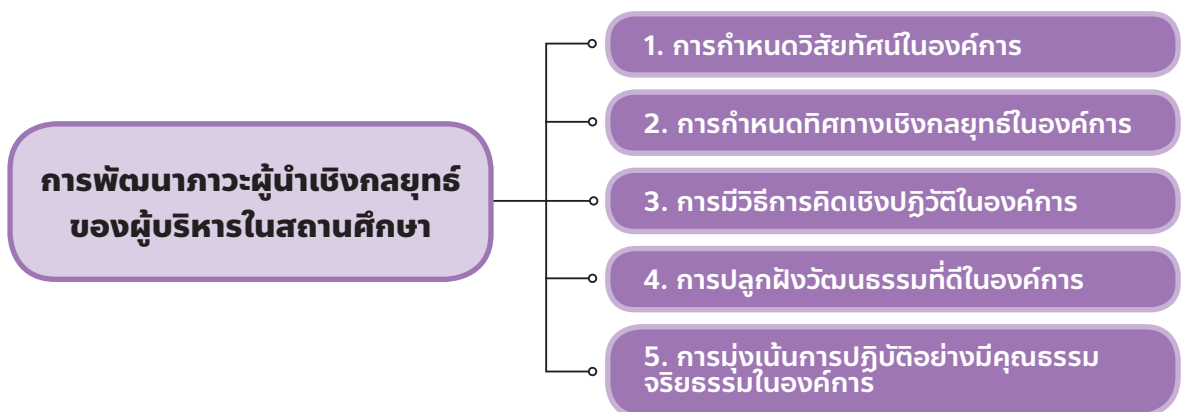
1. การกำหนดวิสัยทัศน์ขององค์การ คือ กำหนดทิศทางเพื่อมุ่งการเป็นไปในอนาคตขององค์การตามเป้าหมายที่มีลักษณะกว้าง ๆ เป็นไปตามความต้องการในอนาคตขององค์การ (Dubrin, 2004) โดยผู้บริหารมีการกระตุ้นและสร้างแรงบันดาลใจให้แก่บุคลากร ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนาความสามารถของผู้ร่วมงานไปสู่ระดับที่สูงขึ้นและมีศักยภาพมากขึ้น ทำให้เกิดการตระหนักรู้ในภารกิจและวิสัยทัศน์ขององค์การ

2. การกำหนดทิศทางเชิงกลยุทธ์ขององค์การ คือ ความสามารถในการถ่ายทอด หรือแปลงวิสัยทัศน์จากสิ่งที่เป็นนามธรรมให้เกิดความเข้าใจและสามารถมองเห็นเป็นรูปธรรมมากขึ้นของผู้นำให้แก่บุคลากรในองค์การ โดยการกระตุ้นผู้ร่วมงานให้ปฏิบัติตามได้อย่างเกิดความเข้าใจตรงกัน เกี่ยวกับภารกิจงานที่ต้องปฏิบัติในองค์การอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

3. การมีวิธีการคิดเชิงปฏิวัติในองค์การ คือ การใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบในองค์การ ซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกับคำว่า การสร้างสรรค์คืออนาคตใหม่ ได้กล่าวไว้ว่า กลยุทธ์ใดก็ตามหากไม่สามารถทำลายสถานการณ์หรือสภาพที่เป็นอยู่ได้ก็ไม่อาจเรียกได้ว่าเป็นกลยุทธ์ และองค์การที่ไม่ประสบความสำเร็จเพราะกลยุทธ์ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้เหนือกว่าคู่แข่ง

4. การปลูกฝังวัฒนธรรมองค์การที่ดีในองค์การ คือ ความสามารถในการกำหนดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมองค์การและค่านิยม ให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมภายนอก ซึ่งผู้นำสามารถเลือกวัฒนธรรมองค์การที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินงาน และเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมการทำงานของบุคลากรในองค์การ

5. การมุ่งเน้นปฏิบัติอย่างมีคุณธรรมจริยธรรมในองค์การ คือ การที่ผู้บริหารมีหลักในการบริหารที่ดีย่างชัดเจน มีความโปร่งใส และเป็นธรรมในการบริหารงานในองค์การ การให้รางวัลหรือลงโทษ เพื่อสร้างความรู้สึที่ดีต่อการบริหารงานในองค์การ ตลอดจนมีการกำหนดข้อตกลงในการปฏิบัติงานที่ดีและกระตุ้นให้บุคลากรในองค์การปฏิบัติตาม โดยผู้นำต้องกำหนดกฎระเบียบข้อตกลงในการบริหารงานโดยมีคุณธรรมจริยธรรมสามารถปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อตกลงจนเป็นที่ยอมรับนับถือ และสามารถขับเคลื่อนการทำงานของบุคลากรในองค์การได้ตามหลักปฏิบัติที่ได้กำหนดไว้

ภาพประกอบ 2 แผนภาพแสดงองค์ประกอบของการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารในสถานศึกษา

unสรุป

สืบเนื่องจากปัจจุบันเป็นยุคโลกาภิวัตน์เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ไปอย่างรวดเร็ว ส่งผลทำให้สถานศึกษาทุกแห่งจำเป็นต้องมีการปรับตัวอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีทำให้สถานศึกษาจำเป็นต้องปรับโครงสร้างต่าง ๆ ในหน่วยงาน และมีการบริหารทรัพยากรที่มีอยู่ในองค์กรหรือปัจจัยนำเข้าที่องค์กรครอบครองอยู่นั้นให้สามารถดำเนินการต่อไปได้ โดยไม่ส่งผลกระทบต่อการบริหารจัดการภายในสถานศึกษา และมุ่งให้การบริหารงานในสถานศึกษาเกิดประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล โดยผู้บริหารในสถานศึกษาเป็นผู้ที่ทำหน้าที่หลักในการกำหนดเป้าหมายสูงสุด มีการวางแผน การควบคุม และมีการกำหนดทิศทางในองค์กรให้สามารถดำรงอยู่ต่อไปในอนาคตได้ ดังนั้น ผู้บริหารในสถานศึกษาจึงมีความจำเป็นต้องพัฒนาแนวทางการบริหารเชิงกลยุทธ์เข้ามาปรับใช้ในการดำเนินงาน เพื่อการตัดสินใจภายใต้กระบวนการต่าง ๆ ในองค์กร โดยเริ่มตั้งแต่กระบวนการการสร้างวิสัยทัศน์ขององค์กร ผู้นำเองจำเป็นต้องตระหนักถึงความสำคัญของบุคคลในองค์กรให้สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น เพื่อกำหนดเป้าหมายสูงสุดขององค์กรให้เกิดความต้องการร่วมกันเพื่อกำหนดกลยุทธ์กำหนดเป็นแผนงานขององค์กร การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติโดยร่วมกันปฏิบัติตามแผนงาน รวมถึงกำหนดให้มีการติดตาม เพื่อประเมินผลความก้าวหน้าของกิจกรรมหรืองานที่ได้ปฏิบัติร่วมกัน ภายใต้การนำปัจจัยนำเข้าต่าง ๆ ของสถานศึกษา โดยผ่านกระบวนการนำทักษะความสามารถในด้านทักษะการคิด ทักษะการนำบุคคลและทักษะเทคนิคการปฏิบัติ และสามารถใช้หลักเหตุผลในการตัดสินใจบนพื้นฐานของสารสนเทศได้อย่างแม่นยำของผู้บริหารในสถานศึกษา เพื่อวิเคราะห์ สังเคราะห์ แล้วใช้กระบวนการตัดสินใจในหลายทางเลือกต่าง ๆ ที่มีอยู่ โดยใช้ทางเลือกที่ดีที่สุด อีกทั้งมีหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบโดยตรงต่อการบริหารเชิงกลยุทธ์ขององค์กรในทุกขั้นตอน ตลอดจนมีการกำหนดข้อตกลงในการปฏิบัติงานที่ดีและกระตุ้นให้บุคลากรในองค์กรปฏิบัติตาม โดยผู้นำต้องกำหนดกฎระเบียบข้อตกลงในการบริหารงาน โดยมีคุณธรรมจริยธรรมสามารถปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อตกลง จนเป็นที่ยอมรับนับถือ และสามารถขับเคลื่อนการทำงานของบุคลากรในองค์กรได้ตามหลักปฏิบัติที่ได้กำหนดไว้

รายการอ้างอิง

- เกศรา สิทธิแก้ว. (2558). *ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในศตวรรษที่ 21* ของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, ปทุมธานี.
- ฉลวย คงแป้น และคณะ. (2558). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษากับความเป็นเลิศทางวิชาการของโรงเรียนในโครงการโรงเรียนมาตรฐานสากล ระดับมัธยมศึกษา จังหวัดสงขลา. *วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย*, 7(2), 41-51.
- ชัยเสฏฐ พรหมศรี. (2557). *ภาวะผู้นำร่วมสมัย*. กรุงเทพฯ: ปัญญาชน.
- ฐิติมา จำนเลิศ. (2550). *ความสัมพันธ์ระหว่างผู้เชิงกลยุทธ์ของหัวหน้าหอผู้ป่วยบรรยากาศองค์การกับประสิทธิผลของหอผู้ป่วยตามการรับรู้ของพยาบาลวิชาชีพโรงพยาบาลมหาวิทยาลัยของรัฐ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- วารุณี กังหมิง. (2559). *สมรรถนะภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของหัวหน้าหอผู้ป่วยในโรงพยาบาลเอกชนแห่งหนึ่งในจังหวัดสมุทรสาคร*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยคริสเตียน, นครปฐม.
- Dess, G. G., & Miller, A. (1993). *Strategic management*. Singapore: McGraw-Hill.
- Dubrin, A. J. (2004). *Leadership research finding. Practice and skills* (4th ed). New York: McGraw-Hill.
- Finkelstein, S., & Hambrick, D. C. (1996). *Strategic Leadership: Top Executives and Their Effects on Organizations*. West: Minneapolis/St. Paul
- Ireland, R. D. & Hitt, M. A. (1999). Achieving and maintaining strategic competitiveness in the twenty-first century: The role of strategic leadership. *Academy of Management Executive*, 13(1), 43-57.

ภาวะผู้นำ เชิงสร้างสรรค์ ของนักเรียน สร้างได้อย่างไร

นรินทร์ คำบุชา

โรงเรียนคลองบางกะอี่

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

ประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 2

บทนำ

ภาวะผู้นำ (Leadership) คือ ผู้ที่มีบุคลิกลักษณะดีทั้งภายในและภายนอก ร่างกาย การเป็นผู้มีบุคลิกภาพเหมาะสม มีทัศนคติที่ดี มีความประพฤติ พฤติกรรม รวมทั้งการวางตนที่ดี มีความคิดเห็นในแง่ดี มีความสามารถเข้าใจผู้อื่นได้ และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้อื่นด้วย สามารถกระตุ้นจูงใจผู้ใต้บังคับบัญชาได้ เป็นนักคิด นักวางแผนที่ดี มีความสามารถในการแก้ปัญหา การตัดสินใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความรู้การทำงานและเป็นผู้ประสานงานที่ดี ความสามารถที่พิเศษในการจูงใจและนำบุคคลอื่นอย่าง มีวิสัยทัศน์ จินตนาการ และความยืดหยุ่น ด้วยวิธีการหรือแนวทางใหม่ที่ท้าทายและสร้างสรรค์

หน่วยงานต่าง ๆ จำเป็นต้องอาศัยผู้นำที่ก้าวหน้าทันสมัย สร้างสรรค์ ตามทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลกและสังคม พร้อมทั้งผลักดันให้คนอื่น ๆ ในสังคมของตนเห็นพ้อง ร่วมมือ และทำไปพร้อมกันได้ ก็จะทำให้หน่วยงานนั้นก้าวหน้าไปด้วยดี โดยประกอบด้วยคุณธรรมจริยธรรมเป็นสำคัญ ทั้งนี้ความรู้และความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ นั้นไม่เหมือนเดิม เช่นเดียวกับเรื่องของภาวะผู้นำ ที่พูดถึงเรื่องคุณลักษณะ พฤติกรรม และสถานการณ์ แต่เมื่อสังคมปัจจุบันและที่กำลังจะเกิดขึ้นในอนาคต ปฏิเสธไม่ได้ว่าย่อมมีการเปลี่ยนแปลงที่เห็นชัดเจน คือ การแข่งขันที่เกิดขึ้นในสถานการณ์ สภาพแวดล้อมที่มีความสลับซับซ้อนและไร้ทิศทาง โดยภาวะผู้นำแบบสร้างสรรค์ เป็นอีกภาวะผู้นำหนึ่งที่สำคัญในปัจจุบัน (กิตติกาญจน์ ปฏิพันธ์, 2556)

ปัจจุบันประเทศไทยต้องการคนรุ่นใหม่ที่มีภาวะผู้นำ เป็นกำลังสำคัญในการนำทางประเทศไทยให้อยู่รอดท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง สังคม เศรษฐกิจ แต่สิ่งที่น่ากังวลใจ คือ เด็กไทยรุ่นใหม่ไม่อยากเป็นผู้นำแต่อยากเป็นผู้ตามมากกว่า ระบบการศึกษาและหลักสูตรที่สร้างให้เด็กคิดตามมากกว่า การคิดสร้างสรรค์ การสร้างความเป็นผู้นำต้องเริ่มตั้งแต่ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พัฒนาเด็กวัยเรียนและวัยรุ่นให้มีทักษะการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ มีความคิดสร้างสรรค์ มีทักษะการทำงานและการใช้ชีวิตที่พร้อมเข้าสู่ตลาดงาน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2563) โดยต้องได้รับการสนับสนุนจากโรงเรียน ซึ่งภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์เป็นแนวทางในการพัฒนาผู้เรียนให้มีความเป็นผู้นำที่ดีและสร้างสังคมไทยให้อยู่รอดในอนาคตได้

แนวคิดการจัดการเรียนรู้ที่สร้างเสริมภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์

ผู้เรียนจะมีภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ได้ ต้องมีกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเกิดภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ซึ่งมีแนวคิดการจัดการเรียนรู้ที่สร้างเสริมภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ มีดังนี้

1. สร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ปลอดภัยทางจิตใจ
2. ส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตยในห้องเรียนมากขึ้น
3. เปลี่ยนบทบาทของครูและนักเรียนเป็น “Talent Developer” และ “Learner” ซึ่งแต่ละคนจะกลายเป็นผู้สร้างความท้าทายและผู้เรียน ที่ทำงานร่วมกันเพื่อแก้ปัญหาและผลักดันสิ่งที่สร้างสรรค์
4. เพิ่มการแบ่งปันคำติชม สิ่งที่สร้างสรรค์
5. แบ่งปันความสำเร็จหรือความล้มเหลวที่เกิดขึ้น พร้อมให้กำลังใจซึ่งกันและกัน ระหว่าง “Talent Developer” และ “Learner”
6. อยากลัวในการแสวงหาความแตกต่าง
7. มุ่งเน้นการพัฒนาในชั้นเรียน โดยเน้นให้นักเรียนเป็นผู้ออกแบบการเรียนรู้
8. สร้างอาสาสมัครขึ้นภายในห้องเรียน

คุณลักษณะของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์

ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ เกี่ยวข้องกับคนและความเชื่อถือ ไว้วางใจในการบริหารการจัดการระบบโครงสร้าง กระบวนการ การควบคุม ซึ่งผู้นำจะต้องมีคุณสมบัติ ดังนี้ (Bennis, 1991)

1. มีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน (Vision) ให้ผู้ตามได้รับรู้วิสัยทัศน์และทำความเข้าใจ เพื่อปรับเปลี่ยนสู่การปฏิบัติ ผู้นำจะชักนำพวกเขาให้ไปถึงที่หมายด้วยความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกัน
2. สร้างความเชื่อถือไว้วางใจ (Trust) ผู้นำจะต้องรู้วิธีการที่จะสร้างและรักษาความเชื่อถือไว้วางใจ โดยการแสดงความคิดความสามารถในการทำงาน ปฏิบัติงานอย่างสอดคล้องกับ วิสัยทัศน์ อย่างซื่อสัตย์
3. มีเป้าหมายที่ชัดเจน (Meaning) ทำความเข้าใจและสร้างพันธกิจในองค์กร ชี้ให้เห็นความสำคัญของเป้าหมาย และสนับสนุนให้เกิดพฤติกรรมที่จะนำองค์กรไปสู่เป้าหมาย
4. มุ่งทำงานให้สำเร็จ (Success) พยายามใช้ข้อผิดพลาดเป็นบทเรียนในการทำงานให้ประสบผลสำเร็จ
5. สร้างความเข้มแข็ง (Healthy) สนับสนุนทรัพยากรที่มีความจำเป็น แสดงให้เห็นว่าทุกคนมีความสำคัญและเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้องค์กรประสบความสำเร็จ
6. มีความยืดหยุ่น (Flexible) มีการปรับตัวและใช้อำนาจอย่างละมุนละม่อม มีการกระจายอำนาจในระบบให้แก่ผู้ร่วมงาน พร้อมทั้งจะสร้างและรับสิ่งใหม่ ๆ ที่จะเกิดขึ้น

คุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียน

ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนจะเกิดขึ้นได้ จะต้องเกิดมาจากการมีคุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียน ดังต่อไปนี้

1. ความสามารถทางปัญญา เป็นความคิดที่แปลกใหม่ต่างจากความคิดธรรมดาของคนทั่ว ๆ ไป มีความคิดยืดหยุ่น มีความคิดคล่องแคล่ว มีความคิดรอบคอบอย่างมีกระบวนการ
2. การมีท่าทางที่สร้างสรรค์ เป็นผู้มีความมั่นใจในตนเอง จัดการปัญหาตรงหน้าอย่างตั้งใจและทุ่มเท มีความใฝ่เรียนรู้ พัฒนาตนเองอยู่เสมอ มีวินัยในตนเอง ไม่ละทิ้งงาน มีฉลาดทางด้านอารมณ์
3. ความกล้าหาญ เป็นผู้มีความเชื่อมั่นอย่างแรงกล้าในหลักการหรือคุณค่าบางอย่างที่มากกว่าผลประโยชน์ส่วนตัวหรือความต้องการเอาใจผู้อื่น โดยต้องยืนหยัดในหลักการ ซึ่งต้องใช้ความท้าทายทางความคิดและลงมือปฏิบัติอย่างจริงจัง
4. ความไว้วางใจ เป็นผู้ที่มีความไว้วางใจในการมอบหมายงาน มุ่งมั่นตั้งใจสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับคนในทีมโดยการรับฟัง สื่อสารเชิงบวก ทำความเข้าใจ ยอมรับความต่าง ให้ความใส่ใจ ช่วยเหลือ และเห็นคุณค่าของผู้อื่น ให้กำลังใจเพื่อให้ทุกคนพัฒนาตนเอง สร้างโอกาสทุกคนได้แสดงความสามารถของตนเอง ได้อย่างเต็มที่
5. ความมุ่งมั่นตั้งใจ เป็นผู้ที่มีความกระตือรือร้น มีใจรักในการทำงานหรือมีแรงผลักดันให้ทำในสิ่งที่เราต้องการ นำไปสู่เป้าหมายที่วางไว้
6. ความรอบรู้ เป็นผู้มีความรู้รอบด้านเกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง มีความรอบคอบในการนำความรู้ไปใช้ในการพิจารณาเชื่อมโยง วางแผน และมีความระมัดระวัง เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ

การเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์

การส่งเสริมหรือเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ สามารถทำให้เกิดขึ้นได้ โดยต้องอาศัยปัจจัยต่าง ๆ ทั้งปัจจัยทางตรงและทางอ้อม เพื่อให้การเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์เกิดขึ้นได้ โดยมีนักวิชาการได้ให้แนวคิดไว้ ดังนี้

การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์สำหรับนักเรียน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ (Chan, 2010)

1. การเข้าใจในความหมายของผู้นำและภาวะผู้นำ
2. การพัฒนาทักษะด้านการสร้างทีมงานและการสื่อสาร โดยเน้นการสร้างทีมงาน ที่มีประสิทธิผล และการนำแบบสร้างสรรค์
3. การพัฒนาทักษะด้านการวางแผน การแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ และการตัดสินใจ
4. การพัฒนาทักษะด้านการติดต่อระหว่างบุคคลและการนำเสนอ

การเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ ควรให้ความสำคัญกับสิ่งดังต่อไปนี้ (Puccio et al., 2011)

1. การพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ (Creative Problem Solving) และทักษะการคิด (Thinking skills)
2. การเข้าใจในความหลากหลายเชิงจิตวิทยา (Psychological diversity) โดยการนำบุคคลอื่น ด้วยวิธีที่แตกต่างอย่างสร้างสรรค์

3. การสร้างบรรยากาศสำหรับความคิดสร้างสรรค์ (Building a climate for creativity) การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ว่า ควรพัฒนาภาวะผู้นำ เชิงสร้างสรรค์ผ่านกระบวนการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ (Creative Problem solving) และการอบรมกระบวนการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมของทีม (Facilitation training)

การเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ ประกอบด้วย (อรชร กิตติชนม์ธวัช, 2558)

1. การพัฒนาทักษะการคิดสร้างสรรค์ โดยเน้นความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ และพัฒนาทักษะการคิด
2. การพัฒนาทักษะภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งรวมถึงการสร้างทีมงานที่มีประสิทธิภาพ การสร้างแรงจูงใจ การสื่อสาร และการตัดสินใจ
3. การเสริมสร้างบรรยากาศเชิงสร้างสรรค์ และการเข้าใจถึงความแตกต่างทางจิตวิทยา

บทบาทครูกับการจัดการเรียนการสอน เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียน

ในห้องเรียนครูสามารถส่งเสริมคุณสมบัติความเป็นผู้นำของนักเรียน ผ่านกระบวนการที่เรียกว่า Project - Based Learning หรือ PBL Buck Institute for Education อธิบายว่าการเรียนรู้ด้วยโครงการเป็นกระบวนการสอนที่นักเรียนเรียนรู้ ผ่านการลงมือปฏิบัติจริงในโครงการที่ตอบคำถามที่ซับซ้อนหรือความท้าทายในช่วงเวลาหนึ่ง

ครูปลูกฝังคุณภาพความเป็นผู้นำของนักเรียน คุณสมบัติความเป็นผู้นำของนักเรียนมีลักษณะแตกต่างกันระหว่างนักเรียนกับนักเรียน สิ่งสำคัญคือนักเรียนทุกคนโดยไม่คำนึงถึงลักษณะบุคลิกภาพหรือประเภทการเรียนรู้ จะได้รับโอกาสในการพัฒนาคุณสมบัติความเป็นผู้นำในสภาพแวดล้อมการเรียนรู้

นอกจากนี้ยังมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะต้องพิจารณาบุคลิกภาพที่แตกต่างกัน เมื่อส่งเสริมความเป็นผู้นำของนักเรียน ความแตกต่างและความไม่ปลอดภัย ไม่ควรนำมาเป็นข้อกำหนดไม่ให้นักเรียนก้าวขึ้นมาเป็นผู้นำในชั้นเรียนหรือในโรงเรียน เมื่อได้รับการสนับสนุนจากเพื่อนร่วมชั้นเรียนหรือในโรงเรียน

การสร้างบรรยากาศและสภาพแวดล้อมแบบเปิด ที่ก่อให้เกิดการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์และการสร้างภาวะผู้นำของนักเรียน โดยจัดสภาพบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับแต่ละช่วงวัย สนับสนุนสื่อ อุปกรณ์ และสถานที่ เพื่อเอื้ออำนวยความสะดวกให้นักเรียน เปิดโอกาสให้มีการแสดงออกทางความคิดอย่างเปิดกว้างและสนับสนุนการสร้างบรรยากาศ ที่จะส่งผลต่อการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนภายในห้องเรียน ทุกคนมีความสามารถเฉพาะตนแต่ละคนสามารถเป็นผู้นำในแบบของตัวเอง ในหลายโรงเรียนตำแหน่งผู้นำส่วนใหญ่มาจากการเลือกตั้งหรือการแต่งตั้ง นักเรียนที่ไม่สนใจชมรมหรือกิจกรรมนอกหลักสูตรอาจจบการศึกษาจากโรงเรียน โดยไม่เห็นคุณค่าหรือพัฒนาความสามารถในการเป็นผู้นำ ซึ่งการทำงานเป็นทีมเป็นส่วนสำคัญของความสำเร็จในโลกแห่งความเป็นจริง ดังนั้นจึงควรเป็นส่วนหนึ่งของสภาพแวดล้อมในห้องเรียนในโลกแห่งความเป็นจริง ทุกโรงเรียนควรมีผู้นำนักเรียนอย่างน้อยหนึ่งคนต่อหนึ่งชั้นเรียน ซึ่งจะนำไปสู่ความสามารถในการเป็นผู้นำของนักเรียนแต่ละคน การสร้างความเป็นผู้นำของนักเรียนเป็นเรื่องของการจำลองห้องเรียนที่เสมือนโลกแห่งความเป็นจริง จากนั้นนักเรียนจะสร้างทักษะที่จำเป็นในการเป็นผู้นำทั้งในและนอกโรงเรียน

บทบาทผู้บริหาร เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียน

ผู้บริหารมีส่วนสำคัญอย่างยิ่ง โดยมีหน้าที่ในการบริหารจัดการโรงเรียนในทุกด้าน ภายใต้ความร่วมมือของทุกคนในโรงเรียน เพื่อสนับสนุนให้เกิดบรรยากาศการเสริมสร้างภาวะผู้นำของนักเรียน จากการเปลี่ยนแปลงของโลก จึงทำให้ผู้บริหารโรงเรียนไม่สามารถหยุดอยู่กับที่หรือปฏิบัติแต่สิ่งเดิม ๆ ได้ จึงควรทำความเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงลักษณะภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียน การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและความท้าทายใหม่ ๆ จากสภาพแวดล้อมทางการศึกษา และควรพัฒนาตนเองให้เป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และทักษะต่าง ๆ เพื่อที่จะสร้างแรงบันดาลใจให้ครูและมีส่วนร่วมกับการพัฒนาโรงเรียน นอกจากนี้ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องมีบทบาทในการเสริมสร้างให้ก่อเกิดภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียน ดังนี้

1. กำหนดพันธกิจของโรงเรียนภายใต้ความร่วมมือของทุกฝ่าย ที่จะมีเป้าหมายร่วมกันที่จะพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียน
2. การบริหารจัดการเรียนการสอน ต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่ก่อให้เกิดความก้าวหน้าต่อการเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียน
3. การเสริมสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ การสร้างวัฒนธรรม และบรรยากาศที่สนับสนุนการเรียนการสอน การนิเทศติดตามที่มุ่งเน้นให้กำลังใจและเสริมสร้างการพัฒนา

บทสรุป

นักเรียนที่มีภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ ต้องมีบทบาทอย่างแข็งขันให้ผู้ร่วมงานปฏิบัติหน้าที่ให้บรรลุเป้าหมาย โดยการสร้างแรงบันดาลใจในการทำงานร่วมกัน ด้วยความคิดเชิงสร้างสรรค์เชิงจินตนาการ โดยผ่านการคิดอย่างเป็นกระบวนการ ให้ความสำคัญกับการแสวงหาองค์ความรู้ในสิ่งที่สร้างสรรค์ มีความสามารถจูงใจผู้อื่นได้ มีความกล้าหาญที่จะมุ่งมั่นทำด้วยวิธีการหรือแนวทางใหม่ ๆ อย่างท้าทาย พร้อมทั้งเปิดกว้างทางความคิดใหม่ ๆ

คำว่า “ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์” ไม่ใช่สิ่งที่ติดตัวผู้เรียนมาแต่กำเนิด แต่เป็นศักยภาพที่มีอยู่ในตัวผู้เรียนทุกคน โดยเริ่มต้นจากความเชื่อมั่นว่า ตนเองมีภาวะความเป็นผู้นำและเปลี่ยนแปลงกรอบความคิดของตนเอง รับผิดชอบหน้าที่ของตนเองได้ ก็จะสามารถเป็นผู้นำที่นำผู้อื่นได้ หากมีการสนับสนุน ส่งเสริมสร้างโอกาสจากโรงเรียนไปพร้อมกัน ด้วยความเชื่อมั่นว่า “ผู้เรียนทุกคนเป็นผู้นำได้ และผู้เรียนทุกคนมีศักยภาพ” การบ่มเพาะผู้เรียนให้ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์จะเป็นเรื่องที่สามารถเกิดขึ้นได้

รายการอ้างอิง

- กิตติกาญจน์ ปฏิพันธ์. (2556). *ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์*. กรุงเทพฯ: ม่านฟ้า.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2563). *แผนปฏิบัติการประจำปี 2564*. กลุ่มพัฒนาระบบบริหาร.
- สืบค้นจาก <http://backoffice.onec.go.th/uploaded2/Category/202101/actionplan2021.pdf>
- อรชร กิตติชนม์ธวัช. (2558). *การพัฒนารูปแบบการบริหารโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนประถมศึกษา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- Bennis, W. (1991). Learning some basic truisms about leadership. *National Forum*, 71(1), 12-15.
- Chan, David W. (2010). *Developing the creative leadership training program for gifted and talented students in Hong Kong*. The Chinese University of Hong Kong.
- Puccio, G. J., Mance, M. and Murdock, M. C. (2011). *Creative leadership: Skills that drive change* (2nd ed.). CA: Sage.

การพัฒนารูปแบบ การจัดการเรียนรู้ WPS

วิระวรรณ สุภานันท์
โรงเรียนวัดคลองชั้น
สำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษาประถมศึกษา
ปทุมธานี เขต 2

เพื่อส่งเสริมความสามารถในการเขียนแสดงความคิดเห็น
ด้วยกระบวนการคิดวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์
สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

บทนำ

โลกศตวรรษที่ 21 มีการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว พลิกผัน รุนแรง และคาดไม่ถึงต่อการดำรงชีวิต (สำนักบริหารงาน การมัธยมศึกษาตอนปลาย, ม.ป.ป.) ปรากฏการณ์ที่มีบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงทักษะการดำเนินชีวิตในโลกศตวรรษที่ 21 ดังเช่นโลกเทคโนโลยี โลกเศรษฐกิจและการค้า โลกาภิวัดนกับเครือข่าย สิ่งที่เกิดขึ้นเหล่านี้ ทำให้ต้องเตรียมเยาวชนไทยให้ มีความสามารถในการรับข้อมูลหลักฐานใหม่ และนำมาสังเคราะห์เป็นความรู้เชิงกระบวนการทัศน์ใหม่ ให้พร้อมดำเนินชีวิตใน โลกศตวรรษที่ 21 Howard Gardner (วิจารณ์ พานิช, 2555) ได้กล่าวถึง พลังสมอง 5 แบบที่คนในอนาคตจะต้องมีและ ครูจำเป็นต้องหาทางออกแบบการเรียนรู้ให้ศิษย์ได้พัฒนาสมอง ได้แก่ สมองด้านวิชาและวินัย (Discipliner Mind) สมองด้านการสังเคราะห์ (Synthesizing Mind) และสมองด้านสร้างสรรค์ (Creating Mind) สมองด้านเคารพให้เกียรติ (Respectful Mind) และสมองด้านจริยธรรม (Ethical Mind) อันเป็นหัวใจของทักษะเพื่อการดำรงชีวิตในโลกศตวรรษที่ 21 ซึ่งมีทักษะจำเป็นพื้นฐานที่ทุกคนต้องเรียนรู้ ได้แก่ ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม (Learning and Innovation Skills) อันประกอบด้วยทักษะย่อย คือ การคิดเชิงวิพากษ์และการแก้ปัญหา (Critical thinking & Problem Solving) การสื่อสารและความร่วมมือ (Communication & Collaboration) และความริเริ่มสร้างสรรค์ (Creativity & Innovation)

ธรรมชาติในการจัดการเรียนรู้รายวิชาภาษาไทยนับได้ว่ามีสาระหลักในการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการฝึกฝนทักษะ ดังกล่าวได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ ภาษาไทยยังเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ ประสบการณ์จากแหล่งข้อมูล สารสนเทศต่าง ๆ เพื่อพัฒนากระบวนการคิดวิเคราะห์ วิจารณ์ และสร้างสรรค์ ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2551) ทักษะการเขียนนับเป็น ทักษะการสื่อสารที่มีความสำคัญต่อชีวิตประจำวันของมนุษย์ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าทักษะการฟัง การดูหรือการอ่าน อีกทั้งยัง ช่วยพัฒนาสมรรถภาพทางสมองของมนุษย์ด้านกระบวนการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ ประเมินค่า จากการเรียบเรียง ถ่ายทอดสิ่งต่าง ๆ ทางความคิดอย่างมีระบบออกมาเป็นงานเขียน (สุทธิวรรณ อินทะกนก, 2559) ซึ่งนับเป็นเครื่องมือ ที่ดีอีกอย่างหนึ่งและเหมาะสมต่อการนำมาฝึกประสบการณ์ด้านการคิด ที่จะสามารถส่งเสริมให้นักเรียนได้พัฒนา ทักษะการคิดพื้นฐานนำไปสู่การเกิดทักษะที่จำเป็นสำหรับศตวรรษที่ 21 แต่จากผลการประเมินโดยสำนักรับรอง มาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาพบว่า นักเรียนมัธยมมีปัญหาด้านการเขียน คือ ไม่สามารถเขียนสื่อความได้ (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2551) สอดคล้องกับสภาพปัญหาที่พบจากประสบการณ์การจัดการเรียนรู้

รายวิชาภาษาไทยระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนวัดคลองชัน อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี ของผู้วิจัยที่พบว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ด้านการเรียนสาระการเขียนต่ำกว่าเกณฑ์ที่โรงเรียนกำหนด ประกอบกับผลการประเมิน การอ่านเขียน โดยสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานีเขต 2 ด้านการเขียนที่ต้องใช้กระบวนการคิด เชิงวิพากษ์และคิดสร้างสรรค์เป็นฐาน พบว่า นักเรียนส่วนมากมีผลการประเมินอยู่ในระดับพอใช้ เนื่องจากนักเรียน ใช้ความรู้สึกส่วนตัวมากกว่าการใช้เหตุผลในการเขียนแสดงแนวคิด และแสดงมุมมองต่อสถานการณ์ได้เพียงมิติเดียว เนื้อหาในการเขียนขาดการวิเคราะห์แยกแยะ ไตร่ตรองสถานการณ์ นักเรียนไม่สามารถนำข้อมูลมาเชื่อมโยง สนับสนุนการแสดงแนวคิดได้ ทั้งนี้ เป็นผลมาจากการสอนที่ผ่านมาของครูยังไม่ให้ความสำคัญต่อการส่งเสริมการคิด และการเขียนเท่าที่ควร ครูเน้นการเขียนแสดงความรู้สึกหรือเขียนตามจินตนาการเป็นหลัก ไม่ได้คิดค้นนวัตกรรมใหม่ ๆ หรือนำเทคนิควิธีการ สื่อ สิ่งเร้าที่หลากหลาย มาใช้ในการส่งเสริมทักษะการคิดการเขียนสำหรับนักเรียน

ด้วยเหตุดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเห็นว่าการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมการเขียนและการคิด เป็นอีกทางเลือกหนึ่ง โดยเชื่อว่านอกจากจะช่วยในการแก้ไขปัญหาด้านผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนแล้วยังสามารถนำมา สร้างเสริมทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ได้อีกประการหนึ่ง จึงได้ศึกษารอบแนวคิดของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ ร่วมกับการศึกษาแนวคิดจากทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง แล้วนำมาสังเคราะห์เพื่อออกแบบรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ แนวคิดทฤษฎีที่ได้จากการศึกษามาเป็นฐานในการออกแบบ ประกอบด้วย 1) แนวคิดทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ (Constructivist Theory) ที่เชื่อว่าความรู้ไม่ใช่สิ่งที่ถูกค้นพบแต่ต้องถูกสร้างจากประสบการณ์ (เสาวนีย์ เกรียร์, 2539) และการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม 2) เทคนิคระดมสมอง (Brainstorming Technique) การคิดเสนอแนะวิธีแก้ไข ปัญหาให้ได้มากที่สุดในช่วงเวลาจำกัด (Osborn, 1957) หนึ่งในเทคนิคของความคิดสร้างสรรค์ (Rawlinson, 1988) 3) แนวคิดทฤษฎีหมวกหกใบ (Six Thinking Hats) การใช้สัญลักษณ์สีของหมวกในการควบคุมการคิด เพื่อให้ได้การคิด ที่มีประสิทธิภาพ (De Bono, 2000) ผู้วิจัยได้ทำการสังเคราะห์แนวคิด นำมาประยุกต์ผสมผสานสนับสนุนการพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนรู้ WPS เพื่อส่งเสริมความสามารถในการเขียนแสดงความคิดเห็นด้วยกระบวนการคิดวิพากษ์ เชิงสร้างสรรค์ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ขึ้น โดยยึดองค์ประกอบของ รูปแบบการสอนตามแนวคิดของ จีพร ชะโน (2555) ที่ได้มาจากการประยุกต์แนวคิดของ Joyce and Weil มาเป็นแบบ โดยหวังว่ารูปแบบการสอน WPS เพื่อส่งเสริมความสามารถในการเขียนแสดงความคิดเห็นด้วยกระบวนการคิดวิพากษ์ เชิงสร้างสรรค์ จะสามารถแก้ปัญหาและพัฒนาทักษะด้านการเขียนและการคิดของนักเรียนได้จริง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการจัดการเรียนรู้ด้านการเขียนแสดงความคิดเห็น ด้วยกระบวนการคิดวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ WPS เพื่อส่งเสริมความสามารถในการเขียนแสดงความคิดเห็น ด้วยกระบวนการคิดวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1
3. เพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น
 - 3.1 เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียนโดยใช้รูปแบบ การจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น
 - 3.2 ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัยผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนในการทดลอง ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการการจัดการเรียนรู้ด้านการเขียนแสดงความคิดเห็น ด้วยกระบวนการคิดวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์ครูผู้สอนภาษาไทยกลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ครูผู้สอนภาษาไทยโรงเรียนวัดคลองขันธ์ที่มีประสบการณ์ด้านการสอนภาษาไทยในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ไม่ต่ำกว่า 5 ปี จำนวน 6 คน ซึ่งได้มาโดยการสุ่มแบบเจาะจง เพื่อรับรู้ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการเกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ พร้อมนำข้อมูลมาใช้กำหนดรูปแบบ พฤติกรรมบ่งชี้ และแนวทางในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมความสามารถในการเขียนแสดงความคิดเห็นด้วยกระบวนการคิดวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยสร้างเป็นข้อสรุปจากการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้

1. พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ WPS เพื่อส่งเสริมความสามารถในการเขียนแสดงความคิดเห็น ด้วยกระบวนการคิดวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์ ประกอบด้วย ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แนวคิด ทฤษฎี และหลักการเกี่ยวกับทฤษฎีการเรียนรู้คอนสตรัคติวิสต์ แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการคิด แนวคิดทฤษฎีหมวกหกใบ แนวคิดเทคนิคการระดมสมอง นำมาสังเคราะห์พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ โดยยึดแนวคิดองค์ประกอบของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามแนวของ จีรพร ชะโน (2555) ที่ได้มาจากการประยุกต์แนวคิดของ Joyce and Weil ซึ่งประกอบด้วย 6 ประเด็น ได้แก่ 1) แนวคิดทฤษฎีพื้นฐาน 2) วัตถุประสงค์ 3) ขั้นตอนการสอน 4) ระบบสังคม 5) หลักการตอบสนอง และ 6) ระบบสนับสนุน มีขั้นตอนในการสอน 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นตอนพลังความคิด 2) ขั้นตอนรับข้อมูล และเผชิญสถานการณ์ปัญหา 3) ขั้นตอนวิเคราะห์เชื่อมโยงประสบการณ์ 4) ขั้นตอนสานความคิด 5) ขั้นตอนพลังสร้างสรรค์ ผลงาน และ 6) ขั้นสรุปและประเมินผล

2. สร้างและหาคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

2.1 แผนการจัดการเรียนรู้ สร้างแผนการจัดการเรียนรู้ จำนวน 3 หน่วย 9 แผน แต่ละแผนใช้เวลา 2 ชั่วโมง รวมเวลาในการสอน 18 ชั่วโมง ทดลองตามกระบวนการ 3 ขั้นตอน กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1/2 ซึ่งไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง ขั้นที่ 3 ทำการ Try Out กับนักเรียนจำนวน 24 คน ประสิทธิภาพแผนการจัดการเรียนรู้ มีค่าเท่ากับ 75.64/75.33

2.2 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การเขียนแสดงความคิดเห็นด้วยกระบวนการคิดวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์ เป็นแบบทดสอบอัตนัย 2 ชุด

2.2.1 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การเขียนแสดงความคิดเห็นด้วยกระบวนการคิดเชิงวิพากษ์ เป็นแบบทดสอบอัตนัย 1 ข้อ กำหนดเกณฑ์การตรวจให้คะแนนแบบทดสอบตามเกณฑ์รูบริกส์ โดยพิจารณาจาก 5 องค์ประกอบ ได้แก่ ด้านแนวคิด ด้านเนื้อหา ด้านการใช้ภาษา ด้านโครงสร้างองค์ประกอบกรเขียน และด้านกลไกทางภาษา แบบทดสอบมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.86

2.2.2 แบบทดสอบวัดความสามารถด้านความคิดสร้างสรรค์ สร้างแบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์ทางภาษาแบบอัตนัย 6 ข้อ ให้ครอบคลุม ความคิดคล่อง ความคิดยืดหยุ่น ความคิดริเริ่ม และความคิดละเอียดลออ แบบทดสอบมีค่าความยากง่ายระหว่าง 0.21 - 0.25 ค่าอำนาจจำแนกระหว่าง 0.30 - 0.43 และมีค่าความเชื่อมั่นแบบทดสอบเท่ากับ 0.85

2.3 คู่มือการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ สร้างคู่มือการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ WPS เพื่อส่งเสริมความสามารถในการเขียนแสดงความคิดเห็นด้วยกระบวนการคิดวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เพื่อให้ผู้ที้นำรูปแบบการจัดการเรียนรู้ไปใช้ได้เข้าใจความเป็นมาของรูปแบบ และรายละเอียดของรูปแบบที่พัฒนาขึ้น

ภาพประกอบ กรอบแนวคิดในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ WPS

ขั้นตอนที่ 3 ศึกษาผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัย โดยใช้แบบแผนการทดลองแบบ One Group Pre - test Post - test Design กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นนักเรียนที่โรงเรียนได้จัดเข้าชั้นเรียนแบบลดความสามารถ ได้มาโดยการสุ่มอย่างง่าย (Simple random sampling) ด้วยการจับสลากเลือกมา 1 ห้องเรียน ได้เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1/1 จำนวนนักเรียน 34 คน ดำเนินการทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น ให้นักเรียนทำการทดสอบก่อนเรียน (Pre - test) ดำเนินการสอนตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่สร้างขึ้น หลังเรียนจนครบทุกแผนให้นักเรียนทำการทดสอบหลังเรียน (Post - test) ด้วยการทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ชุดเดียวกับการทดสอบก่อนเรียน นำคะแนนได้จากการทำแบบทดสอบของนักเรียนทั้งก่อนเรียนและหลังเรียน มาวิเคราะห์เปรียบเทียบความสามารถในการเขียนแสดงความคิดเห็นก่อนเรียนและหลังเรียน วิเคราะห์สถิติเพื่อหาสมมติฐานโดยการทดสอบค่าที (t - test)

ผลการวิจัย

ส่วนที่ 1 ผลการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการจัดการเรียนรู้ด้านการเขียนแสดงความคิดเห็น ด้วยกระบวนการคิดวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์ พบว่า ครูผู้สอนเห็นว่าการเขียนแสดงความคิดเห็นด้วยกระบวนการคิดวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์ เป็นสิ่งจำเป็นที่ควรนำมาพิจารณาดำเนินการจัดการเรียนรู้ให้เกิดประโยชน์ ประกอบกับผลการทดสอบการอ่านเขียนที่ใช้กระบวนการคิดวิพากษ์และคิดสร้างสรรค์เป็นฐาน นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนวัดคลองชัน ส่วนมากยังมีผลการทดสอบอยู่ในระดับพอใช้ และต้องได้รับการพัฒนาให้มีความสามารถด้านดังกล่าวเพิ่มขึ้น

ส่วนที่ 2 ผลการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ WPS เพื่อส่งเสริมความสามารถในการเขียนแสดงความคิดเห็น ด้วยกระบวนการคิดวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 พบว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น มีประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้จากการนำไปทดลองใช้ มีค่าเท่ากับ 75.64/75.73

ส่วนที่ 3 ผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น

3.1 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียนโดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3.2 ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนโดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ WPS ที่พัฒนาขึ้น สรุปรวมอยู่ในระดับดีมาก โดยมีค่า $t = 4.70$ และค่า $SD = 0.49$

อภิปรายผล

ผลการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการจัดการเรียนรู้ด้านการเขียนแสดงความคิดเห็น ด้วยกระบวนการคิดวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ครูผู้สอนเห็นว่าการสอนคิดและสอนเขียนแสดงความคิดเห็นด้วยกระบวนการคิดวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์ เป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องนำมาพิจารณาดำเนินการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา เนื่องจากนักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในระดับพอใช้ ประกอบกับสภาพบริบทสังคมที่การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารสามารถทำได้ง่ายและรวดเร็ว สร้างโอกาสให้นักเรียนได้รับสถานการณ์ที่ไม่เหมาะสมได้มากขึ้น และอาจนำมาซึ่งผลกระทบด้านลบในภายหลัง (ฟองจันทร์ สุขยั้ง และคณะ, 2553) การจัดการเรียนรู้ด้านการเขียนโดยใช้การคิดเป็นฐานจะช่วยให้นักเรียนได้รับการฝึกคิดแบบไตร่ตรองและคิดอย่างมีเหตุผล นำไปสู่การเกิดสมรรถนะสำคัญตามที่หลักสูตรต้องการ ซึ่งนักเรียนจะสามารถนำไปใช้ในการสร้างองค์ความรู้หรือข้อมูลในการตัดสินใจเกี่ยวกับตนเองและสังคมได้อย่างเหมาะสม (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2551)

ผลการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ พบว่า แผนการจัดการเรียนรู้และรูปแบบการจัดการเรียนรู้มีความเหมาะสมในระดับมาก และผลของการทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เป็นไปตามเกณฑ์ประสิทธิภาพที่กำหนด ทั้งนี้เนื่องมาจากรูปแบบการจัดการเรียนรู้มีองค์ประกอบที่ครอบคลุมหลักการเงื่อนไข การออกแบบรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่หลอมรวมแนวคิดมาใช้อย่างสอดคล้องสัมพันธ์กัน สามารถสร้างโอกาสสูงสุดต่อการบรรลุเป้าหมายและสามารถสร้างแรงจูงใจของนักเรียนเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการ ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดในการพัฒนารูปแบบการสอนของ Saylor (1981, อ้างถึงใน จิระพร ชะโน, 2555) จากเหตุผลดังกล่าวนี้ จึงส่งผลให้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นมีคุณภาพ และมีผลการทดลองใช้ (Try Out) เป็นไปตามเกณฑ์ประสิทธิภาพที่ต้องการ

ผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น พบว่า นักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบการจัดการเรียนรู้ WPS เพื่อส่งเสริมความสามารถในการเขียนแสดงความคิดเห็นด้วยกระบวนการคิดวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์

ที่พัฒนาขึ้น มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ที่ปรากฏผลเช่นนี้ เนื่องมาจากการนำเข้าสู่กิจกรรมโดยให้นักเรียนอ่านบทอ่านที่มีถ้อยคำและภาษาที่สละสลวย ทำให้นักเรียนเกิดการสะสมคลังคำนำไปใช้ในการเขียน เป็นไปตามแนวคิดในการพัฒนาการเขียนของ Krashen (1984) ที่ว่าความสามารถในการเขียนส่วนหนึ่งมีผลมาจากการอ่าน นอกจากนี้การตั้งคำถามแบบฉบับพลันโดยให้นักเรียนมีอิสระในการคิด ช่วยให้นักเรียนฝึกคิดหาคำตอบหลาย ๆ วิธีจากการเผชิญสถานการณ์ปัญหาที่หลากหลาย และการใช้คำถามให้เกิดการแยกแยะพิจารณา ไตร่ตรองที่ละด้านตามแนวคิดหมวกหกใบ ร่วมกับการใช้บรรยากาศที่เอื้อต่อการคิดที่ลดภาวะความกดดัน จากคำตัดสินว่าถูกหรือผิดจากครู การสร้างกติกาเพื่อยึดถือร่วมกันของสมาชิกทุกคนต่อการยอมรับความคิดที่แปลกแตกต่าง ทำให้การระดมความคิดของนักเรียนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ประกอบกับสื่อที่นำมาใช้เป็นเรื่องใกล้ตัวที่สามารถสะท้อนแนวคิดได้อย่างหลากหลาย สามารถทำให้นักเรียนนำประสบการณ์เดิมมาใช้ในการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องเป็นไปตามเงื่อนไขการเรียนรู้ตามแนวคิดคอนสตรัคติวิสต์

ความพึงพอใจต่อการเรียนโดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ WPS เพื่อส่งเสริมความสามารถในการเขียน แสดงความคิดเห็นด้วยกระบวนการคิดวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์ของนักเรียน มีค่าเฉลี่ยสรุปรวมในระดับดีมาก ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะกติกาของกิจกรรมการเรียนรู้มีข้อตกลงถึงการเคารพในความคิดที่แตกต่าง ทำให้นักเรียนมั่นใจ และกล้าเปิดเผยความคิดที่แท้จริงต่อสมาชิกได้อย่างเสรี ไม่มีข้อจำกัด และขั้นตอนของกิจกรรมมีลักษณะที่กระตุ้นให้นักเรียนตื่นตัวและต้องแข่งขันกับการใช้ความคิดตลอดเวลาเหมือนการเล่นเกม นักเรียนจึงเกิดความตื่นเต้นสนุกสนาน ไม่เบื่อหน่าย กอปรกับเนื้อหาที่นำมากำหนดสถานการณ์การเขียนมีความง่ายพอเหมาะ ส่งเสริมให้นักเรียนทุกคนได้มีโอกาสประสบผลสำเร็จอย่างเท่าเทียมกัน นักเรียนจึงสามารถสร้างสรรค์ผลงานการเขียนได้อย่างมีเอกลักษณ์ และเกิดเป็นความภาคภูมิใจในตนเอง

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ครูผู้สอนสามารถนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นไปปรับใช้ เพื่อส่งเสริมความสามารถในการเขียน แสดงความคิดเห็นด้วยกระบวนการคิดวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยคำนึงถึงการเลือกสื่อที่นำมากำหนดสถานการณ์การเรียนรู้ในชั้นต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับจุดมุ่งหมาย สอดคล้องต่อความสนใจ และวัยของนักเรียน และการสร้างบรรยากาศที่ท้าทาย ช่วย ลดภาวะความตึงเครียด เพื่อให้นักเรียนสามารถแสดงออกทางความคิดได้อย่างอิสระ

1.2 ครูควรศึกษาเรื่องเทคนิคการตั้งคำถาม เพื่อส่งเสริมกระบวนการคิดเพื่อไม่ให้เกิดความสับสน และสร้างข้อคำถามให้เข้าถึงกระบวนการคิดในแต่ละลักษณะได้จริง ทั้งการคิดวิเคราะห์ การคิดเชิงวิพากษ์ และการคิดสร้างสรรค์

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรนำแนวคิดทฤษฎีพื้นฐานและรูปแบบการจัดการเรียนรู้ WPS ที่พัฒนาขึ้น ไปประยุกต์ปรับใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมความสามารถในการเขียนแสดงความคิดเห็นด้วยกระบวนการคิดวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์ สำหรับนักเรียนในระดับชั้นอื่น ๆ

รายการอ้างอิง

- จิระพร ชะโน. (2555). *การออกแบบการเรียนรู้การสอน*. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ฟองจันทร์ สุขยั้ง และคณะ. (2547). *หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย หลักภาษาและการใช้ภาษา ม.1 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ตามหลักสูตรแกนกลางขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551*. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- วิจารณ์ พานิช. (2555). *วิธีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.
- สำนักบริหารงานกรมมัธยมศึกษาตอนปลาย, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, กระทรวงศึกษาธิการ.(ม.ป.ป.). *การขับเคลื่อนการศึกษามัธยมศึกษาไทย 4.0 เพื่อการมีงานทำแห่งศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551*. กรุงเทพฯ: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สุทธิวรรณ อินทะกนก. (2559). *การเขียนเชิงสร้างสรรค์*. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี. อุดรธานี: สำนักวิชาศึกษาทั่วไป.
- เสาวณีย์ เกรียร์. (2539). “Constructivism : ปรัชญาการเรียนการสอนสำหรับคนในโลกแห่งยุคโลกาภิวัตน์, *วารสารโครงการพัฒนามนุษย์ กระทรวงศึกษาธิการ*. 1(1), 76-78.
- De Bono. (2000). *Six thinking hats*. England: Penguin Book.
- Krashen, S.D. (1984). *Writing: Research theory and applications*. Oxford: Pergamon Institute of English.
- Osborn, A.F. (1957). *Applied Imagination*. New York: Charles Scribners.
- Rawlinson, J.G. (1988). *Creative thinking and brainstorming*. Great Britain: Biddle.

การพัฒนา ทักษะการเรียนรู้ ของนักเรียนในโรงเรียน พระปริยัติธรรมจังหวัดเลย

รองศาสตราจารย์ ดร.ภัทรธิดา ผลงาม¹
มหาวิทยาลัยนอร์คิงคอง
วิทยาเขตรังสิต
ดร.พระครูปลัดธรรมสมรณ์ โสภานุ²
มหาวิทยาลัยมหามงกุฎราชวิทยาลัย

The development of learning skills of
students in Phrapariyattidhamma School,
Loei Province

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการในการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรมจังหวัดเลย 2) พัฒนาทักษะการเรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรมจังหวัดเลย โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เป็นการวิจัยและพัฒนา กลุ่มเป้าหมายคือ ผู้บริหาร ครูผู้สอน คณะกรรมการสถานศึกษา ตัวแทนผู้ปกครองและนักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรมจังหวัดเลย เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสัมภาษณ์เจาะลึกและประเด็นการสนทนากลุ่ม การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัย 1) สภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการในการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในโรงเรียนพระปริยัติธรรมจังหวัดเลย พบว่า สภาพปัจจุบันส่วนใหญ่ยังไม่มีการจัดกิจกรรมที่เฉพาะเจาะจงตรงประเด็นในเรื่องความรู้สาระทางวิชาการ สภาพปัญหาพบว่ามีปัญหาเกี่ยวกับผู้บริหารและครูยังขาดความรู้ ทักษะและกระบวนการจัดการเรียนการสอน ในส่วนของความต้องการพบว่ามีความต้องการที่จะพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความเข้าใจในการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของนักเรียน 2) ผลการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม จังหวัดเลย ได้ 4 รูปแบบ คือ (1) ทักษะการเรียนรู้ด้านภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร (2) ทักษะการเรียนรู้ด้านสังคม วัฒนธรรม (3) ทักษะการเรียนรู้ ข้อมูลสารสนเทศสื่อและเทคโนโลยี และ (4) ทักษะการเรียนรู้ด้านชีวิตและอาชีพ

การประเมินผลทักษะการเรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรมจังหวัดเลยภายหลังเข้าร่วมกิจกรรม โดยการประเมินผลผลิต (Output) และผลลัพธ์ (Outcome) พบว่า เกิดผลลัพธ์ที่ดีต่อนักเรียนทำให้ ได้รับความรู้และมีทักษะในการดำเนินชีวิตสามารถนำเอาความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้และสามารถปรับตัวได้

คำสำคัญ: ทักษะการเรียนรู้ การพัฒนาทักษะการเรียนรู้ โรงเรียนพระปริยัติธรรมจังหวัดเลย

¹ อาจารย์ประจำหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการพัฒนารัฐกิจและทุนมนุษย์ มหาวิทยาลัยนอร์คิงคอง วิทยาเขตรังสิต

² อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยมหามงกุฎราชวิทยาลัย

บทนำ

การจัดการศึกษาตามหลักสูตรของโรงเรียนพระปริยัติธรรม ดำเนินการเรียนการสอนกับนักเรียนที่เป็นพระภิกษุหรือสามเณร ซึ่งเป็นการศึกษาที่รัฐกำหนดขึ้นตามความประสงค์ของคณะสงฆ์ ซึ่งประกอบด้วยการศึกษาวิชาธรรมและวิชาสามัญศึกษาควบคู่กันไป โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดประโยชน์กับการศึกษาทั้งฝ่ายศาสนาจักรและฝ่ายบ้านเมือง กล่าวคือทางฝ่ายศาสนาจักรก็จะมีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง เป็นผู้ประพฤติดีปฏิบัติชอบ ดำรงอยู่ในศาสนธรรมสมควรแก่ภาวะและถ้าหากพระภิกษุหรือสามเณรได้ลาสิกขาไปแล้วก็สามารถเข้าศึกษาต่อในสถานศึกษาของรัฐ หรือเข้ารับราชการ สร้างประโยชน์ให้ก้าวหน้าแก่ตนเองและบ้านเมืองได้ จึงทำให้การจัดกระบวนการเรียนรู้ในหลักสูตรการเรียนรู้อันในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาต้องเรียน 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ดังนี้คือ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี และภาษาต่างประเทศ (สันหวิทย์ นุ่มนวล, 2549) หลักสูตรโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาก็เช่นเดียวกับหลักสูตรอื่นๆ ต้องพัฒนาให้มีความเหมาะสมอยู่เสมอตามสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้นเพื่อให้ก้าวทันทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกให้ทันสมัยอยู่ตลอดเวลา

โรงเรียนพระปริยัติธรรมในจังหวัดเลยมีการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในจังหวัดเลยมีโรงเรียนพระปริยัติธรรม จำนวน 15 โรงเรียน มีนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นจำนวน 1,649 รูปและนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 620 รูปรวมทั้งสิ้น 2,269 รูป ในปัจจุบันโรงเรียนพระปริยัติธรรม ส่วนใหญ่จะประสบปัญหาในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะต่าง ๆ กล่าวคือ บุคลากรขาดวิธีการในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาทักษะสู่อุทิศที่สอดคล้องกับบริบทของโลกที่เปลี่ยน และปัญหาที่เป็นปัจจัยสำคัญอีกนั้นก็คือ ขาดหนังสือและสื่อวัสดุอุปกรณ์นำมาจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับครูและนักเรียน (กองศาสนศึกษา และศาสนสมบัติ, 2557) ดังนั้นเมื่อขาดสื่อครูจึงจำเป็นต้องทำหน้าที่ในการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นในสถานการณ์การขาดแคลนสื่อ

จากการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกที่แข่งขันกันตลอดเวลา การศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมจังหวัดเลย ก็ต้องมีการปรับกระบวนการให้ทันกับความเจริญที่จะเกิดขึ้น เพื่อมีการเตรียมความพร้อมสำหรับการเปลี่ยนแปลงของโลก ทั้งต้องมีการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพเท่าเทียมกับการศึกษาของภาครัฐและเอกชน แต่โรงเรียนพระปริยัติธรรม ในจังหวัดเลยยังไม่เคยมีการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ ดังนั้นจึงควรมีการพัฒนา รูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการเรียนรู้เพื่อเตรียมความพร้อมสู่ศตวรรษใหม่ โดยการระดมความคิดเห็นจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องซึ่งประกอบด้วย ผู้บริหาร ครูผู้สอนคณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง และนักเรียน เพื่อร่วมกันพัฒนารูปแบบกิจกรรมพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในโรงเรียนพระปริยัติธรรมในจังหวัดเลย

จากสภาพปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัย ผู้บริหาร ครูผู้สอน คณะกรรมการสถานศึกษา ตัวแทนผู้ปกครอง และนักเรียน ได้ตระหนักถึงความจำเป็นดังกล่าว ที่จำเป็นต้องมีการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม ผลจากการศึกษาจะได้รูปแบบ/วิธีการในการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในโรงเรียนพระปริยัติธรรมจังหวัดเลย เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาทักษะในอนาคตรวมทั้งสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในโรงเรียนอื่นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการในการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม จังหวัดเลย
- 2) เพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม จังหวัดเลย โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ในรูปแบบอื่น ๆ หรือในพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป

วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) เพื่อการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม จังหวัดเลย ซึ่งมีวิธีการดำเนินการ ดังนี้

กลุ่มเป้าหมาย

1. กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการสัมภาษณ์เจาะลึก (In - Depth Interview) เพื่อทราบถึงสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการในการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม ประกอบด้วยผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมในจังหวัดเลย จำนวน 15 รูป
2. กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อทราบถึงความต้องการในการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม ประกอบด้วยกลุ่ม 2 กลุ่ม คือ กลุ่มของผู้บริหาร ครูผู้สอน จำนวน 10 รูป/คน และกลุ่มของคณะกรรมการสถานศึกษาและตัวแทนผู้ปกครองจำนวน 10 คน
3. กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการประชุมระดมความคิดเห็น เพื่อสร้างรูปแบบกิจกรรมพัฒนาทักษะการเรียนรู้ ประกอบด้วยผู้บริหาร ครูผู้สอน คณะกรรมการสถานศึกษา และตัวแทนผู้ปกครองโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดถิ่นฐานรังสิตวิทยา จำนวน 30 รูป/คน

ขั้นตอนการวิจัย ในการวิจัยครั้งนี้รวบรวมข้อมูลตามขั้นตอนกระบวนการวิจัยและพัฒนา 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการในการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในขั้นตอนนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เจาะลึก ผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม ในจังหวัดเลยจำนวน 15 รูป และการจัดสนทนากลุ่ม เพื่อศึกษาความต้องการในการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม โดยการสนทนากลุ่ม 2 กลุ่ม คือ กลุ่มของผู้บริหาร ครูผู้สอน จำนวน 10 รูป/คน และกลุ่มของคณะกรรมการสถานศึกษาและตัวแทนผู้ปกครอง จำนวน 10 คน ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม หลังจากนั้นนำผลสัมภาษณ์แบบเจาะลึกและการสนทนากลุ่มไปสังเคราะห์ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม ในขั้นตอนที่ 2 ต่อไป

ขั้นตอนที่ 2 สร้างกิจกรรมพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของนักเรียน โดยใช้วิธีการจัดเวทีระดมความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วนเพื่อสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกัน แล้วนำรูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการเรียนรู้ที่ได้จากการประชุมระดมความคิดเห็นมาวิพากษ์โดยผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบแก้ไข และได้รูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย

ขั้นตอนที่ 3 นำรูปแบบกิจกรรมพัฒนาทักษะการเรียนรู้สู่การปฏิบัติเป็นการวิจัยแบบปฏิบัติการ (Action Research) โดยการทดลองปฏิบัติที่โรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดถิ่นฐานรังสิตวิทยา อำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย จำนวน 1 ห้องเรียน ตลอดระยะเวลา 1 ภาคเรียน

ขั้นตอนที่ 4 ประเมินผลการนำรูปแบบกิจกรรมพัฒนาทักษะการเรียนรู้สู่การปฏิบัติในโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดถิ่นฐานรังสิตวิทยาโดยการประเมิน Output และ Outcome

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ประเด็นการสัมภาษณ์เจาะลึก (In - Depth Interview) เพื่อทราบสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการในการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการเรียนรู้
2. ประเด็นการสนทนากลุ่ม เพื่อทราบความต้องการในการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการเรียนรู้
3. ประเด็นประชุมระดมความคิดเห็นโดยการจัดประชุมระดมความคิดเห็นเพื่อสร้างรูปแบบกิจกรรมพัฒนาทักษะการเรียนรู้

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ได้ดำเนินการวิเคราะห์ในเบื้องต้นไปพร้อมๆ การเก็บข้อมูลในแต่ละครั้งที่เก็บข้อมูลโดยบันทึกอย่างละเอียด และนำมาจัดเป็นหมวดหมู่ แยกประเภท และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เป็นการวิเคราะห์ที่ความจากข้อมูลที่ได้จากการศึกษาภาคสนาม กับข้อมูลเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วหาข้อสรุปที่เหมาะสมและมีการตรวจสอบข้อมูลโดยใช้เทคนิคสามเส้า (Triangulation) ซึ่งเป็นการตรวจสอบข้อมูลโดยการพิจารณาถึงเวลา สถานที่ บุคคล ถ้าหากมีการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับเวลาสถานที่ และบุคคลของผู้ให้ข้อมูลแล้วข้อมูลที่ได้จะเหมือนเดิมหรือไม่

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาในการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม จังหวัดเลย พบว่าปัจจุบันในแต่ละโรงเรียนยังไม่มีมีการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการเรียนรู้อย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน มีแต่เพียงการสอนตามหลักสูตรที่กำหนด และให้นักเรียนได้เรียนรู้จากหนังสือเรียนตามที่มีในหลักสูตรการเรียน ส่วนปัญหาพบว่าในแต่ละโรงเรียนยังขาดแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายให้กับนักเรียนเพื่อใช้ศึกษาเพิ่มเติมในการเรียนรู้นอกจากนั้นแล้ว ในส่วนของการจัดกิจกรรมนอกห้องเรียนในปัจจุบันนั้น ได้ดำเนินการตามความสามารถของแต่ละโรงเรียน ซึ่งมีความมากน้อยแตกต่างกันขึ้นอยู่กับงบประมาณที่โรงเรียนจะสามารถจัดสรรสนับสนุนกิจกรรม

ผลการศึกษาความต้องการ ในการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในโรงเรียนพระปริยัติธรรมโรงเรียนพระปริยัติธรรม จังหวัดเลย พบว่ามีความต้องการให้บุคลากรได้รับการพัฒนาตนเองในด้านการจัดการเรียนการสอน และการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการเรียนรู้ โดยการให้บุคลากรเข้าร่วมกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการการจัดการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อให้บุคลากรมีความเชี่ยวชาญในรูปแบบและเทคนิคการสอน และมีความรู้ความเข้าใจในการจัดการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ เช่น กิจกรรมเข้าค่ายเตรียมภาษาเบื้องต้น กิจกรรมส่งเสริมภาษานำรู้ภายในชั้นเรียนและนอกชั้นเรียน กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ภาษาอังกฤษเพื่อใช้สื่อสารเบื้องต้น กิจกรรมอบรมการใช้เทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์เพื่อใช้สืบค้น นำเสนอ หรือเผยแพร่ความรู้ของประชาคมอาเซียน กิจกรรมส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีเพื่อใช้ติดต่อสื่อสารและแลกเปลี่ยนความรู้ในประชาคมอาเซียน

ผลการสร้างรูปแบบกิจกรรมพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม จังหวัดเลย โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องได้ 4 รูปแบบ คือ (1) ทักษะการเรียนรู้ด้านภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร (การอ่าน การพูด และการเขียน) (2) ทักษะการเรียนรู้ด้านสังคม วัฒนธรรม (3) ทักษะการเรียนรู้ ข้อมูลสารสนเทศสื่อและเทคโนโลยี และ (4) ทักษะการเรียนรู้ด้านชีวิตและอาชีพ โดยการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการเรียนรู้โดยผ่านกิจกรรม/โครงการต่าง ๆ ใน 4 รูปแบบ ได้แก่ กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง และกิจกรรมสร้างความรู้พื้นฐาน เป็นต้น กิจกรรมส่งเสริมทักษะและกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับภาษาเพื่อใช้สื่อสารในกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียนอย่างน้อย 1 ภาษา การใช้เทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์เพิ่มเสริมสร้างความรู้ให้กับนักเรียน โดยอาศัยการจัดกิจกรรมต่าง ๆ กิจกรรมเข้าค่ายเตรียมภาษาเบื้องต้น กิจกรรมส่งเสริมภาษานำรู้ภายในชั้นเรียนและนอกชั้นเรียน กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ภาษาอังกฤษเพื่อใช้สื่อสารเบื้องต้น กิจกรรมอบรมการใช้เทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์เพื่อใช้สืบค้น นำเสนอ หรือเผยแพร่ความรู้ กิจกรรมส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีเพื่อใช้ติดต่อสื่อสารและแลกเปลี่ยนความรู้

ผลการประเมินรูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการเรียนรู้ ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม จังหวัดเลย

ส่วนการประเมินผลลัพธ์ที่ได้ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมเกี่ยวกับความพึงพอใจในการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ จากผู้บริหาร ครูผู้สอน คณะกรรมการสถานศึกษาตัวแทนผู้ปกครองและนักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรมในจังหวัดเลยต่างมีความเห็นว่าการจัดกิจกรรมทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรม มีความเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นมาก มีความรู้เกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมและทักษะในชีวิต ทำให้จัดการเรียนสอนได้เป็นอย่างดี มีความสนใจที่จะสืบค้นข้อมูลใหม่ๆ ทันเหตุการณ์ในโลกปัจจุบัน เพื่อนำมาประกอบการเรียนการสอน และสามารถถ่ายทอดความรู้สู่ผู้เรียนได้เป็นอย่างดี

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันในการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการเรียนรู้โรงเรียนพระปริยัติธรรม จังหวัดเลยพบว่า สภาพปัจจุบันในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในโรงเรียนพระปริยัติธรรมนั้น ส่วนใหญ่ยังไม่ได้มีการจัดกิจกรรมที่เฉพาะเจาะจงตรงประเด็นในเรื่องการพัฒนาทักษะต่าง ๆ มีแต่เพียงกิจกรรมที่กำหนดในหลักสูตร ส่วนบางโรงเรียนก็ได้มีการจัดกิจกรรมถ้ามีงบประมาณเพียงพอ แต่ก็มีอีกหลายโรงเรียนที่ยังดำเนินการไม่สมบูรณ์เพราะขาดแคลนในส่วนต่าง ๆ เช่น บุคลากร วัสดุอุปกรณ์ การบริหารจัดการ ซึ่งในส่วนต่าง ๆ ที่กล่าวมาในแต่ละโรงเรียนก็จะหาวิธีการแก้ไขปัญหามาตามศักยภาพของแต่ละโรงเรียน เพราะสภาพปัจจุบันที่ได้ดำเนินการอยู่นั้นส่วนมากก็จะเป็นเข้าไปศึกษาเรียนรู้ในการจัดกิจกรรมกับโรงเรียนมัธยมประจำอำเภอที่อยู่ใกล้เคียง แล้วนำมาประยุกต์ใช้ เพื่อให้เกิดการส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ขึ้น และอีกส่วนหนึ่งก็ได้รับความช่วยเหลือจากอาจารย์ที่เชี่ยวชาญจากโรงเรียนอื่น ๆ ที่มีจิตอาสาเข้ามาช่วยสอน และให้ความรู้แก่นักเรียน อีกทั้งยังได้นำเอาวัสดุอุปกรณ์ต่างเข้ามาช่วยส่งเสริมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อีกด้วย ผลการศึกษาครั้งนี้สอดคล้องกับการศึกษาของ ฉัตรทิพย์ สุวรรณชิน (2557) ที่ได้ศึกษาเรื่องสภาพและความต้องการในการจัดกิจกรรมของนักเรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 5 (เชียงใหม่ ลำพูน แม่ฮ่องสอน) พบว่าส่วนใหญ่บุคลากรตระหนักถึงความสำคัญในเรื่องการจัดการเรียนการสอนโดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้และ

เข้าใจข้อมูลพื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจสังคมวัฒนธรรมของประเทศสมาชิกประชาคมอาเซียน และมีการจัดการเรียนการสอน มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีทักษะในการใช้ภาษาอังกฤษ ภาษาอาเซียน เพื่อการเรียนรู้และสื่อกับผู้อื่นในระดับปานกลาง และส่วนใหญ่ยังไม่มีการบริหารจัดการกิจกรรมที่เกี่ยวกับอาเซียน ผลการศึกษาครั้งนี้เป็นไปตามทฤษฎี การเรียนรู้ทางสังคมของ Bandura (Bandura: 1977 อ้างถึงใน ภวัทธิรา ผลงาม, 2544, หน้า 27 - 36) ได้สรุปสาระสำคัญของ ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมว่า การเรียนรู้ทำให้มนุษย์เกิดพฤติกรรมต่าง ๆ มนุษย์สามารถเรียนรู้พฤติกรรมใหม่ได้ จากประสบการณ์ตรงหรือไม่ โดยการสังเกตองค์ประกอบในตัวบุคคลมีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้พฤติกรรม และการอธิบายกระบวนการเกิดพฤติกรรมของมนุษย์ แบนดูราได้อธิบายถึงการมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันอย่างต่อเนื่อง ระหว่างพฤติกรรม องค์ประกอบส่วนบุคคลและองค์ประกอบทางสิ่งแวดล้อมซึ่งล้วนมีอิทธิพลต่อกัน ซึ่งการจัดการเรียนการสอนที่มีสภาพความพร้อมในทุกด้าน ทั้งเรื่องงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ ที่มีประสิทธิภาพ

ส่วนผลการศึกษาปัญหาในการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในโรงเรียนพระปริยัติธรรมจังหวัดเลย พบว่า ส่วนใหญ่จะประสบปัญหาในลักษณะเดียวกัน คือ ครูและผู้บริหารขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดการเรียนการสอน และการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการเรียนรู้ อีกทั้งยังขาดทักษะในการจัดหลักสูตรของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับบริบท ของแต่ละโรงเรียน ทำให้แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ไม่สอดคล้องกับหลักสูตรสถานศึกษา ส่วนปัญหาที่เป็นปัจจัย สำคัญอีกนั้นก็คือ หนังสือและสื่อวัสดุอุปกรณ์การเรียนรู้ ทั้งนี้เพราะในปัจจุบันหนังสือและสื่อวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ยังไม่เพียงพอต่อการนำมาจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการเรียนรู้สำหรับครูและนักเรียน และที่สำคัญในแต่ละโรงเรียนยังขาด แหล่งการเรียนรู้ที่เสริมสร้างทักษะและกระบวนการเรียนรู้ ผลการศึกษาครั้งนี้ให้ผลที่แตกต่างจากผลการศึกษาของ จิรศักดิ์ สุภา (2549) พบว่า ในภาพรวมพบปัญหาเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในโรงเรียนมีปัญหาที่พบเรียงลำดับ จากมากไปหาน้อย ได้ตั้งนี้การวัดและการประเมินพัฒนาการของผู้เรียนและการจัดทำแผนกิจกรรมการเรียนรู้ ระยะเวลาในการจัดกิจกรรมไม่เพียงพอ การวัดและประเมินที่หลากหลายการจัดเตรียมมุมการเรียนรู้ด้วยความปลอดภัย การประเมินพัฒนาการให้ครอบคลุมพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาการใช้สื่ออย่างคุ้มค่า ครูไม่ถนัดในการใช้ภาษาอังกฤษสื่อสาร ครูไม่เห็นความสำคัญในการสร้างเงื่อนไขก่อนการดำเนินการจัดกิจกรรม ครูไม่ถนัดในการจัดกิจกรรม ผลการศึกษาครั้งนี้สามารถอธิบายได้ด้วยทฤษฎีการทำกิจกรรมที่สรุปว่า การให้นักเรียนได้มี กิจกรรมเป็นสิ่งสำคัญมากที่สุดเพราะเป็นพื้นฐานของความสำเร็จ และการมีความพึงพอใจ มีความภาคภูมิใจในตัวเอง และมีผลต่อสุขภาพ เพราะมีการเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา ทำให้มีการพัฒนาตนเองต่อบทบาทใหม่อยู่เสมอและการมีกิจกรรม จะทำให้สภาวะร่างกาย จิตใจสังคมดีขึ้น เช่น กิจกรรมนันทนาการจะทำให้ชีวิตสดชื่น (ทัศนีย์ ทองสว่าง, 2549)

ผลการศึกษาความต้องการในการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม จังหวัดเลย พบว่ามีความต้องการในการจัดกิจกรรมพัฒนาความรู้ความเข้าใจให้กับบุคลากรในโรงเรียน เพื่อให้มีความสามารถ ในการจัดการเรียนการสอนและจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับนักเรียนอย่างมีประสิทธิภาพโดยอาศัยการเข้ารับ การอบรมเชิงปฏิบัติการ ให้นักเรียนผ่านกิจกรรมต่าง ๆ กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในห้องเรียนด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง เป็นต้น และยังต้องการให้มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมทักษะและกระบวนการเรียนรู้ เกี่ยวกับภาษาเพื่อใช้สื่อสารในกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียนอย่างน้อย 1 ภาษา และการใช้เทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์ เพิ่มเสริมสร้างความรู้ให้กับนักเรียนโดยอาศัยการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น กิจกรรมเข้าค่ายเตรียมภาษาเบื้องต้น กิจกรรม

ส่งเสริมภาษานำรู้ภายในชั้นเรียนและนอกชั้นเรียน กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ภาษาอังกฤษเพื่อใช้สื่อสารเบื้องต้น กิจกรรมอบรมการใช้เทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์เพื่อใช้สืบค้น นำเสนอ หรือเผยแพร่ความรู้ของประชาคมอาเซียน กิจกรรมส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีเพื่อใช้ติดต่อสื่อสารและแลกเปลี่ยนความรู้ในประชาคมอาเซียน ทั้งนี้ผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมยังมีความต้องการไปในแนวเดียวกันคือ ในการจัดทุกกิจกรรมนั้นควรคำนึงถึงความเหมาะสมของนักเรียนเอง เพราะนักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรมเป็นสามเณรทั้งหมด จึงควรประยุกต์ให้ทุกกิจกรรมดำเนินไปได้โดยไม่ขัดกับหลักธรรมวินัยของพระพุทธศาสนาผลการศึกษาค้นคว้าที่สอดคล้องกับการศึกษาของ ฉัตรทิพย์ สุวรรณชิน (2557) ที่พบว่า ต้องการให้สถานศึกษามีกิจกรรมการเตรียมความพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียนเพิ่มเติม มีการจัดงบประมาณสนับสนุนการเรียนอย่างเป็นรูปธรรมและเหมาะสมกับขนาดของสถานศึกษา การจัดโครงการศึกษาดูงานของครูและบุคลากร ต้องการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องภาษาอังกฤษและภาษาอาเซียนโดยเชิญเจ้าของภาษามาแนะนำเกี่ยวกับขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรม เป็นไปตามหลักทฤษฎีของ Maslow (Maslow: 1970 อ้างถึงใน สิริอร วิชชาวุธ และคณะ, 2547, หน้า 253) ที่สรุปว่า มนุษย์มีความต้องการติดตัวมาตั้งแต่เกิด ความต้องการเหล่านี้จะเริ่มตั้งแต่แรกจนถึงพัฒนาสูงขึ้นตามลำดับ เริ่มตั้งแต่ความต้องการขั้นพื้นฐานจนถึงขั้นสูงสุด ซึ่งความต้องการการเรียนรู้นั้นอยู่ในขั้นที่ 4 ของ Maslow ที่สรุปเกี่ยวกับความต้องการในขั้นนี้คือการต้องการความสำเร็จ ได้รับการยกย่องนับถือ (Esteem Needs) เมื่อได้เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ทำให้นักเรียนมีความรู้มีทักษะต่าง ๆ จนเกิดความภูมิใจ รวมทั้งได้รับการยอมรับจากเพื่อน ๆ ถ้ามีความรู้เกี่ยวกับอาเซียนและทักษะทางภาษาอังกฤษสูงขึ้น

ผลการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการเรียนรู้ ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม จังหวัดเลย

ผลการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม จังหวัดเลย ได้ 4 รูปแบบ ซึ่งรูปแบบกิจกรรมที่ได้ทั้ง 4 รูปแบบนี้ เป็นรูปแบบที่เหมาะสมที่มาจากความต้องการของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ซึ่งประกอบด้วยผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน คณะกรรมการสถานศึกษา ตัวแทนผู้ปกครอง และนักเรียน จึงอาจกล่าวได้ว่ารูปแบบทั้ง 4 นี้เป็นรูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม โดยโรงเรียนและเพื่อโรงเรียน ซึ่งเป็นไปตามความต้องการที่ระบุว่าการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในโรงเรียนพระปริยัติธรรมนั้น ยังไม่มีรูปแบบกิจกรรมที่ชัดเจนหรือเป็นระบบ อาศัยการจัดกิจกรรมไปตามหลักสูตรเท่านั้น ซึ่งก็ยังไม่ตรงตามความต้องการของโรงเรียนพระปริยัติธรรมมากนัก การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม จังหวัดเลย จึงเป็นแนวทางในการสร้างรูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสม และตรงตามความต้องการของโรงเรียนพระปริยัติธรรม อันเกิดจากการมีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรม เมื่อจัดกิจกรรมตามความต้องการแล้วย่อมนำมาสู่ความสำเร็จ ผลการศึกษาค้นคว้านี้เป็นไปตามแนวคิดการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ใน พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่กล่าวว่า ในส่วนของการจัดกระบวนการเรียนรู้ มาตรา 24 ได้ระบุให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการดังนี้ 1) จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียนโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล 2) ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา 3) จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติ ให้ทำได้คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง 4) จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะ

อันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา 5) ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้จากนั้นแล้วยังสอดคล้องกับแนวคิดของ ภิญญโณสาธ (2526) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของกิจกรรมไว้ว่า กิจกรรมช่วยให้นักเรียนได้รับความรู้และความเพลิดเพลิน สนับสนุนการศึกษาที่นอกเหนือไปจากที่กำหนดไว้ในหลักสูตร ช่วยให้การบริหารโรงเรียน ดำเนินไปด้วยความสะดวก และเรียบร้อย เพราะนักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมและมีทางระบายความคิดเห็นโดยผ่านกิจกรรมบางอย่างในโรงเรียน ช่วยเหลือชุมชนให้มีโอกาสได้รับความรู้ และความสนุกสนานเพลิดเพลินกับกิจกรรมบางอย่างของนักเรียนไปด้วย เพราะนักเรียนจะเปิดโอกาสให้ประชาชนมาชมกิจกรรมของตนเสมอ ทำให้นักเรียนได้เรียนรู้โดยการกระทำ (Learning by doing) ช่วยให้นักเรียนมีความรู้สึกมั่นคงในทางใจเพราะมีโอกาสทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะ เกิดความสามัคคีกลมเกลียว และมีโอกาสแสดงความสามารถให้เป็นที่ยอมรับนับถือในสังคม โดยการร่วมมือจัดกิจกรรมนักเรียนนักศึกษา

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากข้อค้นพบทางการศึกษานำไปสู่ข้อเสนอแนะว่า ควรมีการกำหนดนโยบายในการสนับสนุนการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1) ผลการศึกษาพบว่าถ้าหากนักเรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาทักษะการเรียนรู้ และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ จะทำให้นักเรียนได้มีการพัฒนาตนเองอย่างครอบคลุมทุกด้าน ทั้งด้านความรู้พื้นฐาน ทักษะและกระบวนการเรียนรู้ ดังนั้นจึงควรเปิดโอกาสให้นักเรียนเข้าร่วมในกิจกรรมและนำเอาไปปฏิบัติจริง

2) ควรส่งเสริมให้โรงเรียนต่าง ๆ ได้นำไปสู่การปฏิบัติทั้ง 4 รูปแบบที่ได้นี้ โดยที่สถานศึกษาต่าง ๆ ควรนำไปปรับใช้ให้เหมาะสมสอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนแต่ละแห่ง

3) ในสถานศึกษาควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ และกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียน โดยการจัดทำโครงการต่าง ๆ เพื่อนำรูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม จังหวัดเลย มาใช้ประโยชน์ในสถานศึกษา เพื่อทำให้นักเรียนมีคุณภาพอย่างสมดุลทั้งจิตใจ ร่างกาย มีความรู้ความสามารถ ซึ่งจะนำไปประยุกต์ใช้ได้

3. ข้อเสนอแนะทางวิชาการ

1) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเช่นสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเลยควรจัดการศึกษาทางวิชาการเกี่ยวกับเอกสารวิชาการ คู่มือต่าง ๆ ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในโรงเรียนพระปริยัติธรรมและควรมีการติดตามผลอย่างสม่ำเสมอ

2) สถาบันการศึกษาในพื้นที่ ควรให้ความร่วมมือกับโรงเรียนในชุมชน จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม

3) ควรจัดทำเอกสารคู่มือให้ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม

4. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในโรงเรียนพระปริยัติธรรมทุกแห่งในประเทศไทย
- 2) ควรมีการศึกษาวิจัยเพื่อสำรวจความสนใจ และความต้องการของนักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรม รวมทั้งโรงเรียนอื่น ๆ เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในโรงเรียนพระปริยัติธรรมในประเทศไทย
- 3) ควรมีการศึกษาวิจัยและพัฒนานวัตกรรม สื่อการสอน ที่ใช้ในการส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในโรงเรียนพระปริยัติธรรมในรูปแบบต่าง ๆ ที่มีความสนใจ เช่น คลิปวิดีโอ ภาพยนตร์สั้น เพื่อดึงดูดความสนใจของนักเรียน

รายการอ้างอิง

- กองศาสนศึกษา และศาสนสมบัติ. (2557). *สถิติโรงเรียนพระปริยัติธรรม ปี 2557*. เลย: สำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดเลย.
- จิรศักดิ์ สุภา. (2549). *สภาพและปัญหาในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในโรงเรียนอนุบาลาวารี*.
(วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- ฉัตรทิพย์ สุวรรณชิน. (2557). *รายงานการวิจัยเรื่องสภาพและความต้องการในการเตรียมความพร้อมสู่ประชาคมอาเซียนของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 5*
(เชียงใหม่ ลำพูน แม่ฮ่องสอน). มหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น, เชียงใหม่.
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 (2542, 19 สิงหาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 116 ตอนที่ 74ก. หน้า 1-28.
- ภัทรธิดา ผลงาม. (2544). *รายงานการวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมทางเพศของนักศึกษาในสถาบันราชภัฏเลย*. มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, เลย.
- ภิญโญ สาร. (2526). *หลักการบริหารการศึกษา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- สันหวิทย์ นุ่มนวล. (2549). *ระเบียบวัดและประเมินผลตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2554*
(ฉบับปรับปรุง 2549). สำนักงานกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 2, นครศรีธรรมราช.

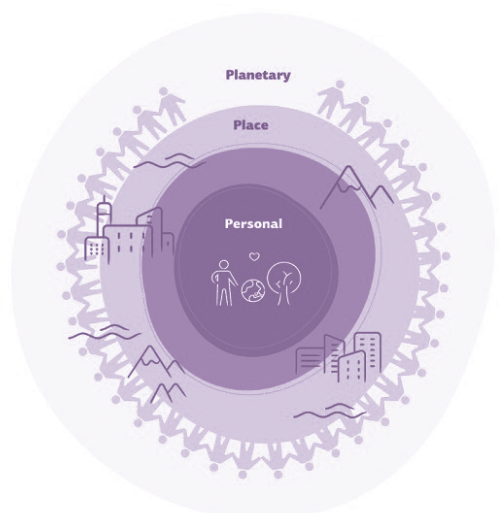
นิเวศการเรียนรู้ : เรื่องเก่าบนวิถีใหม่

นริศรา ใจคง
สิริกานต์ แก้วคงทอง
สำนักมาตรฐานการศึกษาและ
พัฒนาการเรียนรู้

ประเทศไทยประสบปัญหาการศึกษาหลายด้าน ทั้งวิธีการจัดการศึกษา การเรียนรู้ที่ไม่ตอบโจทย์ความต้องการอย่างแท้จริงตามบริบทของพื้นที่ ผู้เรียนที่จบการศึกษาประสบปัญหาในการทำงาน ประเทศไทยขาดนวัตกรรมในการพัฒนาประเทศ ลงทุนกับด้านการศึกษาสูงแต่ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาดำ พิสูจน์ได้จากผลคะแนนการทดสอบระดับชาติและนานาชาติ อาทิ คะแนน PISA คะแนน O - Net การทดสอบภาษาอังกฤษระดับชาติ โดยเทียบกับ CEFR ซึ่งล้วนอยู่ในเกณฑ์ต่ำ และกว่าสามทศวรรษมาแล้วที่เรายังหาทางแก้ไขกับปัญหาการศึกษาที่เกิดขึ้น

จากสภาพดังกล่าว ในฐานะนักการศึกษา มีหน้าที่ในการหาคำตอบของปัญหาการศึกษา โดยมุ่งไปที่การวางรากฐานการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เน้นการพัฒนาคนในทุกระดับ ทุกมิติ ทุกช่วงวัย ที่ผ่านมามีแผนแม่บทในการพัฒนาประเทศทุกแผน ล้วนให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนให้เต็มศักยภาพ ทั้งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ที่ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต และการสร้างร่วมมือกันของทุกภาคส่วนในการจัดการศึกษา ให้พัฒนาผู้เรียนตามความถนัดของตน ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 – 2580) ให้ความสำคัญและมีข้อความที่อ้างถึง “ระบบนิเวศการเรียนรู้” เพื่อให้ทรัพยากรมนุษย์ทุกช่วงวัยได้รับการพัฒนาและยกระดับเต็มศักยภาพ ด้วยการส่งเสริมการพัฒนาสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างระบบนิเวศที่เอื้อต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างครอบคลุม ในขณะที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เน้นส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อมและโอกาส เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และส่งเสริมให้ผู้เรียนใช้เทคโนโลยี เพื่อการศึกษาในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองได้อย่างต่อเนื่อง

โดยรวมแล้วแผนและนโยบายพัฒนาชาติทุกระดับ เน้นให้สร้างระบบ วิธีการที่สนับสนุนให้บุคคลได้เรียนรู้ได้พัฒนาตนเองตามศักยภาพบนวิธีการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล (Learning Style) สำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้ ตระหนักถึงความสำคัญของ “การจัดระบบนิเวศการเรียนรู้” (Learning Ecosystem) อันเป็นแนวทางสำคัญที่เป็นทางเลือกต่อการเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพของคนไทยยุคใหม่เพื่อเตรียมการรองรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น จึงดำเนินการศึกษารูปแบบการจัดนิเวศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพของคนไทย 4.0 เพื่อพัฒนาศักยภาพคนไทยและนำข้อค้นพบไปพัฒนา “รูปแบบนิเวศการจัดการเรียนรู้” เป็นต้นแบบในการเสริมสร้างการจัดการนิเวศการเรียนรู้ในพื้นที่ต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม

ภาพที่ 1 Learning Ecosystem

การศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method) คือ 1) การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) 2) การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และ 3) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการวิจัยเชิงเอกสารสืบค้นข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ และแหล่งข้อมูลออนไลน์ทั้งไทยและต่างประเทศ การวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือ ประชากร คือ ผู้บริหาร ครู และนักเรียน ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 4,000 แห่งทั่วประเทศ สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพใช้วิธีการสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ ผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้แทนชุมชน 3 ลักษณะ ได้แก่ ชุมชนเกษตรกรรม ชุมชนอุตสาหกรรม และชุมชนท่องเที่ยว โดยเลือกพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทราและจังหวัดสุราษฎร์ธานีเป็นพื้นที่ศึกษา ขณะนี้การวิจัยเชิงเอกสารดำเนินการเสร็จเรียบร้อยแล้ว สำหรับการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ อยู่ระหว่างการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล (จะแล้วเสร็จภายในเดือนธันวาคม 2564) ผลจากการศึกษาสภาพการจัดนิเวศการเรียนรู้ในประเทศไทย พบประเด็นที่สำคัญและน่าสนใจ ดังนี้

ความหมายของระบบนิเวศการเรียนรู้

คำว่า “ระบบนิเวศการเรียนรู้” มาจากคำศัพท์ภาษาอังกฤษว่า Learning Ecosystems โดยต้นกำเนิดของคำว่า Ecosystems มาจากคำศัพท์ Ecology แปลว่า นิเวศวิทยา ตามนิยามหมายถึงวิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตกับถิ่นที่อยู่และสิ่งแวดล้อม แต่ปัจจุบันสภาพแวดล้อมรอบตัวเปลี่ยนแปลงไปอย่างก้าวกระโดด ความก้าวหน้าของเทคโนโลยี นวัตกรรมใหม่ ๆ เข้ามามีบทบาททำลายความสามารถ สติปัญญา และเข้ามาผูกพันกับชีวิตของมนุษย์มากขึ้น สมรรถนะและชุดความรู้เดิมที่มีอยู่อาจไม่เพียงพอ ทำให้ต้องเติมสมรรถนะที่จำเป็นอย่างทันที่วงที่ และใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบย้อนศร คือ การกลับไปขยายศักยภาพที่ซ่อนเร้นอยู่ในตัวให้ได้ฉายแววออกมา (วิจารณ์ พานิช, 2562) หน่วยงานทางการศึกษา หรือหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการพัฒนาศักยภาพของประชาชน จึงต้องทบทวนมโนทัศน์ของนิเวศการเรียนรู้ใหม่ โดยศึกษาความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของนิเวศการเรียนรู้ โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างพื้นที่การเรียนรู้ที่มีความยืดหยุ่น เอื้อให้เกิดการเรียนรู้ และพัฒนาความรู้ตามบริบทหรือสิ่งแวดล้อม ตลอดจนถึงการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

นักวิชาการและนักการศึกษาหลายคนได้ทบทวนมโนทัศน์เกี่ยวกับ “นิเวศการเรียนรู้” ใหม่ ได้กำหนดนิยามความหมายของระบบนิเวศการเรียนรู้ให้มีความสอดคล้องกับยุคสมัย ดังนี้

Kondratova, et al. (2017) กล่าวว่า ระบบนิเวศการเรียนรู้ เป็นเรื่องของการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยการออกแบบและพัฒนาบรรยากาศในชั้นเรียน ซึ่งครอบคลุมทั้งพื้นที่ในห้องเรียนและพื้นที่นอกสถานศึกษา ทั้งที่บ้านและสถานที่อื่น ให้สัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ

Holgado & Penalvo (2017) กำหนดองค์ประกอบของนิเวศการเรียนรู้ เป็นพื้นที่ เวลา คน เนื้อหา กิจกรรม กลยุทธ์ วัฒนธรรม และมีการนำเทคโนโลยีมาใช้หรือสนับสนุนการเรียนรู้ ทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ

Rose Benedicts (2018) ให้ความหมายของคำว่า ระบบนิเวศการเรียนรู้ หมายถึง การรวมตัวกันเป็นกลุ่มของบุคคล กระบวนการ และเครื่องมือที่ใช้ถ่ายทอดบูรณาการและสนับสนุนการปฏิบัติหน้าที่เรียนรู้และพัฒนาทั่วทั้งองค์กร ทุกองค์การมีระบบนิเวศการเรียนรู้ของตน เช่นเดียวกับที่ทุกธุรกิจมีวัฒนธรรมของตน

Harrell. T.S. (2020) กล่าวว่า ระบบนิเวศการเรียนรู้ คือ แนวทางแก้ปัญหการเรียนรู้ที่ ผู้เรียนสามารถเลือกวิธีการเรียนรู้ได้อย่างยืดหยุ่น แตกต่างไปจากระบบบริหารจัดการความรู้ (Learning Management Systems: LMS) แบบเดิม คือช่วยเพิ่มการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self - Directed Learning) ของผู้เรียนได้มากขึ้น

โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ให้ความหมายว่า ระบบนิเวศการเรียนรู้เป็นระบบที่จะเกื้อหนุนให้เกิดบรรยากาศแห่งการเรียนรู้เพื่อให้สมาชิกทุกส่วนได้พัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพพร้อมกัน ประกอบด้วย 5 ส่วนหลัก ดังนี้ 1) นักเรียน 2) ครอบครัว 3) โรงเรียน 4) ครู/อาจารย์ และ 5) สังคม/ชุมชน

โดยสรุป ความหมายของ **ระบบนิเวศการเรียนรู้** หมายถึง ระบบที่ประกอบด้วยกลุ่มบุคคล เนื้อหาสาระ กระบวนการ เทคโนโลยี วัฒนธรรมการเรียนรู้ และยุทธศาสตร์การทำงาน รวมตัวกันเพื่อจัดการเรียนรู้และพัฒนา ผู้เรียนตามบริบทหรือสิ่งแวดล้อมขององค์กร/พื้นที่ ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม อย่างยืดหยุ่นและเอื้อให้เกิดการเรียนรู้ ทั้งในระบบโรงเรียนและนอกโรงเรียน เน้นการเรียนรู้แบบองค์รวม การเรียนรู้ด้วยตนเอง และการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อไปสู่เป้าหมายการเรียนรู้ได้เต็มตามศักยภาพของแต่ละบุคคล

องค์ประกอบของนิเวศการเรียนรู้

การศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับองค์ประกอบของนิเวศการเรียนรู้ ทั้งในและต่างประเทศ กล่าวถึงองค์ประกอบสำคัญ คุณลักษณะขององค์ประกอบ และการรวมตัวขององค์ประกอบของระบบนิเวศการเรียนรู้อย่างหลากหลาย อาทิ Jackson, N.J. (2013) กล่าวถึง องค์ประกอบของนิเวศการเรียนรู้ผ่านแนวคิดนิเวศการเรียนรู้รายบุคคล ซึ่งแต่ละบุคคลมีองค์ประกอบหลักที่แตกต่างกัน แต่คล้ายคลึงกันบางส่วน โดยมีองค์ประกอบที่ควรพิจารณาเพื่อพัฒนาให้เกิดการเรียนรู้ในด้านต่าง ๆ เช่น **บริบทของบุคคล** ได้แก่ ครอบครัว การศึกษา การทำงาน งานอดิเรก และความสนใจ ซึ่งเชื่อมโยงกับวิธีการในการเรียนรู้ **ทรัพยากรของบุคคล** ทั้งองค์ความรู้และเครื่องมือที่ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ **ความสัมพันธ์** ของบุคคลกับสิ่งแวดล้อมรอบตัว ทั้งสิ่งแวดล้อมที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต

แผนภาพที่ 1 องค์ประกอบสำคัญของการจัดระบบนิเวศการเรียนรู้ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2564)

กระบวนการเรียนรู้ของบุคคล ที่เฉพาะเจาะจงของแต่ละบุคคล ทั้งวัตถุประสงค์ ช่วงเวลา และแนวทางในการปฏิบัติ **ความตั้งใจ ความสามารถ แรงจูงใจ** ของบุคคลในการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับแนวคิดของ Eudy, R. (2018) ต่างกันที่ Eudy กำหนดให้เทคโนโลยีเป็นหนึ่งในองค์ประกอบสำคัญของระบบนิเวศการเรียนรู้ในยุคปัจจุบัน

จากการศึกษาพบว่า **การจัดนิเวศการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับการศึกษาระดับขั้นพื้นฐานและพัฒนาคุณลักษณะของคนไทย 4.0** ต้องอาศัยองค์ประกอบสำคัญ ดังนี้ 1) **ความร่วมมือกับพันธมิตรและเครือข่าย** ถือเป็นภารกิจสำคัญที่สุดในการจัดระบบนิเวศการเรียนรู้ โดยองค์กรหลักจะประสานงานกับพันธมิตรหรือเครือข่าย เพื่อสร้างความร่วมมือในการวางแผนและปฏิบัติการเพื่อจัดระบบนิเวศการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนตามเป้าหมายขององค์กร 2) **การใช้เทคโนโลยี** ในอนาคตจำเป็นต้องใช้ศักยภาพของเทคโนโลยีช่วยเชื่อมต่อผู้เรียนกับแหล่งความรู้ แอปพลิเคชัน นวัตกรรมใหม่ รวมถึงบุคคลต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น หลักสูตร E - Learning คลังความรู้ในรูปแบบวิดีโอ และแพลตฟอร์มการเรียนรู้ 3) **การจัดการหลักสูตรและกิจกรรมใหม่** เป็นทางเลือกในการเรียนนอกห้องเรียน ออกแบบเนื้อหาสาระที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาตนเองตามแนวโน้มใหม่ของการจัดการศึกษาในอนาคต ให้ความสำคัญกับการพัฒนาสมรรถนะที่จำเป็นต่อการพัฒนาการเรียนรู้ ที่สอดคล้องกับความต้องการของภาคแรงงานและการตลาดในอนาคต ปรับวิธีการประเมินให้สอดคล้องกับหลักสูตรผ่านการมีประสบการณ์การเรียนรู้ตามทักษะนั้น โดยไม่เน้นผลการเรียนเพื่อการแข่งขัน 4) **วิธีจัดการเรียนรู้** ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้เรียน

ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน 5) **ทรัพยากร** ได้แก่ งบประมาณ บุคลากร เครื่องมือ และอื่น ๆ ในการจัดระบบนิเวศการเรียนรู้ให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้ 6) **ยุทธศาสตร์** การดำเนินงาน ควรกำหนดยุทธศาสตร์ การดำเนินงาน พร้อมจัดทำวิสัยทัศน์ วัตถุประสงค์ เป้าหมาย วิธีการ และปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมการเรียนรู้ขององค์กร เพื่อให้บุคลากรในองค์กรรักการเรียนรู้ มีความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้ด้วยตนเอง ต้องการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต รวมถึงการสร้างร่วมมือกับเครือข่ายหรือพันธมิตรเพื่อจัดระบบนิเวศการเรียนรู้ให้ประสบความสำเร็จ

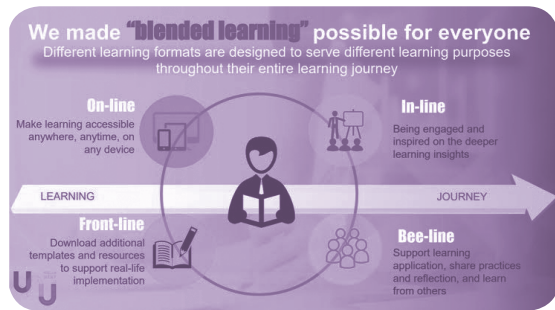
ต้นแบบการจัดนิเวศการเรียนรู้ที่ดี

จากแนวคิดระบบนิเวศการเรียนรู้ดังกล่าว หน่วยงานและองค์กรทางการศึกษา เห็นถึงความสำคัญและดำเนินการพัฒนาให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมจนประสบความสำเร็จ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ประเทศไทย หน่วยงานที่ให้ความสนใจและพัฒนาแนวคิดระบบนิเวศการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม ได้แก่ **โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และ ศูนย์พัฒนาและส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแห่งภูมิภาคอาเซียน (SEAC: South East Asia Center)** โดยโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เริ่มจากการพบปัญหาของระบบการศึกษาที่เน้นการท่องจำมากกว่าทำความเข้าใจ บรรยากาศของการศึกษาเป็นไปเพื่อการแข่งขันสู่ความสำเร็จ ส่งผลให้เด็กและเยาวชนขาดความสุขในการเรียนรู้ จึงเริ่มก่อตั้งโรงเรียน ดำเนินการออกแบบและพัฒนา ระบบนิเวศการเรียนรู้ที่ประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ส่วน คือ 1) หลักสูตร 2) ครูและบุคลากรในโรงเรียน รวมถึงพ่อแม่ ผู้ปกครอง และ 3) ปัจจัยอื่น ๆ ที่ล้อมรอบตัวผู้เรียน เน้นการให้ความสำคัญกับการจัดหลักสูตรการเรียนการสอนด้วยรูปแบบกลุ่มประสบการณ์การเรียนรู้ (Learning Areas) แบ่งออกเป็น 5 กลุ่มประสบการณ์การเรียนรู้ ได้แก่ 1) กลุ่มประสบการณ์การเรียนรู้วิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ 2) กลุ่มประสบการณ์การเรียนรู้มนุษย์และสังคม 3) กลุ่มประสบการณ์การเรียนรู้สุขภาพและสุขภาวะ 4) กลุ่มประสบการณ์การเรียนรู้การสื่อสารและภาษา และ 5) กลุ่มประสบการณ์การเรียนรู้สุนทรียะทางศิลปะ ซึ่งผู้เรียนในแต่ละชั้นจะได้เรียนรู้ครบทั้ง 5 กลุ่มประสบการณ์ แต่มีจุดเน้นที่แตกต่างกันไปตามช่วงวัยและพัฒนาการการเรียนรู้ นอกจากนี้ยังมีการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ จัดกิจกรรมการเรียนรู้ การประเมินผลและการรายงานผลการเรียนรู้ให้มีความสอดคล้องกับหลักสูตรดังกล่าว

ในส่วนของ**ศูนย์พัฒนาและส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแห่งภูมิภาคอาเซียน (SEAC: South East Asia Center)** ก่อตั้งขึ้นเพื่อจัดระบบนิเวศการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning Ecosystem) ให้แก่ประชาชนไทยทุกเพศทุกวัยที่สนใจ โดยมีวัตถุประสงค์และเป้าหมาย คือการนำเนื้อหาความรู้ที่ดีและมีคุณภาพจากต่างประเทศ มาจัดทำหลักสูตรภาษาไทยให้คนไทยสามารถเรียนรู้และเข้าใจได้ง่าย สามารถเลือกเรียนได้หลากหลายรูปแบบ SEAC ใช้กลยุทธ์แบบ **4 Line Learning** เชื่อมต่อกับแพลตฟอร์มการเรียนรู้ที่ชื่อว่า **YourNextU** ซึ่งผู้เรียนสามารถเลือกเรียนตามรูปแบบที่ต้องการ สอดคล้องกับความถนัดในการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล สามารถนำสิ่งที่เรียนรู้มาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน ประกอบด้วย 1) **รูปแบบออนไลน์ (Online)** เน้นการเรียนรู้ผ่านหลักสูตร ด้วยวิดีโอคลิป 2) **รูปแบบอินไลน์ (In - Line)** เน้นการเข้าห้องเรียนเพื่ออบรมในหลักสูตรต่าง ๆ 3) **รูปแบบบีไลน์ (Bee - Line)** เน้นการเรียนรู้ในรูปแบบแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ข้อมูล หรือเรื่องราวจากผู้ที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน 4) **ฟรอนท์ไลน์ (Front - Line)** ผู้เรียนสามารถเข้าถึงคลังข้อมูลการเรียนรู้สำเร็จรูป ดาวน์โหลดเอกสารเพื่อเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง นอกจากนี้ยังมีการพัฒนาการจัดระบบนิเวศการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องร่วมกับสถาบันการศึกษาระดับโลก อาทิ มหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด โดย Stanford Center for Professional Development, The Arbinger Institute, Tirian, The Ken Blanchard Companies เพื่อนำหลักสูตรที่ทันสมัยและสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงบรรจุไว้แพลตฟอร์มการเรียนรู้ และเมื่อสำเร็จหลักสูตรจะมีการมอบประกาศนียบัตรสำเร็จหลักสูตรโดยสถาบันเจ้าของหลักสูตร

จากการถอดบทเรียน การจัดระบบนิเวศการเรียนรู้ในประเทศไทยที่ประสบความสำเร็จ พบว่ามีหลักการเบื้องต้น 3 ประการ คือ 1) หลักสูตรที่เหมาะสมกับผู้เรียนและบริบท 2) ช่องทางการเรียนรู้ที่หลากหลาย สามารถรองรับได้ทุกเพศทุกวัย และ 3) ความร่วมมือจากทุกภาคส่วนของสังคม เพื่อไปสู่เป้าหมายการเรียนรู้ร่วมกัน

แผนภาพที่ 2 4 Line Learning (SEAC, 2561)

3) ระบบการเรียนรู้มีความเป็นพลวัตและเชื่อมโยงถึงกัน 4) โครงสร้างพื้นฐานที่พร้อมและได้รับการสนับสนุนจากทุกภาคส่วน อาทิ เครือข่ายอินเทอร์เน็ต 5) สถาบันการศึกษาทั้งในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย เป็นหนึ่งในเครือข่ายสำคัญ 6) มีการบริหารจัดการแบบกระจายอำนาจ 7) เป้าหมายและหัวใจสำคัญของระบบนิเวศการเรียนรู้ คือการพัฒนาผู้เรียน 8) มีความพยายามที่จะบรรลุเป้าหมายแห่งศตวรรษที่ 21 ร่วมกัน

จากการศึกษาพบว่า รูปแบบการจัดระบบนิเวศการเรียนรู้ในต่างประเทศ มีความหลากหลายขึ้นอยู่กับบริบท ทรัพยากร และความพร้อมของแต่ละพื้นที่ โดยอาศัยหลักการเบื้องต้น 3 ประการที่ควรพิจารณาเพื่อพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ให้เกิดขึ้น คือ 1) เริ่มดำเนินการได้จากหลายภาคส่วน โดยพิจารณาตามความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่ ซึ่งหากต้องการเริ่มต้นในโรงเรียนควรมีการปรับเป้าหมาย เครือข่าย และพื้นที่ให้แคบลง เพื่อให้สอดคล้องกับขนาดบริบทของโรงเรียน 2) ให้ความสำคัญกับเครือข่ายที่ทำงานร่วมกับเยาวชนทุกภาคส่วน เพื่อเป้าหมายในระดับกว้างขึ้น และ 3) ระดมทุนและทรัพยากรจากภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ให้สำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้

แนวโน้มและแนวทางการจัดนิเวศการเรียนรู้

การจัดระบบนิเวศการเรียนรู้ในอนาคต มีแนวโน้มเป็นที่สนใจในวงกว้างมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง แม้ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 – 2580) ซึ่งเป็นกฎหมายที่กำหนดทิศทางของประเทศ ได้ให้ความสำคัญและระบุคำว่า “ระบบนิเวศที่เอื้อต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์” ไว้ เน้นการยกระดับการพัฒนาประเทศในทุกมิติ ไปสู่เป้าหมายการเป็นประเทศที่พัฒนาแล้วที่ขับเคลื่อนโดยภูมิปัญญา และนวัตกรรมในอีก 20 ปีข้างหน้า ระบบนิเวศการเรียนรู้จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องคำนึงถึง ด้วยการใช้สิ่งรอบตัวอย่างคุ้มค่า เกิดประโยชน์สูงสุดตามบริบทและความเหมาะสม การมีกรอบและแนวทางการดำเนินงานที่ชัดเจนทำให้หน่วยงานและองค์กรทุกภาคส่วนต้องทำตาม และหันมาให้ความสำคัญกับการจัดนิเวศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพคนไทย ร่วมสร้างพื้นที่ที่เป็นบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ที่สมาชิก อาทิ ผู้เรียน ครอบครัว สถานศึกษา ครู/

ภาพที่ 2 Life Long Learning

อาจารย์ สังคมชุมชน และสถานประกอบการ หน่วยงานภาครัฐและเอกชน ได้พัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพร่วมกัน นำไปสู่การส่งเสริมการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนให้มีคุณลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์ 3 ด้าน ได้แก่ ผู้เรียนรู้ ผู้ร่วมสร้างสรรค์นวัตกรรม และพลเมืองที่เข้มแข็ง ได้อย่างแท้จริง

จากการศึกษา การจัดนิเวศการเรียนรู้ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศที่ผ่านมา พบว่า มีหลากหลายปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมและเอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพของคน การจัดระบบนิเวศการเรียนรู้เป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่เอื้อให้คนไทยได้เรียนรู้อย่างเต็มศักยภาพ มีข้อเสนอที่ควรดำเนินการ ดังนี้

1. หน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ควรศึกษาและให้ความสำคัญกับ “นิเวศการเรียนรู้” มากขึ้น โดยอาจเริ่มต้นจากการผลักดันให้คำว่า “นิเวศการเรียนรู้” เป็นวาระแห่งชาติ มีการระบุค่านิยมในกฎหมายสำคัญ ๆ ของประเทศ อาทิ รัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติการศึกษา เพื่อให้การขับเคลื่อนงานที่สนับสนุน นิเวศการเรียนรู้ ดำเนินการได้สะดวก และเป็นระบบมากขึ้น

2. หน่วยงานต้นสังกัดระดับกระทรวง ระดับพื้นที่ และสถานศึกษา ต้องให้ความสำคัญต่อการจัดระบบนิเวศการเรียนรู้ โดยการส่งเสริมและสนับสนุนทุกองค์ประกอบนิเวศการเรียนรู้ เริ่มจากการคำนึงถึงบริบทที่มีความแตกต่างหลากหลาย จากนั้นวิเคราะห์เป้าหมาย ความต้องการ ความพร้อม และองค์ประกอบของนิเวศการเรียนรู้ของแต่ละพื้นที่ และสร้างนิเวศการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบริบทของตน

3. การจัดทำหลักสูตร กิจกรรม และวิธีการเรียนรู้ ควรตระหนักถึงความสำคัญของนิเวศการเรียนรู้และปรับให้มีความสอดคล้องกับแนวคิดระบบนิเวศการเรียนรู้ เน้นกระบวนการ แนวคิด วิธีการต่าง ๆ และต้องไม่ละเลยต่อ “เป้าหมาย” ของการจัดนิเวศการเรียนรู้ โดยเริ่มจากหน่วยงานหรือองค์กรที่ได้ดำเนินการไว้ดีแล้ว นำมาเป็นต้นแบบ สนับสนุน พัฒนาต่อยอดให้กว้างขวางออกไปอย่างเป็นระบบ

4. ทุกภาคส่วนทั้งองค์กรรัฐและเอกชนควรให้ความสำคัญและร่วมมือกันจัดให้มี “Co - Learning Space” ไว้เป็นพื้นที่ส่วนกลางที่มีการจัดนิเวศการเรียนรู้ที่ดี มีเทคโนโลยี อุปกรณ์ สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ บรรยากาศ และความสะอาดสบายไว้บริการคนทุกช่วงวัย ให้สามารถมาใช้บริการได้ตลอดเวลา ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตตามศักยภาพและความสนใจของแต่ละบุคคลอย่างแท้จริง

จากการศึกษาข้อมูลทั้งหมดที่ผ่านมาผู้ศึกษาพบว่า “นิเวศการเรียนรู้” ไม่ใช่เรื่องใหม่ หากมองให้ลึกลงไปแล้ว คำว่า “นิเวศการเรียนรู้” แทรกอยู่ในระบบการศึกษาในรูปแบบและชื่อต่าง ๆ มีทั้งที่ประสบความสำเร็จและยังไม่สำเร็จ แต่ไม่มีการใช้คำนี้โดยตรง ส่งผลให้องค์ความรู้เกี่ยวกับ “นิเวศการเรียนรู้” กระจุกกระจาย ไม่เป็นระบบ ขาดการใช้ข้อมูลทางวิชาการอ้างอิง และยังไม่มีหน่วยงานที่ตระหนักถึงความสำคัญพอ ควรมีการผลักดันประเด็น “นิเวศการเรียนรู้” เป็นวาระแห่งชาติ เพื่อการขับเคลื่อนดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง ดังนั้นนิเวศการเรียนรู้แท้จริงแล้วคือ เรื่องเก่าในวิถีใหม่ที่นักการศึกษาควรหยิบยกขึ้นมาพิจารณา ทำให้เป็นระบบและเหมาะสมสอดคล้องกับการดำเนินการเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาไทยในยุค 4.0 อย่างแท้จริง

รายการอ้างอิง

- ศูนย์พัฒนาและส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแห่งภูมิภาคอาเซียน. (2561). *SEAC Reframe ระบบการเรียนรู้ใหม่ “Lifelong Learning Ecosystem” – เปิดตัว “4 Line Learning โมเดลแรก “YourNextU”*. สืบค้นจาก <https://thaipublica.org/2018/12/seac-lifelong-learning-ecosystem-asean/>
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2564). *รายงานการศึกษาสภาพการจัดนิเวศการเรียนรู้ในประเทศไทย*. เอกสารอัดสำเนา. Global Education Futures. (2564). *Learning Ecosystems*. Retrieved from <https://learningecosystems2020.globaledufutures.org/>
- Harrell, T.S. (2020). *3 Key Elements in Learning Ecosystems and Why L&D Professionals Should Care*. Retrieved from <https://www.bizlibrary.com>
- Idaho Public Television. (2564). *Learning Ecosystem*. Retrieved from <https://www.idahoptv.org/learn/>

การพัฒนานวัตกรรม การบริหารจัดการ ของสถานศึกษา

ดร.ประวีณา อัสโย
อุบล ตรีรัตน์วิชชา
สำนักมาตรฐานการศึกษา
และพัฒนาศึกษาเรียนรู้

ในการนำมาตรฐานการศึกษาของชาติ สู่การปฏิบัติ (ระยะที่ 1)

1. บทนำ

มาตรฐานการศึกษาของชาติ เป็นข้อกำหนดเกี่ยวกับคุณลักษณะ คุณภาพที่พึงประสงค์ของคนไทย เพื่อให้สถานศึกษาทุกแห่งยึดเป็นกรอบสำหรับสร้างคนไทย 4.0 ที่แม้แตกต่างกันตามบริบทของท้องถิ่นและของสถานศึกษา แต่มีจุดหมายร่วมคือ อารงความเป็นไทยและแข่งขันได้ในเวทีโลก สามารถเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศทั้งในมิติเศรษฐกิจ มิติสังคม และมิติการเมืองต่อไปได้ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2562) มาตรฐานการศึกษาของชาติ พ.ศ. 2561 กำหนดผ่านกรอบ (Framework) ผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษา (Desired Outcomes of Education: DOE) ซึ่งจัดทำขึ้นให้สอดคล้องกับแนวนโยบายแห่งรัฐที่มีอุดมการณ์เพื่อมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา เป็นคนดีมีวินัย ภูมิใจในชาติ สามารถเชี่ยวชาญได้ตามความถนัดของตน มีความรับผิดชอบต่อครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ เป็นพลเมืองดี มีคุณภาพมีความสามารถสูง พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สามารถเป็นผู้ร่วมสร้างสรรค์นวัตกรรมเพื่อเป้าหมายของการพัฒนาประเทศสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน

มาตรฐานการศึกษาของชาติมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้สถานศึกษาทุกแห่งยึดเป็น**แนวทางในการจัดการศึกษา**และจัดทำมาตรฐานการศึกษาขั้นต่ำที่จำเป็นของแต่ละระดับและประเภทการศึกษา เพื่อให้เกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ขั้นกับผู้เรียนเป็นการวางรากฐานให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทั้งในระหว่างที่กำลังศึกษาและหลังสำเร็จการศึกษา ผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษา (DOE) ตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ พ.ศ. 2561 เป็นคุณลักษณะขั้นต่ำที่ 3 ด้าน ดังนี้ ผู้เรียนรู้ ผู้ร่วมสร้างสรรค์นวัตกรรม และพลเมืองที่เข้มแข็ง โดยมีคุณธรรมและค่านิยมร่วมเป็นฐานในการพัฒนาตนเองให้เป็นคนไทย 4.0 ที่อารงความเป็นไทยและแข่งขันได้ในเวทีโลก

คณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 2 ตุลาคม 2561 มีมติให้ความเห็นชอบมาตรฐานการศึกษาของชาติ พ.ศ. 2561 โดยให้นำมาตรฐานการศึกษาของชาติไปเป็นกรอบในการกำหนดมาตรฐานการศึกษาและหลักสูตรการศึกษาในแต่ละระดับและประเภทการศึกษา รวมทั้งการส่งเสริม กำกับดูแล การตรวจสอบ การประเมินผล การประกันคุณภาพการศึกษา และให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเร่งดำเนินการให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน ดังนั้น โจทย์ใหญ่สำหรับประเทศไทยคือจะนำกรอบผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษา (DOE) นี้ไปสู่การปฏิบัติในสถานศึกษาได้อย่างไร

การบริหารจัดการสถานศึกษาเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของระบบการบริหารการศึกษาทั้งหมด เพราะเป็นระดับที่จะนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้บรรลุผลตามเป้าหมายของการจัดการศึกษา (สำนักงาน

เลขาธิการสภาการศึกษา, 2564) ผู้อำนวยการสถานศึกษาถือว่าเป็น “คนกลาง” ที่อยู่ระหว่าง “ผู้กำหนดนโยบายการศึกษาของชาติ” และ “ผลผลิตทางการศึกษา” อันได้แก่ “นักเรียนและผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา” ผู้อำนวยการโรงเรียนเป็นผู้ทำหน้าที่สนับสนุนการปฏิรูปการศึกษาโดยตรงผ่านการยกระดับคุณภาพของห้องเรียน และเป็นผู้ที่รับนโยบายต่าง ๆ จากกระทรวงศึกษาธิการ นำแผนการศึกษาในระดับชาติไปปรับใช้ในระดับโรงเรียน (มูลนิธิเอเชีย, ม.ป.ป.) ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีการบริหารและจัดการศึกษาอย่างไรที่จะเอื้ออำนวยให้การเรียนการสอนสัมฤทธิ์ผลและเกิดผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ตามที่กำหนดไว้ในมาตรฐานการศึกษาของชาติ ซึ่งการดำเนินการดังกล่าว วัตรกรรมการบริหารจัดการศึกษาเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่สามารถแก้ไขปัญหาและสร้างความต่อเนื่องในการดำเนินงานต่าง ๆ ช่วยเพิ่มคุณภาพและประสิทธิภาพในการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ให้ประสบผลสำเร็จอย่างมีคุณภาพ

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา จึงจัดทำโครงการพัฒนานวัตกรรมการบริหารจัดการที่ส่งผลต่อการนำมาตรฐานการศึกษาของชาติสู่การปฏิบัติ เพื่อศึกษาและพัฒนาารูปแบบนวัตกรรมการบริหารจัดการสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพในบริบทที่แตกต่าง หลากหลาย และสามารถพัฒนาผู้เรียนให้เกิดผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษาตามที่มาตรฐานการศึกษาของชาติกำหนด และนำรูปแบบนวัตกรรมการบริหารจัดการสถานศึกษาที่ได้ใช้เป็นต้นแบบให้สถานศึกษาอื่น ๆ ที่มีบริบทใกล้เคียงกันได้นำไปปรับประยุกต์ใช้ต่อไป

2. วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อศึกษาและพัฒนา นวัตกรรมการบริหารจัดการของสถานศึกษาในการนำมาตรฐานการศึกษาของชาติ พ.ศ. 2561 สู่การปฏิบัติในบริบทที่หลากหลาย (ระยะที่ 1)
- 2) เพื่อทดลองนาร่องนวัตกรรมการบริหารจัดการในสถานศึกษาที่มีบริบทใกล้เคียงกัน (ระยะที่ 2)
- 3) เพื่อให้ได้ข้อเสนอเชิงนโยบายในการนำมาตรฐานการศึกษาของชาติสู่การปฏิบัติในสถานศึกษา

3. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร สถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานทั่วประเทศ

กลุ่มตัวอย่าง ใช้วิธีการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง โดยเลือกสถานศึกษาที่มีแนวปฏิบัติที่ดี ในการบริหารจัดการของสถานศึกษา ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดคุณผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ และมีบริบทแตกต่างหลากหลาย ได้แก่ สังกัด ระดับการศึกษา ขนาดของโรงเรียน ภูมิภาค พื้นที่ตั้ง และลักษณะการบริหารจัดการของสถานศึกษา รวมทั้งสิ้น 11 แห่ง ประกอบไปด้วย (1) โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 15 (เวียงเก่าแสนภูวิทยาประชาสพ) (2) โรงเรียนบ้านห้วยไร่สามัคคี (3) โรงเรียนเทศบาล 4 (สันป่าก่อ) (4) โรงเรียนเทศบาล 5 (เด่นห้า) (5) โรงเรียนนารินุกูล (6) โรงเรียนไพโรบิงวิทยาคม (7) โรงเรียนบ้านปะทาย (8) โรงเรียนเมืองกระบี่ (9) โรงเรียนบ้านไสไทย (10) โรงเรียนวัดพลมานีย์ และ (11) โรงเรียนบ้านสมานมิตร

4. ขอบเขตการดำเนินงาน

- **ขอบเขตด้านเนื้อหา** การวิจัยในครั้งนี้ศึกษาเฉพาะ 1) รูปแบบนวัตกรรมการบริหารจัดการของสถานศึกษา 2) แนวคิดการบริหารจัดการของสถานศึกษาในการเชื่อมโยงการนำมาตรฐานการศึกษาของชาติไปเป็นเป้าหมายในการพัฒนาผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของผู้เรียน 3) กระบวนการบริหารจัดการของสถานศึกษา และ 4) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการสถานศึกษาในการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ตามที่มาตรฐานการศึกษาของชาติกำหนด

- **ขอบเขตด้านระยะเวลา** กำหนดระยะเวลาในการดำเนินงาน จำนวน 2 ปี โดยแบ่งการดำเนินงานออกเป็น 2 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 (ต.ค. 2563 - ก.ย. 2564) การศึกษาและพัฒนาารูปแบบนวัตกรรมการบริหารจัดการของ

สถานศึกษาต้นแบบที่มีบริบทหลากหลาย จำนวน 11 แห่ง และระยะที่ 2 (ต.ค. 2564 - ก.ย. 2565) การทดลองนำร่องขยายผลนวัตกรรมต้นแบบสู่โรงเรียนที่สนใจ

5. ขั้นตอนการดำเนินงาน (ระยะที่ 1 ปีงบประมาณ 2564) สำนักงาน ฯ ได้ดำเนินการ ดังนี้

- 1) ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แนวทางการพัฒนานวัตกรรมการบริหารจัดการสถานศึกษาที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนบรรลุตามเป้าหมายทางการศึกษาที่กำหนดทั้งในประเทศและต่างประเทศที่คัดสรร
- 2) จัดประชุมหารือผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้แทนหน่วยงานต้นสังกัด และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อร่วมกันออกแบบการดำเนินงานโครงการ พิจารณากรอบการวิจัย แนวทางการดำเนินงาน เครื่องมือ การเก็บรวบรวมข้อมูล และร่วมกันพิจารณาคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- 3) จัดทำคู่มือการดำเนินโครงการเพื่อใช้เป็นกรอบการดำเนินงาน
- 4) แต่งตั้งคณะทำงานพัฒนานวัตกรรมการบริหารจัดการสถานศึกษา โดยให้สถานศึกษามีบทบาทในฐานะนักวิจัยร่วม และมีส่วนตัดสินใจเลือกที่ปรึกษาทางวิชาการในพื้นที่มาร่วมดำเนินการและให้ข้อเสนอแนะทางวิชาการ
- 5) จัดประชุมคณะทำงาน ฯ สร้างความรู้ความเข้าใจถึงแนวทางการดำเนินงานร่วมกัน ร่วมกันพัฒนาสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการในประเด็นต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับความสนใจของสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ
- 6) สร้างเครื่องมือการเก็บข้อมูลสำหรับการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มย่อย การศึกษาเอกสาร และแบบสอบถามปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการสถานศึกษาในการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ตามมาตรฐานการศึกษาของชาติกำหนด
- 7) สำนักงาน ฯ ส่งเสริมสนับสนุนองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งรูปแบบการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ รวมทั้งเอกสารองค์ความรู้ที่จำเป็นให้แก่สถานศึกษาตลอดระยะเวลาที่เข้าร่วมโครงการ
- 8) เก็บข้อมูลโดยใช้การประชุมผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์เพื่อร่วมกันติดตาม หนุนเสริม และเก็บข้อมูลการพัฒนาในสถานศึกษาเป็นระยะ โดยให้สถานศึกษาจัดทำบันทึกประสบการณ์ การสัมภาษณ์กลุ่มย่อย และสัมภาษณ์เชิงลึกผู้บริหารสถานศึกษา ครู ภาควิชาช่วย ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย วิเคราะห์ปัจจัย
- 9) สถานศึกษาวิเคราะห์ข้อมูล ยกร่าง รูปแบบนวัตกรรมการบริหารจัดการสถานศึกษาที่สามารถสร้างผู้เรียนให้เกิดผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม เสนอให้ที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาคุณภาพ
- 10) ปรับแก้ไขร่างรูปแบบการพัฒนานวัตกรรมการบริหารจัดการ และจัดพิมพ์องค์ความรู้เพื่อใช้ในการขยายผลในระยะที่ 2

6. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล (ระยะที่ 1) แบ่งเป็น 2 ส่วน ได้แก่

1) การศึกษาเอกสารนวัตกรรมการบริหารจัดการสถานศึกษาของประเทศที่คัดสรร ดำเนินการศึกษาเอกสารงานวิจัยนวัตกรรมการบริหารจัดการของสถานศึกษาในบริบทที่มีความแตกต่าง หลากหลาย สามารถสร้างผู้เรียนให้เกิดผลลัพธ์ที่เป็นไปตามเป้าหมายทางการศึกษาซึ่งกำหนดไว้ในแต่ละประเทศ เพื่อให้ได้แนวคิดเกี่ยวกับนวัตกรรมการบริหารจัดการของสถานศึกษา กระบวนการบริหารจัดการสถานศึกษา ปัจจัยส่งเสริม ปัจจัยขัดขวาง แนวทางการแก้ปัญหา และแนวทางการประเมินผลการบริหารจัดการของสถานศึกษาได้อย่างเป็นรูปธรรม กรณีศึกษาประเทศสิงคโปร์ ประเทศญี่ปุ่น และประเทศเกาหลี

2) การศึกษานวัตกรรมการบริหารจัดการสถานศึกษา การวิจัยเชิงสำรวจที่มุ่งเน้นการศึกษาปรากฏการณ์ในการดำเนินงานตามปกติของผู้บริหาร ครู และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในสถานศึกษากลุ่มเป้าหมาย โดยใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณและคุณภาพจากพหุกรณีศึกษา (Multi - Case Study) ซึ่งแต่ละสถานศึกษาที่เข้าร่วมการวิจัยครั้งนี้ มีบริบทที่แตกต่างกันตามวิธีวิจัยพหุกรณีศึกษา จึงใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการที่หลากหลาย (Multi -

Instrument Approach) แบ่งออกเป็น 4 ลักษณะ ได้แก่ (1) การศึกษาเอกสาร (2) สัมภาษณ์เชิงลึกผู้บริหาร (In - Depth Interview) (3) การสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) จากผู้บริหาร ครู (Key Person) บุคลากรทางการศึกษา ผู้ร่วมพัฒนานวัตกรรม นักเรียน ผู้ปกครอง และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และ (4) การใช้แบบสอบถามเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากปรากฏการณ์ที่สะท้อนถึงการดำเนินงานของสถานศึกษาในการพัฒนานวัตกรรมการบริหารจัดการของสถานศึกษาที่สามารถสร้างคุณลักษณะผู้เรียนให้เกิดผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษา (DOE) ตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ พ.ศ. 2561 โดยข้อมูลที่จัดเก็บประกอบด้วย ข้อมูลพื้นฐานของสถานศึกษา รูปแบบ (Model) การบริหารจัดการสถานศึกษาและองค์ประกอบของรูปแบบนวัตกรรม แนวคิดการพัฒนานวัตกรรมการบริหารจัดการสถานศึกษา กระบวนการพัฒนาบริหารจัดการสถานศึกษาที่เชื่อมโยงการนำมาตรฐานการศึกษาของชาติสู่การปฏิบัติในสถานศึกษา ผลลัพธ์/ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับผู้อำนวยการ ครู ผู้เรียน ชุมชน และปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการสถานศึกษาในการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ตามที่มาตรฐานการศึกษาของชาติกำหนด โดยวิเคราะห์ปัจจัยด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

7. ผลการศึกษา

ผลการวิจัยและพัฒนานวัตกรรมการบริหารจัดการสถานศึกษา ฯ ในระยะที่ 1 ขอนำเสนอเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1) ผลการศึกษาเอกสารนวัตกรรมการบริหารจัดการของประเทศที่คัดสรร

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษานวัตกรรมการบริหารจัดการสถานศึกษาของต่างประเทศ และประเทศไทย ในบริบทที่มีความแตกต่างหลากหลายในการสร้างผู้เรียนให้เกิดผลลัพธ์ที่เป็นไปตามเป้าหมายทางการศึกษา ในที่นี้ขอเสนอตัวอย่างนวัตกรรมการบริหารจัดการสถานศึกษาของประเทศสิงคโปร์ ประเทศญี่ปุ่น และประเทศเกาหลี ดังนี้

 ประเทศสิงคโปร์ มีการปฏิรูปการศึกษาอย่างต่อเนื่องเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคตที่เกิดขึ้นตลอดเวลา ผลการประเมินระดับนานาชาติ ทั้ง TIMSS และ PISA สิงคโปร์อยู่ในระดับ top 5 ของโลก นวัตกรรม การบริหารและจัดการของสถานศึกษาที่สำคัญ ๆ ของประเทศสิงคโปร์ ได้แก่

(1) **รูปแบบการบริหารและจัดการของสถานศึกษา** กระทรวงด้านการศึกษาให้อำนาจการบริหารจัดการตนเองของสถานศึกษาและให้ทรัพยากรที่จำเป็น เพื่อให้สถานศึกษาได้พัฒนาจุดแข็งของตนเองสู่ความเป็นเลิศ ส่งเสริมให้พ่อแม่ผู้ปกครองและชุมชน รวมทั้งภาคอุตสาหกรรม มีบทบาทมากขึ้นในการสนับสนุนการพัฒนาผู้เรียนร่วมจัดประสบการณ์การเรียนรู้ และกระตุ้นส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนและเติบโตตามศักยภาพ

(2) **การบริหารวิชาการ** นวัตกรรมที่ยั่งยืนสมัยอยู่เสมอคือ Thinking Schools, Learning Nation และ Teach Less Learn More ซึ่งสนับสนุนให้คนสิงคโปร์ พัฒนาทักษะการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ คิดวิเคราะห์ และใฝ่เรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อนำไปสู่เศรษฐกิจที่ใช้ความรู้เป็นฐาน มาตรฐานการศึกษาของประเทศสิงคโปร์มุ่งเตรียมผู้เรียนให้พร้อมเผชิญความเปลี่ยนแปลงและมีสมรรถนะที่จำเป็นสำหรับศตวรรษที่ 21 สถานศึกษาซึ่งประกอบด้วย ครูและผู้บริหารสถานศึกษามีอิสระในการพัฒนาหลักสูตรโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน School - Based Curriculum Development” (SBCD) นอกจากนี้ ประเทศสิงคโปร์ได้นำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่ทันสมัยมาใช้ในสถานศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสเข้าถึงแหล่งข้อมูลใหม่ ๆ และทำให้การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทุกที่ทุกเวลา ครูสามารถใช้เทคโนโลยีเป็นสื่อในการเรียนการสอนและแสวงหาวิธีสอนใหม่ ๆ โครงการที่ประสบความสำเร็จและถือเป็นนวัตกรรมสำคัญของการศึกษาในประเทศสิงคโปร์ คือ โครงการโรงเรียนแห่งอนาคต (The Future Schools Program) ซึ่งเป็นความร่วมมือระหว่างภาครัฐกับเอกชนและสถานศึกษา ตั้งแต่ปี 2008 โดยการนำสื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัยนับตั้งแต่ e - Textbooks อุปกรณ์มือถือ และ Laptops ไปจนถึงการนำปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence – AI) มาใช้

ในการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ เทคโนโลยีดังกล่าวช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาการคิดวิเคราะห์ เรียนสนุก ได้ฝึกปฏิบัติจริง สามารถสื่อสารและแลกเปลี่ยนกับเพื่อนนักเรียนในประเทศอื่น ๆ ได้ด้วย

(3) การบริหารงานบุคคล ครูของประเทศสิงคโปร์ได้รับการคัดเลือกมาจากผู้ที่มีผลสัมฤทธิ์สูง (Top 30%) เข้ารับการอบรมเรื่องการพัฒนาอาชีพครูเป็นเวลา 100 ชั่วโมงต่อปี มีค่าตอบแทนเหมาะสมกับวิชาชีพชั้นสูง มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และนวัตกรรมภายในและระหว่างสถานศึกษาในรูปแบบ “ชุมชนแห่งการเรียนรู้” (Professional Learning Communities) ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้แนวปฏิบัติที่ดีที่สุด (Best Practices) ได้จับคู่พัฒนาด้วยกัน และนำนวัตกรรมวิธีการสอนใหม่ ๆ ไปขยายผลเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน ครูที่ผ่านการประเมินด้วยผลงานดีจะได้รับรางวัลและยกย่องในระดับชาติให้เป็น “ครูอาวุโส” (Senior Teachers) และ “ครูต้นแบบ” (Master Teachers) และมีโอกาสทำงานวิจัยมากขึ้น

(4) การบริหารงบประมาณ สถานศึกษาได้รับการจัดสรรงบประมาณที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนที่มีความหลากหลาย มีความเท่าเทียมกัน เพื่อส่งเสริมการสร้างสรรค์นวัตกรรมจากระดับล่าง (Bottom Up Innovation) สถานศึกษาทุกแห่งจะได้รับเงินอุดหนุนที่เรียกว่า “กองทุนโอกาส” (Opportunity Fund) เพื่อช่วยเหลือผู้เรียนจากครอบครัวที่มีรายได้ต่ำ โดยสถานศึกษามีอำนาจตัดสินใจที่จะใช้เงินเอง

(5) การบริหารงานทั่วไป สถานศึกษาชั้นพื้นฐานของสิงคโปร์มีบุคลากรสนับสนุนหลายด้าน เช่น ที่ปรึกษาแนะแนวทางการศึกษาและอาชีพ ผู้จัดการการบริหารทั่วไป ผู้จัดการปฏิบัติการ ผู้บริหารระดับสูงทั่วไป ผู้จัดการด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ฯลฯ การมีบุคลากรทำหน้าที่ต่าง ๆ ในสถานศึกษาซึ่งส่วนใหญ่เป็นงานสนับสนุนที่ไม่เกี่ยวกับการเรียนการสอน ทำให้ครูของประเทศสิงคโปร์สามารถทุ่มเทให้กับการเรียนการสอนอย่างเต็มที่ และมีระบบซอฟต์แวร์สำหรับการบริหารสถานศึกษา (School Management System) ที่ช่วยให้การบริหารงานธุรการและข้อมูลต่าง ๆ มีประสิทธิภาพ

🌐 ประเทศญี่ปุ่น เน้นการกระจายอำนาจไปยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยมี “คณะกรรมการการศึกษา” (Board of Education) ระดับจังหวัดและระดับเทศบาล เป็นองค์กรคณะบุคคลที่เป็นผู้แทนประชาชนมิใช่ข้าราชการ เป็นผู้มีความรับผิดชอบเกี่ยวกับการจัดการศึกษาในพื้นที่รับผิดชอบ

นวัตกรรมกรรมการบริหารและจัดการของสถานศึกษาที่สำคัญ ๆ ของประเทศญี่ปุ่น ได้แก่

(1) รูปแบบการบริหารและจัดการของสถานศึกษา เน้นการมีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิดกับพ่อแม่ผู้ปกครอง สถานศึกษาทุกแห่งมีคณะกรรมการสถานศึกษา (School Council) ทำหน้าที่ให้คำปรึกษาแนะนำการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน และได้เพิ่มนวัตกรรมการบริหารสถานศึกษาอีกรูปแบบหนึ่งที่มี “คณะกรรมการบริหารสถานศึกษา” (School Management Council) ซึ่งมีบทบาทและอำนาจหน้าที่มากขึ้นในการให้ความเห็นชอบนโยบายและแผน เสนอความเห็นเกี่ยวกับการบริหารการศึกษาและการแต่งตั้งบุคลากรครูต่อคณะกรรมการการศึกษาท้องถิ่น โดยเรียกสถานศึกษาเหล่านี้ว่า “โรงเรียนชุมชน” (Community Schools)

(2) การบริหารงานวิชาการ ประเทศญี่ปุ่นได้ดำเนินการปฏิรูปการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ปรับปรุงการเรียนการสอนให้ทันสมัยเพื่อสร้างศักยภาพของผู้เรียนสำหรับศตวรรษที่ 21 มาตรฐานหลักสูตรแห่งชาติฉบับปรับปรุงใหม่ ค.ศ. 2017 - 2018 เป็นแนวทางให้สถานศึกษาออกแบบหลักสูตรที่เหมาะสมสำหรับสถานศึกษาแต่ละแห่ง ซึ่งเริ่มมีการนำสู่ปฏิบัติในปี 2020 - 2022 เน้นยุทธศาสตร์การเรียนรู้แบบ Active Learning เพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนใน 3 ด้านหลัก ได้แก่ 1) แรงจูงใจที่จะเรียนและการนำสิ่งที่เรียนไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง 2) การแสวงหา

ความรู้และทักษะเชิงวิชาการ 3) ทักษะการคิด การตัดสินใจ และการแสดงออกของตนเองมี “การทดสอบความสามารถทางวิชาการแห่งชาติ” ในวิชาภาษาญี่ปุ่น วิทยาศาสตร์ และคณิตศาสตร์ สำหรับผู้เรียนเกรด 6 และเกรด 9 เพื่อประเมินว่าสถานศึกษาใดต้องให้ความสำคัญเป็นพิเศษ นอกจากนี้ ประเทศญี่ปุ่นมีแผนที่จะทำให้ผู้เรียนทั่วประเทศได้รับการศึกษาในยุคดิจิทัลทั้งหมด จึงได้เริ่มโครงการ GIGA School Program (Global and Innovation Gateway for All) ในปี ค.ศ. 2018 เพื่อให้ผู้เรียนทุกคนมีคอมพิวเตอร์และ High - Speed Internet ซึ่งจะเป็นการวางรากฐานให้ผู้เรียนสามารถใช้เครื่องมือดิจิทัลและเรียนออนไลน์ได้

(3) การบริหารงานบุคคล ญี่ปุ่นได้พัฒนาแนวปฏิบัติที่เป็นนวัตกรรม คือ การหมุนเวียนครูและผู้บริหารสถานศึกษาที่มีผลสัมฤทธิ์สูงระหว่างสถานศึกษาในจังหวัดเดียวกัน ครูเหล่านี้จะได้รับค่าตอบแทนสำหรับการเป็นครูพี่เลี้ยงให้กับการพัฒนาวิชาชีพของครูในโรงเรียนอื่น ๆ ยุทธศาสตร์นี้ช่วยสร้างความมั่นใจว่าสถานศึกษาที่มีผลสัมฤทธิ์ต่ำจะมีโอกาสเท่าเทียมกันในการเข้าถึงครูที่มีศักยภาพสูงที่สุด ในขณะที่ครูจากสถานศึกษาที่มีผลสัมฤทธิ์ต่ำก็จะได้สัมผัสประสบการณ์การบริหารจัดการของสถานศึกษาที่มีผลสัมฤทธิ์สูงด้วยเช่นกัน ในเดือนมกราคม ปี 2016 กระทรวงด้านการศึกษาได้ประกาศใช้แผน “โรงเรียนแห่งอนาคต” (Plan for Creation of Next - Generation School and Community) รวมทั้งปรับโครงสร้างการบริหารสถานศึกษา โดย 1) เพิ่มจำนวนบุคลากรครู 2) จัดตั้งทีมงานประกอบด้วย ครู (Teaching Staff) และผู้เชี่ยวชาญ (Specialist Staff) ด้านต่าง ๆ 3) เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารโรงเรียนโดยให้มีผู้บริหารระดับกลางมากขึ้น และเพิ่มบุคลากรฝ่ายบริหารทั่วไป หลังจากประกาศแผนดังกล่าวแล้วกระทรวงได้ดำเนินการให้มีกฎหมายและระเบียบเพื่อรองรับการปรับปรุงการบริหารสถานศึกษาใหม่โดยใช้รูปแบบ “ทีมโรงเรียน” (Team Gakkou) หรือ School as a Team ซึ่งเป็นนวัตกรรมการบริหารสถานศึกษาที่เน้นการปรับปรุงโครงสร้างองค์กรภายในสถานศึกษาให้มีการทำงานเป็นทีม แต่ละทีมประกอบด้วยครูและบุคลากรวิชาชีพต่าง ๆ สมาชิกในทีมนำความรู้ความเชี่ยวชาญมาใช้ในการสร้างความเข้มแข็งให้กับการเรียนการสอน จุดประสงค์เพื่อให้บรรลุผลตามเป้าหมายของหลักสูตรที่เน้นการฝึกทักษะให้ผู้เรียนมีความคิดสร้างสรรค์และการเรียนแบบบูรณาการ ครูได้มีเวลาเพื่อผู้เรียนมากขึ้น และลดภาระงานเอกสารลง

(4) การบริหารงบประมาณ สถานศึกษาขั้นพื้นฐานของประเทศญี่ปุ่นที่จัดการศึกษาภาคบังคับได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากกระทรวงและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งระดับจังหวัดและระดับเทศบาล ซึ่งงบประมาณที่ได้รับจากกระทรวงส่วนใหญ่เป็นค่าเงินเดือนครู ส่วนค่าใช้จ่ายอื่น ๆ สำหรับการบริหารสถานศึกษา เช่น การจัดซื้อจัดจ้างนั้น เป็นหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ดูแลและสนับสนุน ทำให้สถานศึกษาทุ่มเทไปที่ภารกิจจัดการเรียนการสอนอย่างเต็มที่

(5) การบริหารงานทั่วไป สถานศึกษาของประเทศญี่ปุ่นใช้บุคลากรน้อย ครูและผู้บริหารสถานศึกษาต้องปฏิบัติงานเอง งานธุรการที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนเป็นหน้าที่ของครูและผู้บริหาร เช่นเดียวกับการบริหารงบประมาณ เป็นหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ดูแลและสนับสนุน ประกอบกับประเทศญี่ปุ่นมีความก้าวหน้าเรื่องเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร จึงมีอุปกรณ์และระบบ (Hardware and Software) สำหรับใช้ในการบริหารจัดการสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

 ประเทศเกาหลี เป็นอีกประเทศหนึ่งที่ได้ชื่อว่าพัฒนาคนด้วยการศึกษาอย่างจริงจัง เป็นระบบ และต่อเนื่อง จนส่งผลให้เศรษฐกิจของเกาหลีมีการเติบโตอย่างเห็นได้ชัด พร้อม ๆ กับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่ทำให้เกาหลีเป็นหนึ่งในประเทศชั้นนำของโลกด้านเทคโนโลยีดิจิทัล โดยที่ผลการประเมินนานาชาติเกาหลีก็อยู่ในอันดับต้น ๆ ของโลกทั้ง TIMSS และ PISA

นวัตกรรมการบริหารและจัดการของสถานศึกษาที่สำคัญ ๆ ของประเทศเกาหลี ได้แก่

(1) **รูปแบบการบริหารและจัดการของสถานศึกษา** ประเทศเกาหลี มีการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาไปยังท้องถิ่น โดยจัดตั้งสำนักงานการศึกษาท้องถิ่น (Local Education Offices) โดยมีคณะกรรมการการศึกษา (Board of Education) ที่มีอำนาจตัดสินใจในเรื่องที่เกี่ยวกับการศึกษา ศิลปะ และวิทยาศาสตร์ ในแต่ละท้องถิ่น ในระดับสถานศึกษาแต่ละแห่งมีคณะกรรมการสถานศึกษาซึ่งมีอำนาจอิสระระดับหนึ่งในการส่งเสริมหรือจัดการเรื่องการพัฒนาครู

(2) **การบริหารงานวิชาการ** ประเทศเกาหลีมีนโยบายปฏิรูปการศึกษาทั้งระบบเพื่อ “ปลูกฝังคนเกาหลีให้เป็นผู้นำในศตวรรษที่ 21” หลักสูตรฉบับที่ 7 (The Seventh Curriculum) ที่นำมาใช้กับนักเรียนตั้งแต่ปี ค.ศ. 2000 และครบทุกระดับชั้นในปี 2004 มีความมุ่งหมายที่จะเตรียมผู้เรียนสำหรับยุคโลกาภิวัตน์ในศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นเศรษฐกิจฐานความรู้ (The Knowledge - Based Economy) เน้นการพัฒนาปัจเจกชน ความคิดสร้างสรรค์ เรียนรู้วัฒนธรรมเกาหลีรวมทั้งวัฒนธรรมอื่น ๆ และมุ่งหวังที่จะส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้เป็นแรงขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศเกาหลีอย่างต่อเนื่องต่อไป ในปี 2013 ประเทศเกาหลีได้มีนวัตกรรมทางการศึกษา เน้นการส่งเสริมทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศในสถานศึกษาทั่วประเทศ เนื่องจากเทคโนโลยีได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในโลกของการทำงาน จึงคาดการณ์ได้ว่า ในอนาคตอันใกล้นี้งานในภาคอุตสาหกรรมทุกประเภทจะถูกแทนที่ด้วยเทคโนโลยี มีผลให้คนที่จบการศึกษาแล้วไม่มีงานทำ รัฐบาลเกาหลีจึงได้ออกนโยบายการศึกษาที่สำคัญ 2 ประการคือ 1) The Free Semester Program (FSP) เน้นการพัฒนาทั้ง Cognitive Skills และ Non - Cognitive Skills และ 2) The SMART Initiative เน้นการใช้ ICT ในห้องเรียนเพื่อพัฒนาผู้เรียนที่จะเป็นกำลังสำคัญในอนาคตให้สามารถรองรับอุตสาหกรรมใหม่และสร้างเศรษฐกิจที่สร้างสรรค์ (creative economy) ที่จะเกิดขึ้นจากการปฏิวัติอุตสาหกรรม ครั้งที่ 4 (The 4th Industrial Revolution)

(3) **การบริหารงานบุคคล** เกาหลีมีระบบ “การประเมินเพื่อพัฒนาศักยภาพครู” (Teacher Competence Development Assessment) ซึ่งเริ่มนำสู่การปฏิบัติในปี 2010 ในระบบนี้ครูจะได้รับการประเมินผลงานโดยเพื่อนครู ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้เรียน และพ่อแม่ผู้ปกครองของผู้เรียน ผลการประเมินจะนำไปสู่แผนการพัฒนาครูเป็นรายบุคคล ครูที่ได้คะแนนกลุ่มสูงจะได้รับอนุญาตให้ลางานเพื่อทำวิจัยเป็นเวลา 1 ปี ครูที่ได้คะแนนกลุ่มต่ำอาจจำเป็นต้องเข้ารับการอบรมวิชาชีพครูเพิ่มเติม ประเทศเกาหลีมีระบบ “ครูต้นแบบ” (Master Teacher) ทั่วประเทศ ในปี 2012 ครูต้นแบบจะลดชั่วโมงสอนลงและไปทำหน้าที่เป็นครูพี่เลี้ยง เป็นวิทยากรในการฝึกอบรมครู และออกแบบหลักสูตร ผู้ที่จะเป็นครูต้นแบบได้ต้องได้รับใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครูชั้นหนึ่ง มีประสบการณ์การสอนไม่น้อยกว่า 15 ปี และได้รับการเสนอชื่อจากโรงเรียน รวมทั้งต้องผ่านการคัดเลือกและผ่านการฝึกอบรม และจะได้รับงบประมาณให้ทำวิจัยด้วย

(4) **การบริหารงบประมาณ** ประเทศเกาหลีมีระบบการให้การสนับสนุนสถานศึกษาที่ผลงานต่ำ ชื่อ “โครงการสถานศึกษาเพื่อการปรับปรุง” (The School for Improvement) ซึ่งเริ่มในปี ค.ศ. 2010 จะให้งบประมาณพิเศษแก่โรงเรียนมัธยมศึกษาที่มีผลสัมฤทธิ์ต่ำในการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาแห่งชาติ (the National Assessment of Educational Achievement – NAEA) ซึ่งเป็นการทดสอบที่วัดผลผู้เรียนทุกคนในเกรด 9 และเกรด 11 การสนับสนุนเป้าหมายสถานศึกษาที่ชัดเจนเช่นนี้ได้ส่งผลให้ผู้เรียนที่ผลสัมฤทธิ์ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยมีจำนวนลดลงนับตั้งแต่มีการประเมินรอบแรกในปี 2008 ตั้งแต่ปี ค.ศ. 2013 เป็นต้นมา หากโรงเรียนประถมศึกษาและโรงเรียนมัธยมศึกษาใดมีสัดส่วนผู้เรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาต่ำเป็นจำนวนมากจะถูกจัดให้เข้าโครงการ “Do - Dream Schools” โดยสถานศึกษาแต่ละแห่งจะได้รับงบประมาณพิเศษเพื่อให้คำปรึกษาแก่พ่อแม่

ผู้ปกครองและผู้เรียน รวมทั้งการสนับสนุนอื่น ๆ ครูและผู้บริหารสถานศึกษาของโรงเรียนเหล่านี้จะทำงานร่วมกับผู้เรียนในการปรับปรุงผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการร่วมกัน

(5) การบริหารงานทั่วไป ประเทศเกาหลีก็เช่นเดียวกับประเทศสิงคโปร์และประเทศญี่ปุ่นที่มีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ทั้งฮาร์ดแวร์และซอฟต์แวร์ และได้นำระบบซอฟต์แวร์สำหรับการบริหารสถานศึกษามาใช้ ทำให้การบริหารงานทั่วไปมีประสิทธิภาพและอำนวยความสะดวกแก่การเรียนการสอนซึ่งเป็นงานหลัก ตั้งแต่ปี ค.ศ. 2012 สำนักงานการศึกษามหานครและจังหวัดได้รับมอบอำนาจและความเป็นอิสระในการประเมินสถานศึกษามากขึ้น ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแนวโน้มที่จะให้ท้องถิ่นมีอิสระในการควบคุมดูแลการจัดการศึกษาเอง สถานศึกษาที่มีผลสัมฤทธิ์สูงจะได้รับโบนัสเป็นรางวัล เน้นการช่วยเหลือให้คำแนะนำแก่สถานศึกษาเพื่อการปรับปรุงคุณภาพ และผลการประเมินสถานศึกษาจะถูกเปิดเผยต่อสาธารณะ

ข้อเสนอสำหรับประเทศไทยในการพิจารณาปรับปรุงการบริหารและจัดการสถานศึกษา

จากบทเรียนของประเทศที่เป็นแนวปฏิบัติที่ดี จึงมีข้อเสนอสำหรับประเทศไทยในการพิจารณาปรับปรุงการบริหารและจัดการสถานศึกษา 5 ด้าน คือ

(1) ระบบการบริหารและจัดการสถานศึกษา ควรพิจารณาให้อำนาจและความเป็นอิสระแก่สถานศึกษามากขึ้น และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ผู้ปกครองและชุมชนในเรื่องวิชาการ การร่วมจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียน ไม่ใช่เน้นการบริจาคเงินอย่างเดียว

(2) การบริหารงานวิชาการ เพื่อเตรียมคนไทยให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์และมีความพร้อมสำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจฐานความรู้ในศตวรรษที่ 21 การเรียนการสอนต้องเน้นการปลูกฝังทักษะความคิดสร้างสรรค์ คิดนวัตกรรม หลักสูตรมีความหลากหลายและยืดหยุ่น สอดคล้องกับความต้องการ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียน นำเทคโนโลยีมาใช้ในการเรียนการสอนมากขึ้น การระบาดของโรค COVID-19 ทำให้สถานศึกษาจำเป็นต้องจัดการเรียนการสอนแบบออนไลน์ แต่ที่สำคัญที่สุดคือ ต้องเน้นการสร้างแรงจูงใจใฝ่รู้ให้ผู้เรียนรู้จักแสวงหาความรู้ด้วยตัวเอง

(3) การบริหารงานบุคคล ควรมีเวทีให้ครูได้พบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสถานศึกษา และสร้างวัฒนธรรมการประเมินโดยเพื่อนครู (Peer Review) เหมือนของประเทศเกาหลี ญี่ปุ่น และสิงคโปร์ ซึ่งพบว่าทำให้การเรียนการสอนมีคุณภาพ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนสูงขึ้น

(4) การบริหารงบประมาณ ในการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารงบประมาณ ควรมีการเปิดเผยข้อมูลการจัดซื้อจัดจ้างต่อสาธารณะ และควรนำระบบเลขประจำตัวประชาชนมาใช้เพื่อลดปัญหาความซ้ำซ้อนของจำนวนผู้เรียน การบริหารงบประมาณควรมุ่งใช้จ่ายงบประมาณเพื่อ “ประโยชน์ของผู้เรียน” เป็นสำคัญ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการรั่วไหลและคอร์รัปชันเหมือนกรณีสนามฟุตบอล ซึ่งลงทุนสร้างแล้วใช้ไม่ได้ ก่อให้เกิดความเสียหายต่องบประมาณของประเทศ ผู้เรียนสูญเสียโอกาสได้พัฒนาด้านกีฬา

(5) การบริหารงานทั่วไป กระทรวงศึกษาธิการควรนำระบบข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) มาใช้เพื่อเชื่อมโยงข้อมูลสารสนเทศของสถานศึกษาได้ครบถ้วนและทันสมัย จะได้มีข้อมูล real time สำหรับการวางแผน การพัฒนา และการติดตามผลการเรียนของผู้เรียนได้ พัฒนาและแนะนำระบบซอฟต์แวร์สำหรับการบริหารสถานศึกษา และจัดระบบบุคลากรสนับสนุนเฉพาะด้าน เพื่อลดงานเอกสารลง ช่วยให้ผู้ครูมีเวลาทุ่มเทให้กับการเรียนการสอนอย่างเต็มที่มากขึ้น

2) ผลการพัฒนานวัตกรรมการบริหารจัดการของสถานศึกษาในการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ

ผลการวิจัยในระยะที่ 1 พบว่า สถานศึกษาร่วมกับที่ปรึกษาในพื้นที่สามารถพัฒนานวัตกรรมการบริหารจัดการสถานศึกษาที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพปัญหา ความต้องการจำเป็นของแต่ละโรงเรียนที่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ อัตลักษณ์ เอกลักษณ์ และความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่น โดยรูปแบบนวัตกรรมที่มีการพัฒนา มีความหลากหลาย ใช้กระบวนการในการพัฒนาที่แตกต่างกัน อาทิ การใช้ OKRs: Objective and Key Results ในการกำหนดเป้าหมายและผลลัพธ์สำหรับเป็นเครื่องมือในการพัฒนาโรงเรียน โรงเรียนที่พัฒนานวัตกรรมการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม เป็นต้น

ในด้านปัจจัยที่ส่งผลต่อการนำมาตราฐานการศึกษาของชาติสู่การปฏิบัติในสถานศึกษาให้เกิดผลเป็นรูปธรรม ในภาพรวม พบว่า ปัจจัยส่งเสริม ได้แก่ ความรู้ความสามารถและความเป็นผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ความสามัคคีร่วมแรงร่วมใจในการมุ่งพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนให้มีคุณภาพเต็มตามศักยภาพของผู้เรียน การมีที่ปรึกษาประจำโรงเรียนไว้คอยให้คำปรึกษาหารือเมื่อประสบปัญหาทางด้านวิชาการการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

- ตัวอย่างนวัตกรรมการบริหารจัดการของสถานศึกษาในการนำมาตราฐานการศึกษาของชาติสู่การปฏิบัติ: กรณีโรงเรียนบ้านไสไทย จังหวัดกระบี่ “SAITHAI MODEL”

โรงเรียนบ้านไสไทย สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลไสไทย อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ มีแนวคิดในการบริหารจัดการการศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เกิดผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษา โดยเกิดจากการบริหารจัดการศึกษาภายใต้วิสัยทัศน์ “เด็กมีคุณภาพ ด้วยการเรียนรู้ที่หลากหลายอย่างทันสมัย ก้าวไกลด้วยสโตร์สอร์ท บนพื้นฐานหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง Good quality student by learning in many ways. Go forward with resort style based on the Philosophy of Sufficiency economy” โดยมีกระบวนการพัฒนานวัตกรรมการบริหารจัดการ ดังนี้

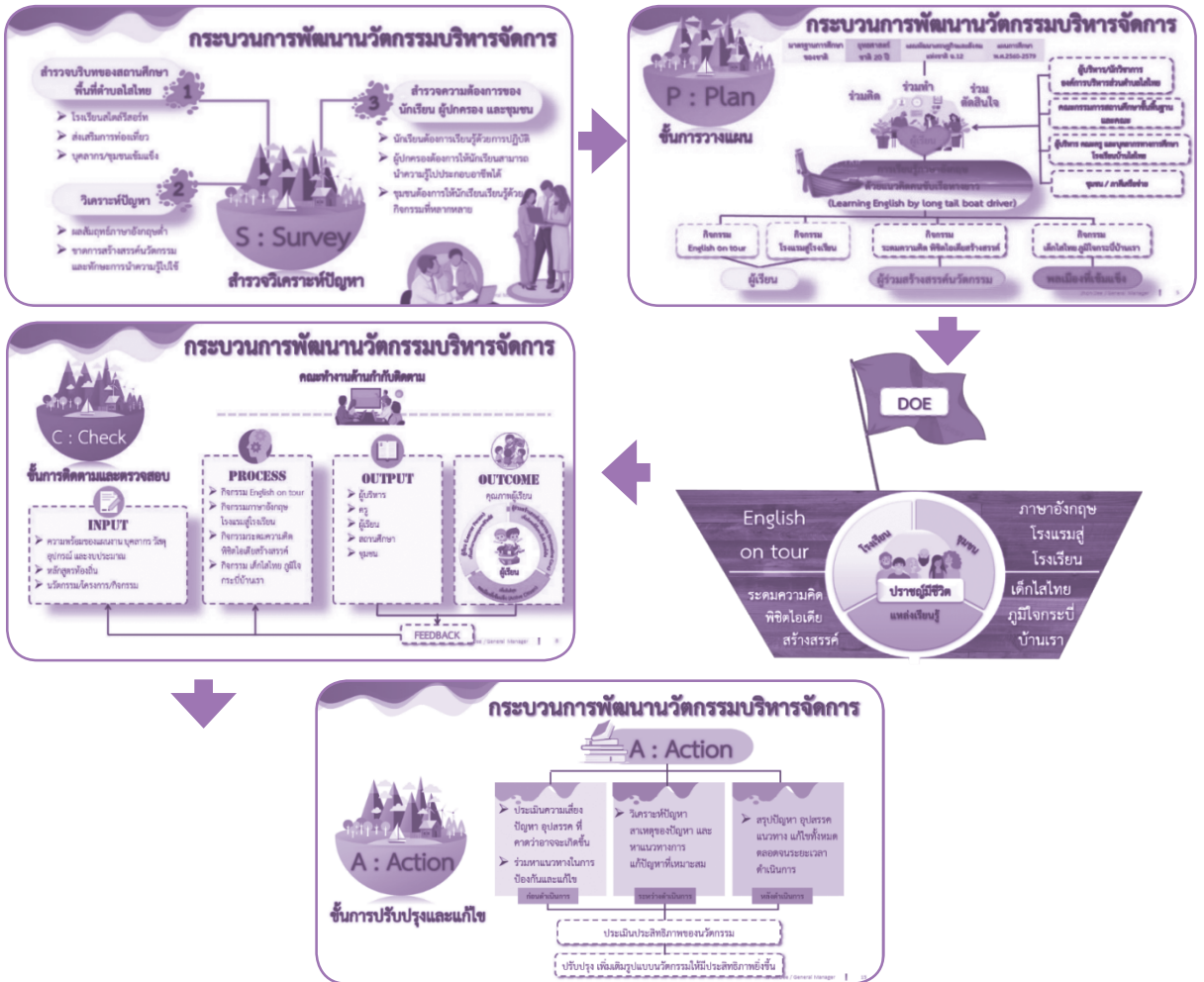
S: Survey **สำรวจวิเคราะห์ปัญหา** 1) สำรวจบริบทของสถานศึกษาพื้นที่ตำบลไสไทย 2) วิเคราะห์ปัญหา 3) สำรวจความต้องการของนักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน

P: Plan **ขึ้นวางแผน** ตามกรอบมาตรฐานการศึกษาของชาติ ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579 โดยกระบวนการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจของผู้บริหาร/นักวิชาการ อบต.ไสไทย คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้บริหาร คณะครู บุคลากรทางการศึกษา ชุมชน/ภาคีเครือข่าย ร่วมกันออกแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ ด้วยแนวคิดจากปราชญ์มีชีวิต คือ “คนขับเรือหางยาว”

D: Doing **ขึ้นดำเนินการ** ส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนให้มีการปรับตัวในการเรียนรู้ มีความกล้าแสดงออกในการสื่อสารภาษาอังกฤษ ในระดับที่สามารถนำไปใช้ในการประกอบอาชีพ สร้างรายได้ให้แก่ตนเอง และชุมชน โดยมีส่วนร่วมของครูชุมชน และชุมชนให้การสนับสนุนด้านต่าง ๆ ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ อย่างเต็มศักยภาพ นอกจากนั้นยังมีการสอดแทรกกิจกรรมต่าง ๆ ที่ส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยวิธีการที่หลากหลาย ฝึกกระบวนการคิด วิเคราะห์ การทำงานกลุ่ม การสื่อสารและการนำเสนอข้อมูล รวมไปถึงให้ผู้เรียนมีการนำองค์ความรู้มาสร้างสรรค์นวัตกรรมง่าย ๆ และเน้นให้ผู้เรียนมีวินัยในตนเอง มีภาวะความเป็นผู้นำ มีจิตสาธารณะ รักท้องถิ่นของตนเอง อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขเป็นผู้เรียนรู้ ผู้ร่วมสร้างสรรค์นวัตกรรม และพลเมืองที่เข้มแข็ง

C: Check **ขึ้นการกำกับติดตามและตรวจสอบ** โดยมีการแต่งตั้งคณะทำงานกำกับติดตามการดำเนินงาน และ

A: Action **ขึ้นการปรับปรุงแก้ไข** ตามภาพ

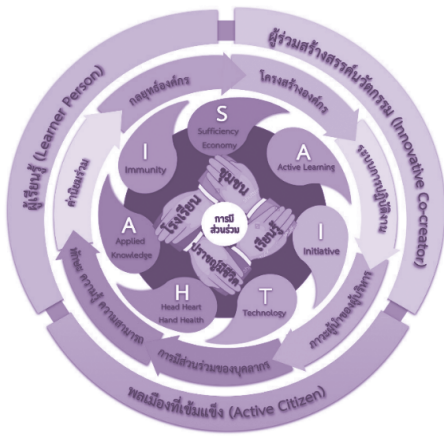

แผนภาพ กระบวนการพัฒนานวัตกรรม

นวัตกรรมการบริหารจัดการโรงเรียนแบบมีส่วนร่วม มีการกระจายอำนาจ มุ่งเน้นการบริหารแบบทีมงาน โดยการบริหารงานแบ่งออกเป็น 4 ฝ่าย คือ (1) การบริหารวิชาการ มุ่งกระจายอำนาจในการบริหารจัดการ โดยผู้บริหารมีนโยบายให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชน และภาคีเครือข่าย แสดงความคิดเห็นและร่วมกันเสนอวิธีการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นการปฏิบัติจริง ครูประสานความร่วมมือกับผู้ปกครองและชุมชนในการพัฒนาจัดหาแหล่งเรียนรู้ รวมถึงการสืบเสาะหาประชาชนชาวบ้านที่มีความรู้ความสามารถและพร้อมที่จะให้ความรู้และประสบการณ์ที่ดีแก่ผู้เรียน โดยมุ่งพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน ซึ่งจะเป็นปัจจัยสำคัญทำให้สถานศึกษามีความเข้มแข็งในการบริหารจัดการ สามารถพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ ตลอดจนการวัดผลประเมินผล รวมทั้งการวัดปัจจัยเกื้อหนุน การพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ชุมชน ท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ (2) การบริหารงบประมาณ มุ่งเน้นความเป็นอิสระในการบริหารจัดการ ผู้บริหาร ครูและบุคลากรมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการด้านงบประมาณตั้งแต่กระบวนการวางแผนการใช้งบประมาณ การจัดหา การดำเนินการตามแผน จนถึงขั้นตรวจสอบและประเมินผลที่เน้นความโปร่งใสและตรวจสอบได้ โดยผู้ปกครอง ชุมชนและภาคีเครือข่าย เข้าร่วมการประชุมเพื่อประเมินแผนการใช้งบประมาณที่เหมาะสมอีกทั้งมีส่วนร่วมในการระดมทรัพยากร ระดมทุนที่จำเป็นต่อการพัฒนาผู้เรียน เช่น การจัดซื้อสื่อการเรียนการสอน การจัดหาทุนการศึกษาแก่ผู้เรียน (3) การบริหารงานบุคคล สถานศึกษามีวัฒนธรรมขององค์กรที่ดี บุคลากรในสถานศึกษาร่วมแรงร่วมใจ มีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่

ครูผู้สอนที่มีความรู้ความสามารถในการออกแบบการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จัดกิจกรรมการเรียนรู้สอดคล้องกับหลักสูตร ผู้ปกครองและชุมชนผู้ส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและเสนอแนวทางในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครูอย่างเป็นกัลยาณมิตร อีกทั้งสถานศึกษาและชุมชนร่วมกันส่งเสริมครูและบุคลากรที่ปฏิบัติงานได้ตามมาตรฐานวิชาชีพให้ได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติ ได้รับรางวัลและมีความก้าวหน้าในวิชาชีพเพื่อเป็นขวัญกำลังใจในการทำงาน (4) การบริหารงานทั่วไป สถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชนและภาคีเครือข่ายสนับสนุน ส่งเสริม ประสานงานและอำนวยความสะดวกให้การปฏิบัติงานของสถานศึกษาเป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล และมีการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารผลงานของสถานศึกษาต่อสาธารณชนจะก่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ เจตคติที่ดี ความเลื่อมใสศรัทธาและให้การสนับสนุนการจัดการศึกษา เช่น การปรับภูมิทัศน์จัดบรรยากาศของสถานศึกษาในรูปแบบของรีสอร์ทที่มีความร่มรื่น สวยงาม และการพัฒนาอาคารสถานที่ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ซึ่งเป็นความภาคภูมิใจของชุมชนและเป็นที่ยอมรับจากสถานศึกษาอื่น ๆ ได้เข้ามาศึกษาดูงานและแลกเปลี่ยนเรียนรู้อยู่เสมอ

รูปแบบนวัตกรรมการบริหารจัดการสถานศึกษา "SAITHAI MODEL" ประกอบไปด้วย

- วงใน “หัวใจของการบริหารจัดการ”: การบริหารจัดการสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วม ของ 4 ภาคีเครือข่าย ได้แก่ โรงเรียน ชุมชน ราษฎร์มีชีวิต และแหล่งเรียนรู้

- วงที่สอง “SAITHAI” : กระบวนการในการบริหารจัดการสถานศึกษาเพื่อเป้าหมายการพัฒนาผู้เรียน ให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ โดยใช้ศาสตร์พระราชา (Sufficiency Economy) ด้วยการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active learning) ผ่านการร่วมกิจกรรมหลากหลายที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้คิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Initiative) โดยใช้เทคโนโลยีช่วยในการเรียนรู้ (Technology) ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนมีสุขภาพกายและใจที่ดี (Head Heart Hand Health) สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้ในชีวิตจริง (Applied Knowledge) และเกิดภูมิคุ้มกันในชีวิต (Immunity)

- วงที่สาม : ปัจจัยที่ส่งเสริมให้การบริหารจัดการสถานศึกษามีประสิทธิภาพ ได้แก่ กลยุทธ์องค์กร โครงสร้างองค์กร ระบบการปฏิบัติงาน ภาวะผู้นำของผู้บริหาร การมีส่วนร่วมของบุคลากร ทักษะ ความรู้ ความสามารถของบุคลากร และค่านิยมร่วมของบุคลากร

- วงนอก : ผลลัพธ์ตามเป้าหมายของการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ได้แก่ ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ คือ เป็นผู้เรียนรู้ ผู้ร่วมสร้างสรรค์นวัตกรรม และพลเมืองที่เข้มแข็ง

รายการอ้างอิง

มูลนิธิเอเชีย. (ม.ป.ป.). จากความท้าทายสู่คุณภาพการศึกษาของประเทศไทย กฎระเบียบ การบริหารทรัพยากรและความเป็นผู้นำ. สืบค้นจาก <https://bit.ly/3DIht84>

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2562). มาตรฐานการศึกษาของชาติ พ.ศ. 2561. กรุงเทพฯ: บริษัท พรักหวานกราฟฟิค จำกัด.

_____. (2564). นวัตกรรมการบริหารจัดการสถานศึกษาในประเทศไทยและประเทศที่คัดสรรเพื่อพัฒนาผู้เรียนสู่ศตวรรษที่ 21. กรุงเทพฯ: บริษัท พรักหวานกราฟฟิค จำกัด.

น้องพาเพลิน

ขอเชิญชวนทุกคนติดตาม
ช่องทางใหม่ของ
สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

Blockdit : OEC News สภากาการศึกษา

พื้นที่บทความและงานวิจัยทางการศึกษา
ร่วมแบ่งปันองค์ความรู้
อัปเดตการศึกษา

อ่านงานวิจัยได้สนุกมากขึ้น
กับฟีเจอร์พิเศษ

ฟีเจอร์กล่องข้อความ
(Block)

อ่านเร็ว เข้าใจง่าย
เชื่อมโยงกับบทความฉบับเต็ม

ติดตามช่องทางความรู้ใหม่ ได้ที่
Blockdit : OEC News สภากาการศึกษา

มาเป็นเพื่อนกับน้องพาเพลินบนสื่อโซเชียลกันนะ
Facebook : OEC News สภากาการศึกษา
YouTube : OEC News สภากาการศึกษา
Line : @oecnews
Tns 02-668-7123 ต่อ 1118, 1124

DEDICATION for DEVELOPMENT

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

99/20 ถนนสุโขทัย เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300

โทร. 0 2668 7123 ต่อ 1118, 1124

โทรสาร 0 2243 0083

www.onec.go.th

Line : @oecnews

Facebook : OEC News สภาการศึกษา

Blockdit : OEC News สภาการศึกษา

E - book